

Prisopgave ved Institut for Psykologi

Subjektets dialoger

Forbindelser, gensidighed og
overskridelse i Overeaters Anonymous

Besvarelse af prisopgave med følgende formulering:

Der ønskes en teoretisk og empirisk udforskning af fællesskaber og aktiviteter i en eller flere selvhjælpsbevægelser omkring afhængighed (fx 12-trins organisationer som Narcotics Anonymous) med fokus på, hvordan standarder (generaliserende modeller for handling of identitet) interagerer med dannelse af deltagernes subjektivitet.

Indhold

Resumé	4
Abstract	5
Indledning.....	6
Overvægt som samtidsudfordring	6
OA: immanent overskridelse	7
Problemformulering	10
Disposition.....	10
Begrebsafklaring.....	12
Standarder	12
Subjekt.....	14
Kapitel 1. Metode og analytik	16
Dagsorden.....	16
1.1 Afhandlingens analytik.....	16
1.1.1. OA som modartikulation	16
1.1.2. OAs standarder: dynamiske og dialogiske relæer for skabelsen af subjektivitet.....	18
1.1.3. OAs standarder: kulturel ressource og subjektiveringsmaskine	20
1.1.4. Dialogisme i OAs standarder: forbindelse og gensidighed	22
1.1.5. Dialogisme i OA-interviewene: citation og det særlige.....	23
1.1.6. Opsamling	26
1.2. Metode.....	27
1.2.1. Empirisk materiale og tilgang i kapitel 2	27
Materialet	27
Teoretisk og metodisk tilgang i kapitel 2.....	28
1.2.2. Empirisk materiale og tilgang i kapitel 3	29
Materialet	29
Metodisk og teoretisk tilgang i kapitel 3.....	30
1.3. Metateori og erkendelse	31
1.3.1. Gen-stand og genstridighed	31
1.3.2. Reliabilitet og validitet	32
Kapitel 2. Analyse: Standarder i OA	33
Dagsorden.....	33
2.1. Første del: Relationen indstiftes	34
2.1.1. Magtesløshed og den højere magt – at blive ”del af”	34

2.1.2. Sygdom: genkendelse	38
2.1.3. Sygdom: at finde sted	41
2.2. Anden del: Fra relation til dialog	43
2.2.1. "At blive til" som social begivenhed	43
2.2.2. Fællesskab som individuel begivenhed	45
2.2.3. Nedskrivning som social praksis	47
Kapitel 3. Analyse: Subjektets dialoger	52
Dagsorden	52
3.1. Standard: refleksiv og individuel hypergeneralisering	53
3.2. Polyfoni: Flerstemmighed som semiotisk ressource	58
3.2.1. Dialog som personlig differentiering	58
3.2.2. Stemmer og standarder: gensidig differentiering	59
3.2.3. Mulighed og virkelighed: den andens stemme bliver "min"	62
3.3. Magt: Når subjektet overhales indenom	65
3.3.1. Genkendelse: <i>underkastelse som overskridelse</i>	67
3.3.2. Generøse og knap så generøse begrænsninger	71
3.3.3. Opsamling	73
Kapitel 4. Konkluderende perspektivering: Ekspansive dialoger	74
4.1. At "kunne ville"	75
4.2. Kroppen som gen-stand: <i>igennem</i> eller <i>udenom</i> ?	78
Litteraturliste	82
Appendiks A - Interviewguide til OA	91
Appendiks B – De 12 Trin i OA	93
Appendiks C – De 12 traditioner i OA	94
Appendiks D: "Er OA for dig?" http://www.oa-dk.org/eroafordig.htm	96

Resumé

Afhandlingen tager udgangspunkt i den samtidsudfordring, som overspisnings- og overvægtsproblemstillinger udgør. Idet jeg relaterer tendensen til bredere neoliberale bestræbelser på at reorganisere sundhedspolitik efter markedets og civilsamfundets forbillede, argumenterer jeg for, at en pastoral appel til kropslig selventreprenans kan skabe en atomistisk forestilling om subjektet, der kan risikere at forstørre overspisnings- og overvægtsudfordringen yderligere. For at genåbne problemstillingen præsenterer jeg 12-trinsfællesskabet, Overeaters Anonymous (OA), der eksplicit betoner, at overspiseren er *magtesløs overfor mad* og definerer overspisningen som en sygdom, der kun kan håndteres ved at række ud til andre, til *en højere magt, en sponsor, fællesskabet* som sådan etc. Mange af OAs redskaber og principper kan ses som *standarder*, der antager nogenlunde den samme form uanset, hvor det specifikke OA-møde afholdes. På samme tid betoner fællesskabet konstant, at indholdet af de enkelte standarder aldrig er definitivt, det er kun dig selv, der kan afgøre, om du er overspiser. OA kan dermed både ses som et korrektiv til en megaloman forestilling om det selvberørende selvs formåen, men rummer samtidig kontinuiteter til nogle af de principper, som forestillingen indebærer, nemlig standardiseringstendensen generelt og, mere konkret, appellen til (forbruger)valg. *Gennem to empiriske analyser udforsker jeg, hvordan OAs standarder interagerer med dannelsen af deltagernes subjektivitet.* Ved at trække på sociokulturelle, poststrukturalistiske, STS og antropologiske tilgange viser jeg i den første analyse, hvordan OAs standarder etablerer forbindelser mellem den enkelte deltager og fællesskabet, der kan udvide subjektets handlemuligheder. Med teoretisk baggrund i Bakhtins dialogisme undersøger jeg i den næste analyse, hvordan interaktions- og dannelsesprocesser finder sted på individuelt niveau, når man interviewer OA-deltagere om deres anvendelse af programmet. Jeg peger her på, at subjektivitet emergerer og transformeres gennem sprogligt medierede mikrointeraktioner mellem forskellige stemmer i interviewsituationen, der både udgøres af internaliserede OA-standarder, andre deltageres stemmer, tidligere personlige erfaringer, mit bidrag i dialogen osv. Begge analyser viser, hvordan standarder indebærer *magt*, der både kan udvide subjektets råderum og meningsprocesser, men også begrænse dem ved at formidle undertrykkelse og marginalisering. I forlængelse heraf afslutter jeg afhandlingen med præsentationen af nogle fortsatte udfordringer for en økologisk valid teori om kompleksiteten af menneskelig subjektivitet, der kan informere udviklingen af nye psykologiske interventioner overfor overspisning og overvægt. Min undersøgelse af OA viser samlet set, hvordan standarder spiller en central rolle i denne bestræbelse, både som del af problemet og som en måde, hvorpå det kan adresseres.

Abstract

The thesis takes as its point of departure the rising epidemic of obesity– and overeating conditions. Linking these issues to broader neoliberal efforts of reorganizing health policy in the forms of market- and civil society, I show how a detached notion of the subject might follow from a pastoral appeal to bodily self-invention, which may prove part of the problem rather than its solution. This leads me to present the 12-step-fellowship, *Overeaters Anonymous* (OA), as a way of informing the discussion anew, since OA stresses *powerlessness over food* by defining overeating as a *disease* that can only be handled by reaching out to others, e.g. *a higher power, a sponsor, the fellowship* as such etc. Many of the tools and principles of OA can be seen as standards that take the same form regardless of where the specific OA-meeting is held. At the same time however, it is constantly stressed that the specific content of the standards is never definite, no expert but yourself can define you as an overeater. Thus OA can be seen both as a corrective to a megalomaniac notion of the capabilities of the sovereign self, but represents at the same time the continuation of some of the very principles that this notion entails, namely the standardization tendency in general and the appeal to (consumer) choice in particular. Through two empirical analyses I explore how the standards of OA interact with the formation of the subjectivity of the participants. Drawing on sociocultural, poststructuralist, STS and anthropological approaches the first analysis shows how standards in OA forge connections between the individual participant and the fellowship that poses possibilities for an expansion of subjective capabilities. Drawing on Bakhtian dialogism, the second analysis uses qualitative interviews with OA-participants to show how subjectivity emerges and is transformed through language-mediated micro interactions of different voices within the interview situation, some of which represent OA standards, voices of other participants, prior personal experiences, my contribution to the dialogue etc. Both analyses show how standards entail power, which can serve both to expand subjective capacities and meaning making processes, but may also transport sub junction and marginalization. Following this I end the thesis by posing some remaining challenges that need to be addressed in order to give an ecologically valid account of the complexity of human subjectivity that might inform the development of new psychological interventions for overeating and obesity conditions. My investigation of OA thus show how standards may play a vital role in these efforts both as part of the problem and as a means for addressing it.

Indledning

Overvægt som samtidsudfordring

De seneste årtier har været karakteriseret af en enorm stigning i opmærksomheden omkring overvægt (Gard & Wright 2005; www.sst.dk, www.who.int/dietphysicalactivity). Udover en stor samfundsøkonomisk interesse i, at befolkningen taber sig (Worre-Jensen et al. 2007), forbindes overvægt til en række psykosociale problemstillinger:

”Svært overvægtige personer er underlagt en række fordomme, som kan føre til diskrimination af voksne på arbejdsmarkedet og mobning af børn i skolen. Selv sundhedspersonale har vist sig at have fordomme over for den overvægtige person, som bliver anskuet som karaktersvage og ude af stand til at gennemføre en evt. behandling. På den baggrund er det forståeligt, at der ses en øget forekomst af manglende selvværd, social isolation, depression og angst blandt overvægtige.”
(Sundhedsstyrelsen 2003: 48)

Overvægtsudfordringen bliver imidlertid prekær, da en traditionel tilgang til vægttab med kaloriekontrol og diæter ikke ser ud til at være nogen løsning på tilbøjeligheden til at spise for meget. En række nedslående resultater fra diætisemeforskningen peger på, at det ofte ikke er et spørgsmål, om man tager på efter en periode med diæt, men snarere *hvor meget* (Garner & Wooley 1991 in: Mann et al. 2007; Wing & Phelan 2005). Mellem en og to tredjedele tager tilmed mere på efter diæten, end de i sin tid tabte på den (Mann et al. 2007; Shai & Stampfer 2008). En diætorienteret indsats kan altså i mange tilfælde blive værre end selve overvægtstilstanden (Kassirer & Angell 1998). Mennesker og deres kroppe stritter imod selv nok så ihærdige øvelser udi diætistisk selventreprise, og det er derfor nødvendigt at gentænke indsatsen.

I forbindelse med sundhedsindsatser har flere teoretikere peget på en atomiseringstendens, dvs. en tendens til at tænke subjektet som en selvberørende entitet, der afkoblet fra en bredere socialitet, materielle betingelser etc. tænkes at være i stand til egenrådigt at forvalte sin sundhed og styre sin krop, således som Rose fx har fremhævet det i sine analyser af det somatiske og entreprenante selv (Rose 1996, 2001, 2007). Flere teoretikere har problematiseret den afkobling, som individualiseringen af sundhedsansvaret åbner op for. I forhold til sundhedsforvaltning og sygdomsindsatser generelt er den bl.a. blevet fremført af Mol (2008), Galvin (2002) og Stenner & Taylor (2008). Mere specifikt i forhold til overvægt og overspisning kan problematiseringen findes i

Bordo (1993), Dreier (1993), Yates-Doerr (2012) og Mol (2013). Jeg skal i denne afhandling lægge mig i forlængelse af disse teoretikere og tentativt antage, at anråbelsen af et selvberørende subjekt kan blive en del af overvægtsproblemet, snarere end dets løsning. For at gentænke spørgsmålet om subjektivitet i forbindelse med overvægtsproblemstillingen har jeg derfor valgt at kigge steder hen, hvor selvkontrollen og individualitetens forrang eksplicit udfordres til fordel for en betoning af subjektet som en relationel og social frembringelse. For imidlertid ikke selv at falde over i en eskapisme, der tilslører de subjektiverings- og objektiveringsmekanismer, som, om man vil det eller ej, er en del af enhver praksis, må jeg samtidig bevare blikket for de måder, hvorpå samtiden sætter sig igennem de steder, hvor jeg kigger. På den baggrund vælger jeg 12-trinsfællesskabet, *Overeaters Anonymous*¹ (OA), som opgavens empiriske genstand.

OA: immanent overskridelse

OA er et 12-trinsfællesskab modelleret efter det oprindelige *Alcoholics Anonymous* (AA), med afholdenhed fra at spise tvangsmæssigt som det eneste erklærede mål (OA 2010: 5). OA-organisationen kan forstås som en slags selvorganiseret socialhjælp, hvilket i praksis vil sige, at der ingen ansatte er i organisation, at strukturen er flad, og at organisationen undgår at engagere sig i anliggender uden for OA (ibid.). OA er et verdensomspændende netværk. Der findes en række netbaserede ressourcer, fx links til *speaks*², konventer osv. samt et månedligt tidsskrift, *Lifeline*, der under forskellige temaer kombinerer OA-deltageres personlige erfaringer med råd og tips til at klare hverdagen som tvangsoverspiser. OA er primært organiseret omkring møder, hvor der opereres efter de 12 trin og 12 traditioner, som blev udviklet til AA (App. B og C). Det viser sig i gruppens skrevne tekster, hvor ordene 'alkohol' og 'alkoholiker' simpelthen er skiftet ud med ordene 'mad', 'madmisbruger' og 'tvangsoverspiser'. De tolv trin beskrives af OA som de principper, den enkelte følger for at opnå *helbredelse* fra tvangsmæssig spisning (OA 2010: 9), traditionerne beskrives af OA som havende en vedligeholdende funktion for fællesskabet (ibid. 95). Aktiviteterne i OA-fællesskabet består primært af *mødedeltagelse*³, *sponsorarbejde*⁴, anvendelsen af en *spiseplan*, *servicearbejde* i organisationen, *skrivning* og endelig *læsning* af godkendt OA-litteratur (OA 2011).

¹ OAs begreber skrives i kursiv, men kursiveringer bruges også generelt accentuerende i min fremstilling.

² *Speaks* er et genkommende element på møder. *Speak* er en OA-deltagers fortælling om hans/hendes møde med og deltagelse i OA-fællesskabet, jeg diskuterer *speaks* mere indgående i anden del af kapitel 2.

³ Typisk forløber et OA-møde ved at en deltager melder sig som mødeleder, denne indleder mødet med at opfordre til et øjeblik stilhed for at huske på, hvorfor deltagerne er der. Derpå spørges der til, om der er nogen, der har noget at fejre (typisk dage i afholdenhed), og om nogen har beskeder, der vedrører gruppen. Herefter er der typisk en deltager, der "speaker", hvorefter de andre deltagere på skift *deler* på baggrund af *speaken*. *Delinger* er kortere replikker om, hvad der rører sig i den enkeltes liv. Herpå læses der typisk op fra *12 trin og 12 traditioner i Anonyme*

I takt med fremkomsten af livsstilssygdomme og kroniske tilstande, bliver det muligt at se, hvordan en tendens til *standardisering* af sundhedsindsatser kan sprede sig diffust til hele det sociale felt, i en bestræbelse på at kvalitetssikre og opnå kontrol med udgifterne til indsatserne (Galvin 2002, Timmermans & Berg 2003: 16). Tendensen accentueres som et led i New Public Management, hvori en neoliberal bestræbelse på at reorganisere statslige aktiviteter efter civilsamfundets og markedets forbillede gennem en ”pastoral” appel til borgeres selvansvar, går hånd i hånd med standardiseringer, der skal styre indsatser i retningen af, hvad der virker bedst ifølge tilgængelige effektstudier på det givne område (Nissen in prepb: 11-12, Bowker & Star 1999). OA indskriver sig på sin vis i denne tendens, idet indholdet af fællesskabets tekster er standardiseret efter AAs forbillede (OA 2010: 9, 177) og ved, at mange af dets aktiviteter er ritualiserede således, at de har nogenlunde den samme form uanset, hvor man befinder sig (OA 2004, 2011). Samtidig med standardiseringen kan OA ses som et af de mest ekstreme tilfælde af, hvordan disse standarder forsynes med et *brugerdrevet perspektiv*. Det er kun én selv, der kan afgøre, om man er overspiser (<http://www.oa-dk.org/eroaforfig.htm>), ligesom det også kun er én selv, der kan afgøre, om man følger programmet på den *rigtige måde*:

”Vi er alle forskellige og har individuelle behov, og der er ikke to af os, der går frem i nøjagtig samme tempo eller arbejder med programmet på nøjagtig samme måde.” (OA 2010: 81)

OA kan dermed af to omgange ses i forlængelse af samtidens opprioritering af civilsamfundets og markedets tænkemåder. Dels fordi den individuelle appropriering, som det brugerdrevne perspektiv lægger op til, overlapper med tendensen til at gøre tilvalget eller fravalget af en given sundhedsindsats fuldstændigt op til borgeren selv, således som Mol formulerer det i forbindelse med *the logic of choice* (2008), men også fordi brugerforeningerne i kraft af at være selvberørende, også økonomisk, kan trækkes ind i sundhedsindsatser, hvorved kroniske sygdomme forvandles til livskriser, som de berørte selv kan håndtere. OA kan således læses symptomalt i forbindelse med en skrumpende velfærdsstat, der gør en allokering af sundhedsansvaret til det enkelte individ økonomisk og administrativt bekvem.

overspisere (OA 2010). Hvis ingen har meldt sig til at speake, læses der op og deltagerne deler på baggrund af det læste. Mødet afsluttes med sindrosbønnen, der gengives i 1. del af kapitel 2.

⁴ En sponsor er typisk en mere erfaren OA'er, som nykommeren vælger at samarbejde om programmet med. Betoningen af den helbredelse, der kan ligge i at bringe OAs principper videre til andre madmisbrugere, gør sponsorarbejdet til en gensidig relation, der både bistår sponsee og sponsor i deres arbejde med OA-programmet.

Så meget desto mere bliver det bemærkelsesværdigt, hvordan mange af OAs standarder lægger vægt på individets afmagt og nødvendigheden af at overgive sig til noget ”større”, fx en *højere magt, fællesskabet* eller konkrete andre i OAs fællesskab, eksempelvis *sponsoren* (OA 2010: 11, 20, 6, 50-51). Det kan fx ses i forbindelse med betoningen af overspisning som en sygdom, en insisteren på den individuelle viljes begrænsninger, i betoningen af, hvordan dét at komme sig hænger sammen med at blive del af et fællesskab, samt en tendens til, at mange af fællesskabets aktiviteter er strukturerede omkring en gensidighed mellem den enkelte deltager og fællesskabet som sådan (ibid. trin 1, 2, 3, 5, 12.). Det vidner om, at 12-trinsfællesskaber også kan artikuleres kritisk som et alternativ til tidens nyliberale autonomiideal (Nissen in prepc: 18). En sådan forståelse ligger i forlængelse af Bateson’s klassiske læsning af AA som et korrektiv til den vestlige megalomane forestilling om autonome handlinger, udgående fra et selv, der står udenfor verden (Bateson 2000). Jeg skal lægge mig i forlængelse af denne udlægning, der tematiserer *forbundetheden* mellem selv og anden, mellem del og helhed, mellem det enkelte subjekt og noget, der er større end det, som et epistemologisk og ontologisk skifte, der gør det muligt at gentænke subjektiviteten i forbindelse med overspisnings- og overvægtsproblemstillinger. Udforskningen vil tage udgangspunkt i, at der i OA tilsyneladende ikke er noget modsætningsforhold mellem indtrædelsen i et fællesskab og udvidelsen af subjektets handlemuligheder, men at de to snarere forudsætter hinanden. Hermed rejser der sig nogle spørgsmål dels om, hvordan OAs standarder tillader en forbindende og gensidigt konstituerende relation at indfinde sig, dels om, hvordan den medvirker til at danne og udvikle subjektivitet, når mennesker anvender programmet.

Problemformulering

Med udgangspunkt i empiriske undersøgelser af Overeaters Anonymous (OA), ønsker jeg at udforske, hvordan standarder interagerer med – og medvirker til dannelsen af - subjektivitet, når mennesker anvender og deltager i OA-programmet.

Projektet deles op i to empiriske undersøgelser

- 1) Gennem en analyse af OAs tekster og de aktiviteter, som de referer til, undersøger jeg, hvordan standarder i OA danner mulighed for en gensidig konstituering af subjekt og fællesskab.*
- 2) Gennem analyse af kvalitative interviews med 3 deltagere om deres anvendelse af OA-programmet undersøger jeg, hvordan OAs standarder internaliseres og fremstiller subjektivitet, men også differentieres i kraft af subjektets meningskabende processer.*

Disposition

Jeg indleder afhandlingen med en afklaring af, hvilke traditioner min brug af standard- og subjektbegrebet skriver sig ind i. Derpå følger kapitel 1, i hvilket jeg skitserer opgavens analytik og metodiske tilgang, der med inspiration i Mols artikulation af forskellige logikker på sundhedsområdet (Mol 2002, 2008, 2013, Mol & Vogel in prep.) sætter sig for at artikulere en anden subjektforståelse end den atomare og afkoblede. Idet jeg peger på, at relationalitet og flertydighed er gennemgående for OAs standarder, bliver det imidlertid nødvendigt også at overskride Mols tilgang. Dét vil gøre med inspiration i Bakhtins begreber om polyfoni og dialogisme (Bakhtin 1981, 1986, Holquist 1990), kulturpsykologiens betoning af mennesker som meningskabende væsner (Bruner 1986, 1990), samt den kulturhistoriske skoles betoning af de semiotiske mediationsprocesser, der driver subjektets udvikling fremad (bl.a. Valsiner 1997, 2000, 2007, Zittoun 2012, Abbey 2012.) Den forbundethed og overgivelse, som OAs standarder tematiserer, gør det imidlertid nødvendigt også at betone, hvordan OAs interaktions- og dannelsesprocesser indebærer *magt*. For at fastholde denne dimension trækker jeg i analytikken og metoden også på poststrukturalistisme og science and technology (STS)- tilgange (bl.a. Foucault 1976, 1983, 1994, 1997a, 1997b, 1997c, 2000, 2004a, 2004b; Latour 2004, 2005; Stengers & Prigogine 1976; Stengers 2005, 2008; Despret 2004; Gomart 2004; Deleuze & Guattari 2005). Kapitlet afsluttes med en præsentation af det empiriske materiale, en operationalisering af

undersøgelserne, samt en kort metodologisk diskussion af dem. Kapitel 2 udgør den første analyse, der i to dele viser, hvordan OAs standarder skaber forudsætningen for, at en relation mellem den enkelte deltager og noget udenfor hende⁵ indstiftes, samt hvordan relationen også skaber forudsætning for en gensidig konstituering mellem subjekt og fællesskab. Udover de tilgange, som jeg har præsenteret i kapitel 1, trækker jeg i kapitel 2 på Batesons (2000) og Valverdes læsninger af AA (1998; Valverde & White-Mair 2008), samt interpellations – og community-psykologiske perspektiver (fx Nissen 2002, 2004, 2010; Althusser 1983; Cornett 2003a). Kapitel 3 er afhandlingens anden analytiske del, hvori jeg udforsker de meningsprocesser, som viser sig i de interviews, jeg har forestået med 3 OA-deltagere om deres anvendelse af programmet og deltagelse i fællesskabet. Kapitel 3 kan derved ses som en undersøgelse af de mikrogenetiske processer, hvori OAs standarder interagerer med dannelsen af individuel subjektivitet. Her trækker jeg på Bakhtins begreb om dialogisme, idet jeg viser, hvordan subjektivitet må forstås som en dynamisk proces, der både udvikler sig på baggrund af sociale og personlige determinanter (Zittoun 2012: 261). I sidste del af kapitel 3 introducerer jeg et tema om magt, der nuancerer spørgsmålet om personlige og sociale determinationer således, at der ikke bliver tale om en vægtning mellem to koordinater, men om en gensidigt konstitutiv eller dialektisk proces, hvor objektivisering og subjektivisering forudsætter hinanden. Samtidig gør magtopmærksomheden det muligt at se, hvordan det brugerdrevne perspektiv, som OAs standarder åbner op for, alligevel kan rumme momenter af undertrykkelse. Denne pointe bliver udgangspunktet for en afsluttende diskussion, hvori jeg som afslutning på afhandlingen, fremdrager nogle af de spørgsmål om subjektivitetens konstituering, som stadig stiller sig an. Disse diskussioner inddrages, fordi jeg både anser opgavens analyser som en udforskning af, hvordan standarder i OA interagerer med dannelsen af deltagernes subjektivitet, men også hermed forsøger et supplement til et grundteoretisk spørgsmål om, hvordan subjektet dannes og forandrer sig. Det er min forhåbning, at jeg herved kan bidrage til en diskussion af, hvordan interventioner i forhold til overspisning og overvægt generelt kan forbedres gennem en mere økologisk teori om menneskelig subjektivitet.

⁵ Jeg bruger fortrinsvis hunkøn, da langt de fleste deltagere er kvinder.

Begrebsafklaring

Standarder

I *Reassembling the Social* peger Latour på, at formateringer og standardiseringer er måder at stabilisere og forbinde steder på; de koordinerer og gør ting, steder, praksisser og mennesker sammenlignelige på både godt og ondt (2005: 230). Koordinationen og sammenligneligheden indebærer, at man med standarder kan se bort fra reelle forskelle (Nissen in prepa). Latour peger herpå med Tarde ved at fremhæve, at når overordnede konfigurationer via standarder kan stabiliseres, er det ikke fordi standarden rummer alle egenskaber ved de ting, som den forbinder, men fordi den ved at trække på enkelte egenskaber ved de forbundne entiteter, danner et provisorisk hele (2005: 243). *Sagt lidt populært kunne man hævde, at hvad standarden vinder i bredden, taber den i dybden.* Det betyder, at jo mere almen en standard bliver, des større er dens mulighed selvfølgelig for at forbinde steder, mennesker og praksisser, men ligefremt proportionalt hermed, er der også mere af det partikulære, der går tabt i processen; en masse, der unddrager sig det provisoriske hele. Ud fra denne bestemmelse af standarden, kan det afkoblede subjekt i sig selv minde om en standard. Det er svært at finde noget fordækt i *autonomi, muligheden for at træffe individuelle, informerede valg* og den overordnede bestræbelse på at gøre *borgere selvkvørende i forvaltningen af deres sundhed*. Men ved at drage egenskaberne frem som generelle og universelle for mennesker, betyder det også, som både Mol og Latour har blik for, at en række ting glider udenfor standardens netværk. I forbindelse med overspisning kunne det være forhold som kroppen og biologiens genstridighed overfor nok så ihærdige bestræbelser ud i kropslig selventreprise, nydelses- og begærsdimensionen, følelser, sociale betingelser osv.

Karakteristikken er dog mangelfuld, fordi den kun får fat om den abstrakte side af standarden, noget som jeg i min undersøgelse måtte erkende, da flere forskere netop har kunnet pege på det konstruktive og produktive moment, som standarder også rummer. Funderet på en skepsis overfor internationale folkesundhedsinstitutioners tendens til at placere det ernæringsmæssige ansvar alene hos individet, kunne den medicinske antropolog Emily Yates-Doerr vise en stor fleksibilitet og besinden sig på betingelser og usikkerheder i den daglige interaktion mellem diætister og patienter (2012). Der så altså ud til at være en diskrepans mellem standarden som abstrakt, løsrevet korrektiv og den måde, hvorpå den blev anvendt i praksis. I en anden undersøgelse problematiserede Cressida J. Heyes antagelsen om, at væggtabspraksisser som fx Weight Watchers kun er en repressiv

disciplineringsøvelse. I forlængelse af Foucaults studium af brugen af selvteknologier (Foucault 1997, 2004a, 2004b), kunne hun vise, hvordan dét at engagere sig i vægttab også var en selvomsorg, der rummede potentiale for dannelsen af nye kapaciteter fremfor at være blot og bar undertrykkelse (2007). Yates-Doerr og Heyes viser, at mennesker forholder sig reflektivt til de standarder, som er indbygget i vægttabspraksisser, og at standarder herved kan *producere* handlemuligheder fremfor at indsnævre dem. Det viser, som også Latour peger på, at spørgsmålet om, hvorvidt standarden er subjektiverende eller undertrykkende - også den, der kommer til udtryk som en individualisering af sundhedsansvaret - handler om, hvordan den håndteres i praksis (Latour 2005: 215, 230). Når vi hævder, at standarder rummer en form for idealisme ved at være en abstrakt utopi om en ideel type handlinger i ideelle situationer, med ideelle subjekter, løsrevet fra den jordiske realitet med alle dens undtagelser og tilfældigheder (Nissen in prepa: 4), må vi derfor samtidig have blik for måden, hvorpå de håndteres i praksis og herved både realiseres, men også transformeres (ibid. 5). Det er dét, som også Timmermans & Berg peger på ved at fremhæve, at standarder ikke kun er et relæ for disempowerment og passivitet, men også for et aktivt engagement, hvori man lader sig selv blive transformeret af standarden og i samme moment transformerer *den* (2003: 73). Standarder er altså en abstraheret fastholdelse og koordinering af bestemte aspekter ved de praksisser, som de forbinder, men samtidig dynamiske enheder, der både *producerer* og selv *produceres* igennem praksis. I den OA-undersøgelse, som står ved sin begyndelse, vil jeg bestræbe mig på at bibeholde begge dimensioner i min operationalisering af standard-begrebet. Det gør det muligt at se, hvordan standarder både kan virke ekspansivt og repressivt i dannelsen af subjektivitet, som en form for dynamiske regulatorer (Valsiner 1997, Schousboe 2000: 167), der både indebærer magt og retning, men herigennem også potentialer for udvikling og overskridelse i og med subjektets interaktion med dem (Valsiner 1997: 185). I forhold til OA vil jeg sondre mellem to forskellige typer standarder, for det første, skriftlige eller *terminologiske standarder* (Timmermans & Berg 2003: 25), der kan beskrives som kanoniske betydningselementer i fællesskabet, fx trinene, traditionerne, de principper, de referer til og den epistemologi og ontologi, som ligger til grund herfor. Repræsentative eksempler er *magtesløsheden* og forståelsen af, at overspisning er en *sygdom*. For det andet *procedurale standarder* (ibid. 25-26), der ligeledes figurerer i litteraturen, men refererer til konkrete praksisser, som fx *sponsorordningen*, *nedskrivning* og *oplæsning* for en anden OA'er, *mødedeltagelse* etc. Sondringen har ontologisk betydning, hvilket jeg i kap. 2 viser, ved at pege på, hvordan de skriftlige standarder forbinder

subjektet med fællesskabet, mens de procedurale herudover også rummer forudsætninger for en rekonstituering af fællesskabet i en dialog med subjektet.

Subjekt

Jeg har indledningsvis skrevet mig op imod den afkoblede subjektivitet, som kan blive en konsekvens ved at betone det individuelle sundhedsansvar. Charles Taylor har kaldt denne forestilling om subjektets disengagering for *atomisme*, en forestilling om, at subjektet skulle residere et sted uden for samfundet eller været uafhængigt af det (2002). Som et alternativ til atomismen antager jeg med inspiration fra den kulturhistoriske skole, at subjektet må forstås ud fra sin gensidige interaktion med omgivelserne (Bakhtin: 1981, 1986; Wertsch 1991; Valsiner 1997, 2000). Den gensidige interaktion er ikke statisk, men *historisk*, dvs. at subjektet skal ses i forhold til den specifikke udviklingshistorie, som har kendetegnet den dynamiske interaktion med dets omgivelser. Idet jeg kalder relationen *gensidig*, peger jeg samtidig på, at subjektet befinder sig i en meningsfuld og intentionel forbindelse til omverdenen, således som det fx tematiseres indenfor den situerede tradition i samfundsvidenskaberne (Mead 1932; Garfinkel 2002), i den kritiske psykologi (især Dreier 2001, 2002; 2008) og i de dele af konstruktionismen, hvor mennesker anses som narrative væsner (især Bruner 1990). Jeg har ovenfor defineret OAs standarder som dynamiske regulatorer af mening. I forbindelse med de interviews jeg har forestået med OA-deltagerne, skal jeg senere udfolde denne forståelse, idet det viser sig, at OA'eren træder frem som subjekt gennem den spænding og ambivalens, som opstår, når forskellige perspektiver og standarder brydes i hendes fortælling. Indenfor dele af den kulturhistoriske skole menes subjektivitet at vise sig igennem *vektoriseringer* af spænding og modsigelser (Abbey 2012; Zittoun 2012). Subjektet bliver synligt ved at etablere en semiotisk markør, der tillader formationen af et standpunkt eller at træffe en beslutning (Abbey 2012). Indenfor samme skole antages evnen til semiotisk mediation at være et særkende for det menneskelige subjekt (Wertsch 1991; Valsiner 1997, 2000), der, som Vygotsky har fremhævet det, ikke passiviseres, når det står overfor et valg, hvor attraktorerne har ens styrke, men forskellig retning, men aktivt destabiliserer situationen via tegn for efterfølgende at kunne handle i den (Valsiner 2000: 42). Når subjektet er i stand til at foretage den bevægelse i en konkret situation, rejser spørgsmålet sig om, hvorfra denne evne kommer. Hvis subjektet antages at gå forud for konteksten, bliver de valg, det træffer i konkrete situationer, et resultat af ”tidligere bedrifter” (ibid.). Denne forståelse synes dog blot at rykke subjektets emergenspunkt stadigt længere tilbage, hvorved en uendelig regres kan true. Hvis subjektets genese omvendt udelukkende tilskrives den

aktuelle kontekstuelle konfiguration, bliver vi tvunget til at reducere det til et produkt af sociale determinationer⁶.

Flere af de teorier, jeg trækker på, retter opmærksomheden mod, hvordan sociale interventioner, diskurser og de standarder, som ligger heri, *fremstiller* mennesker på bestemte måder (Fx Foucault 1977, Hacking 2007, Nissen 2010, Cornett 2003b, Despret 2004; Latour 2004a). Herved bliver det synligt, at subjektivitet ikke er en a priori og transcendent egenskab ved mennesker, men også noget der bliver til i social interaktion, gennem deltagelse i sociale praksisser og materielt semiotiske netværk (Cornett 2003a; Nissen 2004, *prepa*; Latour 2005).

Samtidig peger overspisningsproblemstillingen eksplicit på grænserne for disse fremstillingsprocesser ved at påvise, at ikke alt kan indskrives i kroppen, og at den stritter imod, når idealistiske bestræbelser på at styre den bliver til en generaliseret og standardiseret forholdemåde. Jeg har derfor også ladet mig inspirere af teoretiske tilgange med en stærk betoning af *det kropsligt situerede*, fordi de eksplicit peger på begrænsningerne i de socialkonstruktionistiske perspektiver, hvori man, som Susan Bordo formulerer det, kan få indtryk af, at en gasskyslignende *social bevidsthed* eller *diskurs udskiller* eller *sekreterer* kroppen (1993: 35-36). Med et lille vink til Merleau-Ponty, er vi ikke subjekter på trods af vores krop, men *i kraft af den* (Merleau-Ponty 1962; 1965)⁷.

I opgaven bestræber jeg mig på at placere mig mellem disse to positioner. Subjektet er ikke en a priori enhed, men er blevet kodificeret på vidt forskellige måder op igennem historien, således som Foucault eksempelvis har vist det (Foucault 1977; 1994; 2004a; 2004b). Samtidig er subjektet også *situeret*, dets fremstilling kan være afhængig af bestemte diskursive magtformationer, konstruktioner osv. men fremstillingen er aldrig arbitrær⁸. I forhold til OA vil min mellemposition vise sig i min metodiske tilgang, der er inspireret af Bakhtins dialogisme, i hvilken han med udgangspunkt i læsninger af skønlitteratur peger på gensidig konstituering og intertekstualitet som et fundamentalt træk ved ethvert sprog og enhver tekst i bred forstand. Enhver ytring, siger Bakhtin,

⁶ Zittouns betoning af, at subjektivitet må forstås som et sammenløb af personlige og sociale determinationer (Zittoun 2012) er en eksemplarisk og stædig fastholdelse af, at subjektivitet både er en social proces og et personligt udgangspunkt; en tilgang, som jeg i denne afhandling tilslutter mig.

⁷ I kropssubjektet kan der imidlertid også ligge en forestilling om subjektet som et uangribeligt a priori, således som det også er blevet fremhævet i forhold til dele af den af den kritiske psykologi (jf. Nissen 2012). Pladsen tillader ikke videre diskussion af spørgsmålet, der henvises i stedet til Nissen (2012) og fx Engelsted (1989).

⁸ Det er fin distinktion, som desværre går tabt på dansk, nemlig at 'kontingent' ikke kun betyder *vilkaarlig*, som i *tilfældig*, men også kan betyde *afhængig*, således som det kommer til udtryk i det engelske *contingency*.

er kun halvt min egen (Bakhtin 1981: 293-294). Idet relationalitet og reciprocitet ikke bare er egenskaber ved sproget, men også gælder selvets relation til den anden som sådan (Holquist 1990: 26, 41), bliver subjektet selv en dialogisk størrelse. I det følgende kapitel skal jeg vise, hvordan dialogisme på forskellige niveauer bliver et tema i spørgsmålet om, hvordan standarder medvirker til dannelsen af deltagernes subjektivitet i OAs praksis. Det slår temaer om *gensidighed* og *flerstemmighed* an, som skal blive gennemgående for mine analyser, der viser, at interaktionen mellem subjekt og standard karakteriseres af dialogiske processer både på intersubjektivt og intrasubjektivt niveau.

Kapitel 1. Metode og analytik

Dagsorden

Gennem en beskrivelse af nogle gennemgående kendetegn ved OAs standarder, deres betoning af det relationelle, deres flertydighed og deres karakter af forskrifter fremfor påbud, opstiller jeg i det følgende en analytik, inspireret af Mols *Logic of Care* (Mol 2008), Bakhtins *dialogisme* (Bakhtin 1981; 1986) og kulturpsykologiens betoning dels af den dynamiske interaktion mellem subjekt og kultur (Valsiner 1997; 2000) dels af måden, hvorpå narrativer tjener som formidlingspunkter for interaktionsprocessen (Bruner 1986; 1990). Analytikken danner udgangspunkt for nærmere at introducere det empiriske materiale, som jeg betjener mig af, for siden at opstille nogle mere specifikke metodologiske retningslinjer for de to empiriske dele af afhandlingen. Kapitler afsluttes med en metateoretisk indplacering af den her valgte analytiske og metodiske tilgang.

1.1 Afhandlingens analytik

1.1.1. OA som modartikulation

Den medicinske antropolog og filosof Annemarie Mol har i studier af medicinsk håndtering af sygdomme peget på, at forskellige praksisser i nogen udstrækning skaber forskellige sygdomme (2002, 2013). Jeg har ladet min inspirere af denne idé, da den peger på, at subjekter ikke kun *er* noget bestemt, men også fremstilles på særlige måder gennem deres deltagelse i bestemte praksisser. I den forbindelse virker Mols tænkning om forskellige logikker på sundhedsområdet eksemplarisk, fordi den rummer et sundhedspolitisk korrektiv ved at pege på, at forskellige logikker fremdrager forskellige egenskaber ved de mennesker, de vedrører (2008). Artikulationen af

forskellige logikker, der fremstiller subjekter forskelligt, kan herved blive *etisk*, idet den bestræber sig på at udvikle praksis, således at den udvider de handlemuligheder, man som overvægtigt eller overspisende subjekt kan have. Valget af OA som empirisk genstand for opgaven skal derfor ses på baggrund af, at der i OAs praksis eksisterer en række standarder, der etablerer et brud med den atomare forestilling om det vælgende og autonome subjekt, som jeg indledningsvist har skrevet mig op imod. Fremfor betoningen af en afkoblet individualitet slår disse standarder en *gensidighed* an mellem individ og fællesskab. Samtidig trækker OAs standarder på flere diskurser på samme tid. Sedgwick har fremhævet, at der i 12-trinsfællesskaber etableres en række ofte modsatrettede absolutter, som den enkelte deltager agerer i (1993: 134-135). Keane og Valverde har peget på en potentiel dobbeltydighed i flere af tolvstrinsfællesskabernes begreber, fx i spørgsmålet om sygdom, afholdenhed og helbredelse (Valverde 1998, Valverde & White-Mair 1999, Keane 2002). Det giver anledning til at hævde, som flere også har gjort (Malins 2002, van Wormer 1994, Kahn 2009, Russel-Mayhew et al. 2010), at OA, snarere end at artikulere en anden logik for subjektet, repræsenterer en intensivering af neoliberalistiske diskurser omkring selvrealisering, privilegeringen af rationaliteten og en stigmatisering af kroppen som ude af kontrol.

Jeg skal ikke her vælge, hvorvidt OA er et brud med - eller en fortsættelse af - en bestemt subjektforståelse. Som jeg har vist med min definition af standarder ovenfor, er spørgsmålet om, hvorvidt en bestemt standard er subjektiverende eller undertrykkende ikke på forhånd givet, men skal ses på baggrund af, hvordan mennesker i praksis interagerer med den. I min undersøgelse af, hvordan standarder interagerer med dannelsen af OA-deltagernes subjektivitet, holder jeg mig derfor åben for, at standarder både kan begrænse og ekspandere de meningsprocesser, som subjektet engagerer sig i. I den forbindelse er det relevant, at OAs fællesskab trækker på standarder, der både indbyrdes, men også hver for sig rummer en række flertydigheder. Det første og mest afgørende trin, når man indtræder i fællesskabet, er eksempelvis at erkende viljens magtesløshed overfor overspisningen, men at foretage denne bevægelse implicerer netop den afgørende viljeshandling, det er, overhovedet at indtræde i fællesskabet (OA 2010; Nissen 2010: 242). Med anerkendelsen af magtesløsheden følger andet og tredje trins overgivelse til en *højere magt*, der skal træde til, der hvor individuel vilje ikke er nok (OA 2010; Valverde & White-Mair 1999: 404), men samtidig er OAs tekster gennemsyret af temaer om at *vælge at handle anderledes*, fx gennem betoningen af at tage ansvar for sine handlinger og ved gennem mottoer som ”én dag ad gangen” at åbne op for, at ethvert nyt øjeblik også er en mulighed for at træffe et nyt valg (OA 2010: 90; Sedgwick 1993: 134).

I sin analyse af logikker på sundhedsområdet fremhæver Mol *the logic of choice*, som dét udgangspunkt, hun skriver sig op imod. Det er ikke *valget* som sådan, der er problematisk, men måden, hvorpå valget generaliseres og eroderer andre praksisser, fx dem, der har med omsorg at gøre (Mol 2008: 1). Her bliver det Mols pointe at nedskalere valget, så det ikke bliver det a priori sk definerende karakteristikum for subjekter, men én blandt flere aktiviteter, som mennesker kan engagere sig i (ibid. 84). Nedskaleringen forekommer mig hensigtsmæssig, fordi den udvider det repertoire af aktiviteter, som kan være definerende for subjekter. I den forbindelse er det interessant, hvis OAs standarder er kendetegnede ved en gennemgående flertydighed, fordi én standard herved aldrig kan stabilisere sig hegemonisk som *det* styrende princip for praksis. Jeg vil derfor antage, at de flertydigheder, som er kendetegnende for OAs standarder, udgør en første forudsætning for at artikulere et større råderum for subjektiviteten end det er tilfældet, hvis praksis struktureres ud fra kun én logik om, hvad mennesker er. Mol anvender *the logic of choice* til at artikulere en anden logik, nemlig *the logic of care* (2008). Om end Mol ikke entydigt forsager den logik og de standarder, der knytter sig til valget, forekommer det mig alligevel, at hun dikotomiserer de to logikker som et enten/eller. At dikotomisere er analytisk befordrende fordi det tillader, at man bliver empirisk sensitiv overfor aspekter ved praksis, der peger i en anden retning end valgets. Men at overtage tænkningen i forhold til OA kan have som konsekvens, at analysen alligevel ender som et valg mellem to logikker eller som en insisteren på et blandingsforhold mellem dem. I min analyse måtte jeg på et tidspunkt erkende, at jeg var kommet til at overtage dikotomiseringen, og var kommet til at forsimple de måder, hvorpå subjektet kan blive til i interaktionen med standarder i OAs praksis. I det følgende udfolder jeg denne problemstilling nærmere, da den danner udgangspunkt for at opstille en metodologi, der både trækker på Mols *logic of care*, men også overskrider den ved at komplicere de interaktions- og dannelsesprocesser, som man engagerer sig i ved at deltage i programmet.

1.1.2. OAs standarder: dynamiske og dialogiske relæer for skabelsen af subjektivitet

Jeg har indledningsvist peget på, at OAs standarder er særegne dels ved at tematisere subjektiviteten som relationelt konstitueret fremfor atomar og afkoblet fra socialiteten, dels ved at være spændt ud mellem en række absolutter, der skaber flertydighed; man er fx magtesløs, men opfordres til at handle, man er som overspiser altid-allerede syg, men recovery tematiseres hele tiden som en mulighed (OA 2010: 6; OA 2011). Hertil er det gennemgående, at ingen af OAs standarder defineres som ultimative krav, men at det konstant betones, at der ikke er én rigtig måde at tage

trinene på, at der ikke er én rigtig måde at spise på og at den *højere magt*, som man overgiver sig til, er *Gud som den enkelte ser ham* (om end det alligevel er en *ham*) (OA 1993: ix; 2010: 27, 25).

Betoningen af det relationelle, flertydigheden og standardernes åbenhed giver anledning til, at jeg vil beskrive OAs standarder indenfor rammerne af Bakhtins begreber om dialogisme og polyfoni (Bakhtin 1981; 1986). Det bliver et analytisk greb, der fremfor at dikotomisere interaktions- og dannelsesprocesser som udslag af denne eller hin logik, gør det muligt at se en større spændvidde i de processer, som finder sted i OA.

Dialogisme refererer ikke kun til dét sproglige forhold, at mening opstår, når flere perspektiver mødes. Med dialogisme peger Bakhtin også på relationalitet som et ontologisk forhold ved eksistensen overhovedet:

“The mutuality of differences makes dialogue Bakhtin’s master concept, for it is present in exchanges at all levels – between words in language, people in society, organisms in ecosystems, and even between processes in the natural world.”
(Holquist 1990: 41)

Den basale ontologiske antagelse, som ligger heri er, *at intet er noget i sig selv*, vi kan hos Bakhtin ikke vælge, *ikke* at være i dialog med verden. For Bakhtin betyder det, at dét der gøres og siges netop nu, altid-allerede rummer det allerede sagte, dvs. at det trækker på tidligere diskursive ordener:

“The word in language is half someone else’s. It becomes ‘one’s’ own’ only when the speaker populates it with his own intention, his own accent, when he appropriates the word, adapting it to his own semantic and expressive intention.” (Bakhtin 1981: 293).

Forstået således er der ikke noget modsætningsforhold mellem subjektivitet og dét, at standarder i OA forbinder den enkelte deltager og fællesskabet i en gensidigt konstituerende konfiguration, noget som eksempelvis Holquist peger på ved at fremhæve, at selvet hos Bakhtin *netop er en relation* (Holquist 1990: 19).

Grundet dialogismens betoning af det relationelle bliver det samtidig en pointe, at flertydighed er dét, der driver meningsprocesser fremad (Lourenço et al. 2013: 427). Inden for en

teoretisk ramme, hvor subjektet forstås som intentionelt rettet mod verden i meningskabende processer, kan det siges, at OAs standarder ved gennemgående at tematisere flertydigheden åbner op for, at subjektet kan træde frem ved at formidle mellem de brud, som disse flertydigheder giver anledning til. I en sådan forståelse emergerer subjektivitet på baggrund af modsigelser og spændinger, som det bliver nødvendigt at integrere, vælge imellem eller tage et standpunkt i forhold til, således som det fx tematiseres indenfor visse dele af den kritiske psykologi (Især Holzkamp 2005 og Dreier 2008: 42-45) og i andre dele af den kulturhistoriske skole (Zittoun 2012: 267; Wertsch 1991).

Endelig kan OAs standarder ved ikke at have noget andet kriterium end subjektet selv for, hvad der er den rigtige måde at forholde sig til en standard som fx afholdenhed på, åbne op for, at subjektet transformerer standarden i overensstemmelse med hans eller hendes egen *accent*, således som Bakhtin har tematiseret det i forhold til sproget. Bakhtins pointe er imidlertid samtidig, at denne *subjektivitetens accent* netop må ses på baggrund af dens forbindelse til andres ytringer, til noget udenfor subjektet. Når man er til stede på OA-møderne, hører andres speaks og taler med deltagerne, bliver det tydeligt, hvordan de konstant trækker på slogans, andre deltageres vendinger og citater fra OAs tekster. OA-deltagernes ytringer har altså konstant ”den andens ord i sig”, både den konkrete andens og de standarder, som alle i fællesskabet kan trække på fx via OAs tekster. Det kan derfor foreslås, at OA-deltagere skaber mening i deres personlige deltagelse i - og anvendelse af – programmet, ved at trække på allerede eksisterende ordener eller standarder, som de approprierer individuelt og forsyner med en subjektiv valens ved fx at organisere dem som et personligt narrativ i en speak eller i en deling.

1.1.3. OAs standarder: kulturel ressource og subjektiveringsmaskine

Hvis dialogisme også er betegnende for subjektets relation til omverdenen som sådan, kan det hævdes, at forholdet mellem OAs standarder og den individuelle deltager netop tematiserer en relation, hvor subjektet bliver til ved at trække på kanonisk materiale, som det samtidig omformer. Denne proces har fx Bruner og Valsiner fat om, når de fremhæver, at vi altid fødes ind i en kultur, der som en objektiv betydningsstruktur eksisterede førend, at vi selv gjorde det (Bruner 1990; Valsiner 2000). Hvis vi bringer denne proces fra ontogenesen i forbindelse med de interaktionsprocesser, som finder sted i OA, bliver det muligt at anskue OAs praksisfællesskab som et reservoir af betydning, som subjektet bliver arvtager af. Teorier om kulturel transaktion betoner imidlertid samtidig, at disse internaliseringsprocesser altid er subjektivt orienterede (ibid. Valsiner 1997). Denne dobbelthed kan på et overordnet plan genfindes i OAs tekster, hvor mange af

standarderne regulerer subjektiviteten i retning af en større betoning af det relationelle, således som det fx kommer til udtryk i *magtesløsheden, der gør overgivelsen til den højere magt og OAs fællesskab nødvendig, opfordringer til at få sig en sponsor, til at skrive og læse det op for en anden, at gå til dem, man har gjort ondt, og gøre det godt igen, at yde service i OA-organisationen, etc.* (parafraseret efter OA 2010). Samtidig er det helt gennemgående, at disse processer ikke kan ses som den passive indoptagelse af kulturelle standarder, som OA-deltageren blot bliver arvtager af. Det drejer sig om to forhold, som jeg her skal rekapitulere, da de er organiserende for min måde at tilgå det empiriske materiale på:

1) Foreskrivende standarder

Det er helt gennemgående for OAs tekster, at ingen af OAs standarder bliver hegemoniske påbud:

”Vi er alle forskellige og har individuelle behov, og der er ikke to af os, der går frem i nøjagtig samme tempo eller arbejder med programmet på nøjagtig samme måde.” (ibid. 81)

”I OA finder vi endda en bred vifte af meninger om selve programmet – om de tolv trin, de tolv traditioner og hvorledes man bedst lever efter dem. Ingen bliver udelukket fra OA for ikke at arbejde med trinnene, for ikke at skaffe sig en sponsor, for ikke at respektere traditionerne, eller for ikke at tilegne sig værktøjerne, som mange af os har gjort brug af.” (ibid. 113)

Fremfor at være påbud, kan standarderne betragtes som korrektiver, som subjektet kan orientere sig i forhold til. Herved opstår en dialog med de studier af levemåderne, som Foucault påbegynder sidst i sit forfatterskab (Foucault 1997a, 1997b, 2004a, 2004b). I forbindelse med hans *Seksualitetens Historie* bliver det for Foucault en pointe ikke at pege på, hvordan seksualiteten er blevet kodificeret i forhold til forbud og påbud, men snarere at pege på det aktive arbejde, som subjekter har engageret sig i for at etablere et bestemt etisk forhold til sig selv (Foucault 2004a: 24, 97-98, 105). Idet OAs standarder ikke stipuleres som imperativer, men som *forslag*, kan de med inspiration fra de tekster, som Foucault analyserer i *Seksualitetens Historie* beskrives som *foreskrivende*; ”tag hvad du kan bruge og efterlad resten” er et slogan, som OA-deltagere hyppigt betjener sig af (jf fx I01: 1).

2) Polyfone standarder

OAs standarder rummer en flertydighed, der dels udspiller sig ved, at modsatrettede absolutter står overfor hinanden, dels ved, at standarder som fx *afholdenhed* og *helbredelse* både kan læses

affirmativt i forhold til forestillingen om det atomare subjekt, men også kan ses som et brud med det. Som jeg har peget på, kan disse modsigelser blive en katalysator for meningsproduktionen, således som Bruner eksempelvis tematiserer det ved at fremhæve fortællingens epistemiske funktion, dvs. dens evne til at bringe divergerende perspektiver sammen uden at det skaber sammenbrud (Bruner 1990: 58-59).

Samlet set peger 1) og 2) på to særegne træk ved OAs praksis, der gør det muligt, at hævde, at OA i særlig grad rummer forudsætningen for skabelsen af ny mening og derved en udvidelse af subjektiviteten, der orkestreres gennem de lakuner for fortolkning og subjektiv appropriering, som opstår, idet standarderne ikke har ydre kriterier og rummer flerfoldige betydninger.

1.1.4. Dialogisme i OAs standarder: forbindelse og gensidighed

Det er et gennemgående træk ved OAs praksis, at interaktionen mellem fællesskabet og den individuelle deltager finder sted igennem forskellige standarder. Når man læser litteratur fra 12-trinsfællesskaber og teoretiske behandlinger heraf, bliver det tydeligt, hvordan en stor del af de teknikker, principper etc., som finder anvendelse i OA, kan ses som standarder, der etablerer et bestemt selvforhold, hvor subjektet fremfor at være atomart og afkoblet bliver ”del af”. Det sker dels gennem en eksplicit forsværgelse af viljens evne til at tage kontrol over spisningen, alkoholen etc. (Bateson 2000, OA 2010: trin 1, 2) og i en samtidig betoning af, at viljens begrænsninger gør det nødvendigt at række ud, til en *højere magt*, til *sponsoren* eller til *OA-fællesskabet* som sådan (OA 2010: trin 3, 5, 7, 12). Disse skriftlige standarder etablerer herved en forbindelse mellem individuel deltager og fællesskab. Jeg skal i kapitel 2 vise, at etableringen af relationen kan føre til udvidelsen af subjektets handlemuligheder.

OA-litteraturen er gennemsyret af teknikker, der skal hjælpe den enkelte til at opnå helbredelse. Teknikkerne tæller *spiseplaner*, *sponsorskab*, *mødedeltagelse*, *opkald til andre OA'ere*, *skrivning*, *læsning af OA-godkendt litteratur*, *handleplaner*, *anonymitet* og *servicearbejde i OA-organisationen* (OA 2011). Idet mange af teknikkerne er *sociale praksisser*, vil jeg benævne dem *procedurale standarder*. Ved at være indlejrede i en social praksis bliver det muligt at se, hvordan standarderne ikke kun fremstiller den enkelte OA-deltagers subjektivitet, men også indebærer en gensidighed, hvorigennem OA-deltagerne i og med brugen af dem også medvirker til at rekonstituere fællesskabet.

Når jeg med OA peger på, hvordan indstiftelsen af den gensidige relation til noget udenfor subjektet kan medvirke til, at nye handlemuligheder opstår, kan det ses i forlængelse af Bakhtins betoning af selvet som en dialog. Med *Novelness* (Bakhtin 1981; Holquist 1990: 72) tematiserer Bakhtin en kvalitet, som han mener at finde hos de bedste skønlitterære forfattere, der formår at fastholde så meget som muligt af den polyfoni af sprog og tekster, som enhver given situation er karakteriseret af (Holquist 1990: 72). Bestræbelsen skal ses i relation til det modsatte, nemlig når én stemme, én tekst eller én ytring stabiliserer sig som en autoritær monologisme (Bakhtin 1981: 344-346). Selvom disse to typer sprog eller tekst, dialogen og monologen, ikke er gensidigt ekskluderende (Wertsch 1991: 79), forekommer det mig alligevel, at forbundetheden og dialogen som oftest nyder højere anseelse hos Bakhtin end monologismen (jf. fx Bakhtin 1984). Når jeg i forbindelse med OA således betoner, at standardernes etablering af forbindelse og dialog mellem det individuelle subjekt og OAs fællesskab, virker ekspansivt på subjektiviteten, skal det derfor ses i forlængelse af Bakhtins betoning af dialogens forrang. Betragtningen vinder genklang hos flere af de andre teoretikere, som jeg trækker på, fx det ekspansive potentiale, som Haraway ser i cyborgens forbindelse mellem menneske og maskine (1991), Mol & Vogels betoning af at forbinde sig tættere til nydelsen fremfor at fornægte den i bestræbelsen på at tabe sig (in prep), Gomarts ditto i forbindelse med brugen af methadon som en generøs begrænsning for subjektiviteten (2004) og den rhizomatiske forkærlighed for at tænke med *og* fremfor med *eller* (Deleuze & Guattari 2005: 34, Malins 2002: 98). Idet jeg peger på, at relationaliteten og dialogen med den anden, fx sponsoren eller OAs fællesskab, er konstitutive for subjektiviteten, har jeg også peget på, indtrædelsen i OAs fællesskab implicerer *magt*. Den mulighed for at blive subjekt, som etableringen af dialogen mellem den enkelte og OAs fællesskab afstedkommer, er samtidig også en virkning af magten, der i en paradoksalt bevægelse både producerer subjektivitet, som Foucault allerede pegede på det i *Overvågning og Straf* (2002), men samtidig disciplinerer ved at konstituere den enkelte, som én der ser sig selv som havende brug for OAs fællesskab: "I need to hang with you guys (...) Every idea, I have on my own leads to destruction." (Tom L, 26.11.07 <http://millcreekmeeting.libsyn.com/webpage/2007/11>). Subjunktion og subjektivering går altså hånd i hånd, dét skal jeg videre udfolde i forbindelse med analyserne af de interviews, jeg har forestået med OA-deltagerne.

1.1.5. Dialogisme i OA-interviewene: citation og det særlige

Hos Bakhtin bærer enhver ytring altid reference til andres ytringer (Bakhtin 1986: 69, 91), men den pågældende ytring indtager samtidig en unik position i den evigt igangværende dialogiske

udveksling med andre (ibid. 75). Referencen, dét at den konkrete ytring altid bærer den andens ord i sig, kan bl.a forstås ud fra Bakhtins betoning af, at både enkelte ord, men også hele talegenrer, eksisterer forud for den enkelte persons konkrete brug af dem (Bakhtin 1981: 293; Bakhtin 1986: 79). Vi er, siger Bakhtin, aldrig Adam, når vi taler, aldrig den første, der tager et givet ord i vores mund (Bakhtin 1986: 94). Vores ytring er aldrig den første til at behandle et konkret emne, og når den behandler det, bærer den i sig reference til andres måder at gøre det på (ibid.). Dialogen med ord, ytringer og genrer, der går forud for den enkelte ytring, er for Bakhtin selve præmissen for kommunikation:

”If speech genres did not exist and we had not mastered them, if we had to originate them during the speech process and construct each utterance at will for the first time, speech communication would be almost impossible. (...) Addressivity, the quality of turning to someone else. In the absence of addressivity, “the utterance does not and cannot exist.” (Bakhtin 1986: 79, 99)

Samtidig er talegenrer og måden, hvorpå en konkret ytring rummer reference til andres, plastisk og fleksibel:

”Both whole utterances and individual words can retain their alien expression, but they can also be re-accentuated (ironically, indignantly, reverently and so forth). Others’ utterances can be repeated with varying degrees of reinterpretation.” (ibid. 91)

De interviews, som jeg har forestået med OA-deltagere om deres anvendelse af programmet, er fyldt af referencer, dels til de begreber, som jeg har beskrevet som forskellige skriftlige og procedurale standarder i OAs fællesskab, dels til 12-trinsfællesskabernes slogans, dels til andre deltageres anvendelse af programmet. Referencerne står ikke alene, men indgår hele tiden i dialog med andre menneskers ytringer og personens tidligere erfaringer, der løbende fremdrages i interviewene. Hvis vi med Bakhtin konceptualiserer de forskellige referencer, som forskellige *stemmer* i personens tale, bliver det muligt at forstå interviewene som en dialog, der ikke kun foregår interpersonelt mellem interviewpersonen og mig, men også som en dialog, der udfolder sig i personens tale:

“Quite frequently within the boundaries of his own utterance the speaker (or writer) raises questions, answers them himself, raises objections to his own ideas, responds to his own objections, and so on.”

(Bakhtin 1986: 73).

Idet der således i den enkelte OA-deltagers tale figurerer flere stemmer, der står i en dialogisk forbindelse til hinanden, synes subjektet at blive en multiplicitet af forskellige subjekter, der differentierer hinanden, både i en intern dialog med hinanden og i en ekstern dialog med de stemme-subjekter, som også jeg introducerer i interviewsituationen. Samtidig betoner Bakhtin imidlertid den organiserende instans, som orkestrerer stemmerne i den konkrete konfiguration, som den pågældende ytring udgør (ibid. 75). Det viser sig ved hans gennemgående betoning af, at personen, taleren eller *autoren* forsyner dialogen med sin egen accent, sit eget verdenssyn og sin personlige stil (Bakhtin 1981: 290, 293; Bakhtin 1986: 75, 86). At beskrive subjektet som en *autor* kan forekomme hensigtsmæssigt, fordi det afbøder den nivellering af subjektiviteten, som et fuldkomment polyfonisk menneske synes at implicere, ved at gøre subjektet til et blot og bart fragmenteret dialogisk konvergenspunkt for de stemmer, der på det givne tidspunkt løber sammen. Analytisk gør betoningen af den samlende instans, som autoren udgør, det endvidere muligt at undersøge, hvordan den enkelte OA'er orkestrerer polyfonien og giver den et individuelt udtryk. Det bliver med andre ord muligt at få blik for det særegne ved det enkelte OA-subjekt. Samtidig synes betoningen af OA'eren som en autor at indgå i en dialog med Bruners betoning af, at mennesker er *fortællere*, der med deres narrativer forbinder kulturens kanoniske koder med et individuelt og idiosynkratisk perspektiv.

I mine interviews har det vist sig ved de måder, hvorpå personen aktivt træder frem af dialogen og differentierer stemmerne indbyrdes, ved at fremdrage eller nedtone forskelle gennem brugen af bestemte vendinger, citater og slogans og gennem brugen af bestemte ord, der giver dialogen et særligt subjektivt udtryk. Det bliver en begrundelse for også at betragte brugen af fx pronominer, verber etc. som betydningsbærende elementer i forhold til, hvordan subjektivitet tematiseres og emergerer gennem interviewet. Sproget og den måde, hvorpå stemmerne differentierer hinanden, kan ses som konstitutive for, at en individuel subjektivitet kommer til syne i interviewet, som distinkt og partikulær. Men det er samtidig tydeligt, at den ikke emergerer i vakuum, men netop drives frem ved at trække på andres ytringer, på standarder og slogans fra OAs fællesskab og på erfaringer fra andre sammenhænge. Sproget kan i denne forbindelse også bære

vidne om, hvordan magten løber under den subjektivitet, som bliver synlig i interviewet. Foucault har peget på, at for at studere magten skal man gå til dens virkning, til de steder, hvor den bliver kapillær (Foucault 1976: 232), det svarer til den omvending af mikro-makro, som Latour foretager med Tarde:

"So, too, there is generally more logic in a phrase than in a discourse, and more in a single discourse than in a succession or group of discourses; there is more in one special rite than in a whole religion, in one point of law than in a whole body of science; and there is more in a single piece of work executed by one workman than in the sum total of his performances" (Tarde 1902: *Psychologie économique*: 220, gengivet i Latour 2005: 243).

Med Tarde bliver det muligt i det små, som fx de konkrete ord, der bruges i interviewene, at se det store; fx hvordan magt og ideologi lader sig røbe som en bestemt accent i OA'ernes fortælling. Vi kan således gå til OA-interviewene som ytringer i Bakhtinsk forstand, dvs. som samtidigt relationelle og partikulære enheder i hvilke subjektet både er i en uendelig dialog med verden, men samtidig indtager en særlig individuel position i den. Men vi må samtidig bevare blikket for, at magten også løber under denne akse og gør, at det vi ét sted fra forstår som subjektets autenticitet, også kan være en *virkning af magten*.

1.1.6. Opsamling

Flere aspekter af OAs praksis tematiserer en gensidig konstituering i hvilken, standarder udgør dynamiske regulatorer eller kulturelle koder, som subjektet indgår i en dialogisk relation med. *Dialogisk* er processen aldrig en passiv internalisering, men en bidirektionel forbindelse, hvor fællesskabets konstituering af subjektet også er en rekonstituering af fællesskabet selv. Samtidig slår den enkelte OA-deltagers anvendelse af programmet i særlig grad temaet om dialog an, fordi der i hendes tale hele tiden figurerer standarder, slogans og andres udlægninger, der på forskellige måder accentuerer en polyfoni, der imidlertid også forsynes med en individuel accent, idet hun med sin fortælle-mæssige *stil* differentierer sig fra dem. Med magtperspektivet antydes det, hvordan det dialogiske subjekt konstitueres ved at underlægge sig OAs standarder og fællesskab, hvorved en gensidigt forudsættende relation mellem social afhængighed og udvidede handlemuligheder bliver mulig at konceptualisere teoretisk.

Herigennem har vi fået foræret nogle mulige værktøjer til at opstille en metodologi, der kan belyse, hvordan disse processer mere konkret finder sted. Jeg vil i det følgende præsentere det empiriske

materiale, som jeg anvender og pege på, hvordan en metode til at undersøge interaktionsprocesserne mellem subjekter og standarder kan se ud.

1.2. Metode

Jeg sonderer mellem to niveauer af dialogisme, der på forskellig vis tematiserer hvordan interaktionen med standarder medvirker til dannelsen af OA-deltagernes subjektivitet. Analytisk kan der skelnes mellem *interpersonelle dialogiske processer*, hvor standarder forbinder den enkelte OA-deltager og OAs fællesskab og skaber forudsætninger for gensidige konstitueringsprocesser, og *intrapersonelle dialogiske processer*, hvor forskellige standarder og stemmer blander sig i den enkelte OA-deltagers tale.

1.2.1. Empirisk materiale og tilgang i kapitel 2

Materialet

Kapitel 2 tager udgangspunkt i den iagttagelse, at mange af OAs aktiviteter struktureres omkring skriftlige og praktiske standarder, der fungerer som bindeled mellem det individuelle subjekt og fællesskabet. Mange af de skriftlige standarder, som findes i OAs kanoniske litteratur, kan siges at indstifte en relation mellem den enkelte deltager og OA-fællesskabet. Indtrædelsen i fællesskabet indebærer således ofte etableringen af en magtrelation, hvorigennem subjektet bliver afhængigt af noget uden for det. Med bagvægt i Foucaults betragtninger om magtens produktive natur (Foucault 2002) skal jeg her vise, at magtrelationen ikke står i modsætningsforhold til subjektiviteten, men at den netop befordrer den. Samtidig er der i OA også flere *procedurale standarder*, der ligeledes kan siges at indstifte en forbindelse mellem den enkelte og fællesskabet, hvorigennem subjektiviteten bliver til. Igennem de procedurale standarder, bliver det synligt, at den bevægelse, hvori standarder konstituerer subjektet som en del af fællesskabet også er en rekonstituering af fællesskabet selv. OAs standarder er således ikke blot reproduceringsmekanismer til opretholdelse af organisationen, men også dynamiske regulatorer, der muliggør en transformation af fællesskabet i og med subjekternes praksis i det.

Kapitel 2 deles op i to dele. Gennem en diskussion af nogle af de centrale standarder i OAs tekster, *sygdom, helbredelse, magtesløshed og den højere magt* viser jeg først, hvordan der i OA etableres en dialog mellem individ og fællesskab, hvorigennem subjektet fremstilles som både frit og begrænset. I forlængelse heraf går jeg bagefter dybere ind i nogle af de procedurale standarder,

delinger, skrivning og sponsorordning, idet jeg diskuterer, hvordan de kan forstås som relæer for gensidige dannelsesprocesser mellem subjekt og fællesskab. Materialet tilgås dels gennem et udvalg af OAs litteratur (OA 1993, 2010, 2011, 2012, 2012, 2013, 2013), dels gennem kvalitative interviews, som jeg har forestået med tre OA-deltagere, ”Ida”, ”Karen” ”Pia”⁹ og endelig gennem deltagerobservationer¹⁰.

Teoretisk og metodisk tilgang i kapitel 2

Jeg har indledningsvist peget på, at subjektet bliver til gennem en meningsfuld interaktion med en kulturel omverden. Dermed forudsætter mening en relation, der som minimum består af, at to stemmer mødes, en ytring er kun meningsfuld for så vidt, som den har en adressat (Bakhtin 1986: 99). På denne måde kan interaktionen med andre siges at være en forudsætning for subjektiviteten, således som det fx er blevet tematiseret i den situerede del af samfundsvidenskaberne (fx Mead 1932) og i visse versioner af konstruktionisme (fx Bruner 1990) og indenfor kulturhistoriske og community-psykologiske tilgange (Fx Nissen 2004, in prepa, Cornett 2003a, 2003b). Samtidig har jeg fremhævet, at subjektet i og med sin interaktion med kulturen også selv yder indflydelse på - og transformerer den. Der består derfor en reciprocitet eller gensidigt konstituerende relation mellem det enkelte subjekt og kulturen. Konkret i forhold til OA vil jeg undersøge, hvordan denne relation udspiller sig, dels gennem de standarder, som viser sig i OAs skrevne litteratur, dels igennem OA-deltageres praktiske anvendelse af de procedurale standarder, der på den ene side konstituerer subjektet som deltager, men samtidig i kraft af deltagelsesperspektivet gør det muligt også at se, hvordan denne proces i sig selv griber ind i fællesskabet.

Mit fokus på interaktionsprocesserne mellem OAs standarder og det enkelte subjekt gør, at grundtonen i kapitel 2 er informeret af Bakhtins dialogisme, der i én udlægning beskriver forholdet mellem selv og anden som to koordinater, der gensidigt differentierer hinanden (Karcevskij 1982: 50, gengivet i Holquist 1990: 26). I kapitel 2 trækker jeg overordnet på teoretiske perspektiver, der tematiserer gensidigheden mellem individ og kollektiv og/eller mellem selvet og det, der er udenfor det (Bateson 2000; Mol 2008; Nissen 2002; 2004; 2010; Nissen in prepb, Cornett 2003a, Malins 2002, Foucault 2004a 1997a; 1997b; White 1997; 2008). I anden del af kapitel 2, har jeg mere konkret ladet mig inspirere af Foucaults arbejder omkring selvteknologier, der undersøger de

⁹ Informanternes navne er anonymiserede, interviewguide og transskription vedlægges som bilag, hhv. APP. A, I01, I02 og I03.

¹⁰ Deltagerobservationerne er ikke en systematisk del af empirien, men et supplement, der har givet mig en større fornemmelse af, hvordan møderne fungerer og er strukturerede. Det har af hensyn til OA-deltagerne ikke været muligt at udføre systematiske observationer på møderne.

teknikker, som mennesker har anvendt for at konstituere sig selv som etiske subjekter (Foucault: 1983, 1997a, 2004a: 2004b), idet jeg samtidig fremhæver, at denne proces ofte var en *social* handling, således som det fx kommer til udtryk i hans læsning af sandhedsspillene, *Parrhesiastes*, og i selvskrivningens, *hypomnemeta* – og *korrespondance-litteratur* (Foucault: 1983; 1997a).

1.2.2. Empirisk materiale og tilgang i kapitel 3

Materialet

Med kapitel 3 undersøger jeg, hvordan dialogismen også genfindes som en intrapersonel dialog mellem forskellige stemmer i det enkelte subjekt. OAs standarder kan som nævnt betragtes som *forskrifter* snarere end imperativer. OA-deltagerne opfordres aktivt til selv at definere standarderne (OA 1993: ix), hvilket fx viser sig i *Lifeline*, hvor forskellige fortolkninger af de enkelte trin og de standarder, som knytter sig til dem, er gennemgående elementer. Samtidig rummer mange af de standarder, som kan findes i OAs tekster, en flertydighed, der viser sig i en stor teoretisk uenighed om, hvordan de skal tolkes. Er 12-trinsfællesskaber nes begreb om *recovery* (fx OA 2011; 2012) udtryk for et neoliberalt selvrealiseringsprojekt og affirmationen af et maskulint subjekt eller en anderkendelse af livets skrøbelighed (Van Wormer 1994; Keane 2002)? Repræsenterer *magtesløshed* (OA 2010: trin 1) og betoningen af overspisning som en *sygdom* (OA 2010) installationen af et mere korrekt sindelag end det occidentalt dualistiske (Bateson 2000), eller er det tværtimod en forstærkelse af en dualistisk privilegering af *the rational mind* overfor en krop, som altid-allerede dømmes skyldig (Malins 2002; Kahn 2009)? Jeg hverken kan eller vil afgøre disse stridigheder. Begge poler i diskussionen rummer den faldgrube, at de kun behandler standarderne i OAs fællesskab som et objektivt *betydningsindhold*. I en bestræbelse på at artikulere *interaktionen* mellem standard og subjektivitet forekommer et sådant fokus mildest talt problematisk, fordi det indebærer, at standardernes indbyggede abstraktioner kommer til at styre det analytiske blik (Nissen in prepb: 4). Hvis kun den abstrakte side af standarderne behandles, får vi derfor ikke greb om subjektiviteten som andet end en *effekt* af stipuleringen af standarder. Det bliver paradoksalt, fordi spørgsmålet om, hvordan unik subjektivitet kan emergere ud af sociale determinationer i forvejen er et underbelyst problem i psykologien (fx Hviid 2012, Zittoun 2012, Dreier 2008, Valsiner personlig korrespondance). I kapitel 3 er hensigten således at undersøge de mikrogenetiske processer, hvori det konkrete subjekt i interaktion med OAs standarder etablerer personlig mening. Til dette formål næranalyserer jeg de interviews, jeg har forestået med OA-deltagerne.

Metodisk og teoretisk tilgang i kapitel 3

I kapitel 3 viser jeg, hvordan standarder og subjektivitet kommer til udtryk som en forhandling af forskellige stemmer i OA-deltagerens tale. Kapitel 3 skal dermed ses som en nærmere undersøgelse af de processer, hvorigennem mening opstår dels gennem standardernes indbyrdes interaktion som en dialog mellem forskellige gensidigt differentierende stemmer i subjektet, dels gennem den måde, hvorpå subjektet træder frem og gennem sprogligt medierende processer agerer i den ambivalens og flertydighed, som flerheden af stemmer kan give anledning til (Zittoun 2013; Zittoun 2012; Abbey 2012; Bento et al. 2012). Indenfor de teorier, som jeg beskæftiger mig med, er det muligt at adskille to forskellige forståelser af spørgsmålet om, hvordan subjektiviteten opstår. I den første tradition anses subjektet enten som et a priori eller som noget, der funktionelt opstår som følge af en redundans af udviklingsmuligheder, der kræver, at subjektet viser sig ved at tage et standpunkt (Holzkamp 2005: 18 ; Dreier 2008: 42-45). I den anden tradition er subjektivitet en diskursiv effekt eller en ansamling af en række tilstande eller intensiteter, der cirkulerer (Deleuze & Guattari 1977: 32, Foucault 1977). Jeg vil i analysen eksplicit trække på begge disse positioner, dels i erkendelsen af, at de begge kan være befordrende for en forståelse af, hvordan standarder og subjektivitet interagerer, dels fordi de begge bliver mangelfulde, hvis de står alene. I den første kan man få indtryk af, at subjektivitetens eksistens er problemfri; enten *ér den der* eller den opstår én gang for alle med samfundsmæssiggørelsen af mennesket. I den anden position behandles subjektiviteten som en effekt, hvilket man eksempelvis kan få indtryk af i visse udlægninger af diskursanalyse (fx Willig 2013), hvori der peges på, hvordan forskellige diskurser anviser bestemte subjektpositioner for de implicerede mennesker. I stil med den bevægelse, som Foucault foretager sidst i sit forfatterskab, hvor han går fra at betone subjektiviteten som dannet gennem diskursive magtformationer til også at være et spørgsmål om, hvordan subjektet reflektivt tager disse diskurser op og bruger dem i et etisk arbejde med sig selv (Foucault 1997b: 225), vil jeg pege på, at subjektivitet ikke blot opstår som en effekt af, at OAs standarder giver rum for den. Gennem min analyse vil det med inspiration fra Bakhtin være en gennemgående pointe, at OAs standarder er til stede som forskellige stemmer i subjektets tale, men at subjektet aktivt differentierer mellem dem via forskellige typer semiotisk mediation (Wertsch 1991; Valsiner 2000; Zittoun 2012). Det betoner mening som en kollaborativ proces (Engeström 1999) fremfor at tilskrive den ensidigt til enten standarderne eller subjektet. Det sker gennem brugen af forskellige stilistiske virkemidler som fx gentagelser, skift i pronominer og modaliteter, parafraseringer og via måden, hvorpå forskellige stemmer gengives i OA-deltagerens fortælling. Herigennem viser jeg, hvordan personen hhv.

forøger og mindsker afstanden mellem forskellige stemmer og således træder frem som subjekt, der aktivt agerer i polyfonien. Samtidig bliver det klart, at standarderne og den polyfoni, der opstår, når de internaliseres som stemmer i subjektet, også i sig selv har en subjektskabende funktion ved at blive semiotiske ressourcer, som subjektet kan trække på i etableringen af mening. Til sidst i analysen vil jeg supplere denne læsning, da den synes at fastholde en funktionalistisk relation mellem subjekt og standard. Herved risikerer vi at gå fejl af, at måden, subjektiviteten udspiller sig på, idet den ikke kun kan forstås ud fra én enkelt akse, der løber mellem fx struktur og agens, men at også magt spiller en betydende rolle. Det bliver centralt, fordi netop spørgsmålet om magt kan pege på de steder, hvor OA til trods for standardernes flertydighed og brugerdrevenhed alligevel synes at forudsætte et bestemt subjekt, for at kunne blive virksom i de forandringsprocesser, som mennesker engagerer sig i ved at deltage i programmet.

1.3. Metateori og erkendelse

1.3.1. Gen-stand og genstridighed

Idet jeg med OA både bestræber mig på at undersøge, hvordan subjekter og standarder interagerer og danner hinanden, men også på at gøre denne undersøgelse til et teoretisk indlæg i forhold til et bredere spørgsmål om subjektivitet i forbindelse med overvægts- og overspisningsproblemstillinger, kan mine analyser næppe kaldes uhildede eller perspektivløse. Jeg betoner ikke alle dele af OAs praksis ligeligt med min undersøgelse¹¹, og når jeg fremdrager bestemte aspekter, sker det i overensstemmelse med mit teoretiske udgangspunkt, hvor relationalitet, mening og dialog anses som centrale momenter i subjektiviteten. Da jeg samtidig trækker på Mol, Foucault og mere generelt teorier, som kan rubriceres under socialkonstruktionisme og STS, må jeg samtidig have blik for, at bestemte vidensformer, praksisser osv. i nogen udstrækning *fremstiller* dét, de har med at gøre (Nissen 2010). I videnskabelig praksis, hvor begreber som *sandhed* og *objektivitet* nyder en særlig anseelse, forekommer det derfor problematisk, når jeg vender mig mod bestemte aspekter af OAs praksis og gør det gennem bestemte teoretiske perspektiver, fordi jeg herigennem også i nogen udstrækning artikulerer et OA, der ikke var der i forvejen, men som jeg sætter gennem min erkendelsesinteresse. I et teoretisk perspektiv, hvor verden er der uanset, hvad vi siger om den, synes en teoriafhængig artikulation

¹¹ Jeg behandler fx ikke spørgsmålet om afhængighed, idet forskningsfeltet herom i sig selv er komplekst og pladsen derfor ikke tillader det (se fx i stedet Keane (2002), Valverde (1998), Nissen (2010)).

mildest talt uhensigtsmæssig, fordi den gør teorien selv, fremfor virkeligheden til lakmusprøven for god videnskab (Køppe 1994). I en sådan ramme ender vores teoretiske udgangspunkt hurtigt som Holzkamps fulde mand, der leder efter nøglerne i lyset fremfor dér, hvor han tabte dem (Holzkamp 2005). Indenfor teoretiske perspektiver med et mere processuelt ontologisk, eller *konstruktionistisk*, tilsnit (Stengers & Prigogine 1976; Stengers 2005; Stengers 2008; Latour 1993 Latour 2004a; 2004b; Deleuze & Guattari 1988; Barad 2007) vægrer man sig ligeså kraftigt mod den teorifikserede videnskabelige artikulation, men med et andet udgangspunkt. Det er ikke fordi verden *er derude på en bestemt måde*, at den videnskabelige artikulation er farlig, men fordi videnskabelige genstandsfelter – især dem, hvori der indgår menneskelige subjekter – har en fantastisk evne til at reproducere objektivitet kritikløst i mødet med forskerens hvide kittel og forsøgsopstilling, at teorier kan blive en problematisk del af virkeligheden (Despret 2004; Latour 2004a). I førstnævnte teoretiske ramme forsøger man at sikre videnskabeligheden gennem isomorfi mellem begreber og de aspekter af verden, man undersøger. Det kan beskrives som *genstandsadækvathed* (Holzkamp 2005) eller at fastholde genstandens *egenbevægelse* (Haug 1981). Indenfor de konstruktionistiske perspektiver får den videnskabelige bestræbelse et *etisk* tilsnit, idet man gør det til et kardinalpunkt, at de fænomener, subjekter eller praksisser, man undersøger, får mulighed for at udvise *genstridighed* overfor de teoretiske antagelser, som man møder dem med (Despret 2004; Latour 2004a; Stengers & Prigogine 1976). Alene virker både denne og hin tilgang problematisk; den første fordi den synes at underforstå en verden præget af inertie og essenser, den sidste fordi den i uviljen mod at kalkere sin egen logik henover fænomenet slagordsagtigt påberåber sig mangfoldigheden og produktionen af stadig flere kontraster i verden (Latour 2004a: 211; Malins 2002), men herved samtidig får en relativistisk slagside. På epistemologisk plan er de to tilganges problem det samme, nemlig *hvornår nok er nok*, der er ingen klokke, der ringer, når vi har greb om genstandens egenbevægelse, ligesom der heller ikke er det, når vi har produceret tilstrækkeligt med kontraster. Jeg vil her lægge mig op af Svend Brinkmann, der taler for en pragmatistisk metodologi, der fremfor at søge efter absolutte sandheder, leder efter videnskabelige løsninger, der tillader os at handle anderledes (2012: 48).

1.3.2. Reliabilitet og validitet

Opdelingen af analysen i to dele - den første med en betoning af de standarder, som skaber mulighed for en gensidig dannelsesproces mellem subjekt og fællesskab - den anden med en betoning af de dialogiske mikroprocesser, hvori subjektet både tilegner sig og differentierer sig fra OAs standarder – skal ses som et forsøg på at fastholde to erkendelsesdimensioner samtidig. Dels

én, der tillader mig at foreslå OA som alternativ til den atomare subjektforståelse, men også én, der anerkender, at denne bestræbelse, om den vil det eller ej, selv indebærer *magt*, og herved fremstiller et OA, der ikke var der på samme måde, førend, at jeg kom til. De to erkendelsesdimensioner vender spørgsmålene om reliabilitet og validitet på hovedet. Et imperativ om *gentagelighed* virker malplaceret, hvis jeg ønsker at vise, hvordan subjektivitet opstår som unikke konfigurationer i måden, hvorpå den enkelte OA-deltagerer orkestrerer – og orkestreres af – de stemmer og standarder, som figurerer i hendes tale. Kreativ fornyelse, mangfoldighed og gensidighed er selve nerven i en dialogisk tilgang til subjektiviteten (Engeström 1999, Zittoun 2013), noget som et krav om at kunne reproducere *de samme resultater* kan risikere at øve vold på (Kvale 1997: 231). Samtidig kan et imperativ om validitet synes at købe ind i en repræsentationel virkelighedsforestilling, der antager en desengageret, objektiv verden udenfor et erkendelsessøgende subjekt (jf. fx Barad 2007, Latour 2004a). Forfulgte man validiteten ud fra et sådant ideal, ville fx min rolle i interviewene skulle granskes med henblik på, om jeg stillede *ledende* spørgsmål for finde ud af, hvad OA-deltageren *i virkeligheden* mente og i hvilken udstrækning, jeg gennem interviewet havde fordrejet det. I den dialogiske og meningsorienterede ramme, som jeg i opgaven har konceptualiseret subjektet indenfor, synes et imperativ om at holde empiriens stemme ren meningsløs, fordi udvekslingen og relationaliteten netop er subjektets økologi. *Med tungen lidt i kinden, kunne man sige, at det ikke ville være validt at underkaste interviewene et validitetskrav, der forudsætter en bortabstraktion af selve den kontekst, som subjektiviteten i kraft af at være et dialogisk fænomen, emergerer i.*

Disse problemstillinger er blandt andre årsagen til, at jeg trækker på en pragmatistisk tilgang til de videnskabelige idealer om validitet og reliabilitet. Spørgsmålet om validitet skal her bedømmes ud fra, om min undersøgelse af OA skaber nye handlemuligheder for overspiseren, mens spørgsmålet om reliabilitet handler om, hvorvidt min artikulation kan kaste lignende undersøgelser af sig, der artikulerer andre praksisser anderledes. Jeg vil nu skifte spor og begynde analysen af OA.

Kapitel 2. Analyse: Standarder i OA

Dagsorden

Kapitel 2 falder i to dele. I del 1 peger jeg, med inspiration i Batesons læsning af AA, på hvordan der i OA opstilles en række standarder, som indstifter en relation mellem den enkelte deltager og fællesskabet. Med udgangspunkt i nogle af de standarder, som viser sig i OAs tekster, *magtesløsheden, den højere magt og sygdomsbegrebet* argumenterer jeg med Bateson for, at der i

OA skabes forudsætninger for et subjekt, der har forbundetheden og socialiteten, fremfor afkoblingen og individualiteten som præmis. I del 2 vil jeg supplere Batesons læsning ved også at pege på, hvordan flere af OAs praktiske eller procedurale standarder, *delingerne*, *nedskrivningen* og *sponsorordningen*, etablerer en gensidigt konstituerende relation mellem subjekt og fællesskab; dvs. *et dialogisk forhold*. For at vise disse processer, trækker jeg både på OA-litteraturen og den empiri, jeg selv har genereret. Samlet set udfolder jeg med kapitel 2 et todelt argument, der dels viser, hvordan der ikke er noget modsætningsforhold mellem udviklingen af det individuelle subjekts handlemuligheder og dét at være del af noget større, dels også viser, at dette ”større”, hvad enten det er fællesskabet eller konkrete andre i OA, i sig selv konstitueres på ny gennem den dialogiske relation til individuelle subjekter. *Subjektets mulighed er også fællesskabets*.

2.1. Første del: Relationen indstiftes

2.1.1. Magtesløshed og den højere magt – at blive ”del af”

*”Vi indrømmede,
vi var magtesløse overfor mad
– og at vores liv var blevet uhåndterligt”* (OA 2010: 1. trin)

I forbindelse med AA har den engelske systemteoretiker Gregory Bateson fremhævet, at indrømmelsen af magtesløshed overfor alkohol og anerkendelsen af, at en højere magt som følge heraf må træde personen til hjælp, repræsenterer et epistemologisk og ontologisk skifte hen imod et mere korrekt sindelag end det occidentale dualistiske, hvor sindet, sjælen eller selvet stilles over materien (2000). Implicit i Batesons tekst ligger den antagelse, at det præcis er dette skifte, der gør AA effektiv i håndteringen af alkoholisme (ibid. 310), jeg vil tillade mig at ekstrapolere hans pointe til også at gælde overspisning. For Bateson er *afmagten* i overensstemmelse med systemteorien. I kraft af kun at være en partiel systemegenskab, kan viljen ikke determinere systemet som helhed (ibid.). Læser vi OA i forlængelse af Bateson bliver kroppens tilskyndelse til at spise, en immanent egenskab ved det samlede system, og unilateral kontrol bliver en umulighed, der svarer til at *løfte sig selv op ved hårrødderne* (ibid.). I forbindelse med AA peger Valverde på, at *magtesløshed* bliver en permanent egenskab ved selvet, hvorved den neoliberale antagelse om, at den kan

overvindes, bliver fejlagtig (1998: 128-129). I OA ses det i trinarbejdet, der altid er principielt uafsluttet (OA 2010: 90), at anerkende magtesløsheden paralleliseres med kroniske sygdomstilstande, som fx diabetes, der nødvendiggør en bestandig opmærksomhed og pleje (ibid. 15). Herved går OAs standard om magtesløshed i dialog med Mols patientisme-standard, dét hun også kalder *logic of care* (2008). Livet med en sygdom er pr. definition usikkert; at kæmpe mod denne usikkerhed leder kun til mere pinsel:

"A caring professional reminds you that, no matter what statistics may promise, everything is erratic, from diseases, to mountains, machines, friends and blood sugar levels. Unpredictable. Do your best, but if this turns out not to be good enough, let go. Don't take the world on your shoulders." (Mol 2008: 29)

Ud fra citatet bliver det begribeligt, hvordan anerkendelsen af magtesløsheden i sig selv kan danne udgangspunktet for udvidede handlemuligheder, ved eksplicit at besinde sig på de realiteter som livet med en syg krop frembyder. Læst i forlængelse af Mol kan OAs betoning af magtesløshed ses som en standard, der muliggør genkomsten af individuelle betingelser, som man mister blik for i *the logic of choice* ved at stipulere valget som en mulighed, alle har ens forudsætninger for at kunne gøre brug af. Forsagelsen af den selvkontrol der, som Bateson siger, skulle kunne eksekveres under ligeegyldigt hvilke betingelser (2000: 312-313), betyder i OA imidlertid ikke en entydig omvæltning af subjekt-objekt-forholdet. Magtesløsheden stipulerer ikke en norm om subjektets passivitet, tværtimod betoner 12-trinsfællesskaber konstant muligheden for *at vælge at handle anderledes* (Sedgewick 1993: 134): I OA-litteraturen ses det gennemgående tematiseret i de selvrefleksive og selvansagende øvelser, som OA'eren opfordres til at engagere sig i (OA 1993; 2010), men finder måske sit klareste udtryk i sindrosbønnen, der reciteres ved OA-mødets afslutning. Jeg gengiver den her med den engelske ordlyd:

*"God grant me the serenity
to accept the things
I cannot change,
courage to change the things
I can, and wisdom to know
the difference."*

(OA 2012)

Af sindrosbønnen fremgår det, hvordan der indstiftes en dialog mellem handling og afmagt, som to forholdemåder, der ikke står antagonistisk overfor hinanden. Det vidner om, at forskellige standarder i OAs fællesskab modererer hinanden gensidigt, således som Sedgewick også har fremhævet, ved at pege på, at modsatrettede absolutter er et gennemgående tema i 12-trinsfællesskaberne (1993: 134). Samtidig kan det også ses som en måde, hvorpå subjektet differentieres. Mol og Malins er fælles om en skepsis overfor hegemoniseringen af ét eller nogle få principper for dét at være menneske. Malins problematiserer en tendens til at stratificere mennesket i binære kategorier, som det aldrig fuldt og helt korresponderer med (Malins 2002: 86). Hun beskriver binariteterne som transcendentale moralske koder, der reducerer muligheden for at blive ”andet” ved at sedimentere en bestemt identitet som altid-allerede gældende for den pågældende (ibid. 86). Således Malins i en hyldest til det rhizomatiske og knopskydende subjekt:

”I am female and sometimes like to look male and am mostly hetero but sometimes gay but only on Tuesdays and I occasionally use drugs but only when the moon is full...”(ibid. 87) ¹².

Mol spørger på linje hermed, hvad der sker, hvis vi nedskalerer valget til blot at være én blandt flere aktiviteter, som mennesker kan engagere sig i (2008: 84). I interviewene blev det tydeligt for mig, at magtesløshedens subjektiverende virkning skulle ses i forlængelse af den måde, hvorpå den ansporede den enkelte OA’er til at ”række ud”. Bemærk hvordan det i følgende passage tematiseres, at deltagelsen i OA *ikke* betyder en *højere* tærskel for, hvad man kan klare alene, men en *mindre*:

”K: Ja, ting som altså, hvad kan man sige – min barre for, hvad jeg kan klare, er meget lavere nu – altså før kunne jeg ... jeg ringede måske ud til mine veninder, hvis jeg var selvmordstruet nærmest – tror jeg.

¹² Det kan forekomme forræderisk, når jeg bruger Malins til at udlægge OAs program som en differentiering af subjektiviteten, idet hun selv eksplicit lægger afstand til 12-trinsfællesskaber ved at betone, hvordan de forstærker reduktive stratificeringer (ibid. 99). Det kan vidne om, at Malins i sin iver efter at frigøre sig fra dikotomier, selv på et højere plan reproducerer dem ved at stille binaritet og afkoblet subjektivitet overfor tilkoblinger og rhizomatiske knopskydninger, og herved gør hele praksisser til en instans af *enten* det ene eller det andet.

A: Okay, så du ... altså du reagerer hurtigere på de følelser, du har?

K: Ja, jeg accepterer ikke at have det sådan

A: Men det er sjovt, for du siger din barre for hvad du kan klare, men det lyder heller ikke som om, du kunne klare det før eller...?

K: Men jeg klarede det på en eller anden mærkelig måde. Jeg ved ikke altså, jeg klarede det jo bare – med at være alene og isoleret og ikke have nogen at snakke med – altså jeg kan huske, da jeg startede, der var jeg sådan helt: ”nej selvfølgelig snakker jeg da ikke med mine veninder om mine problemer.” Jeg snakkede selvfølgelig med mine veninder om mine problemer, men ikke inderst inde, jeg ved ikke rigtig om...” (I02: 22)

I OA gør magtesløsheden mellemkomsten af en højere magt nødvendig (OA 2010: 20). Når Karens barre for, hvad hun kan klare alene, bliver mindre gennem deltagelse i OA, skal det derfor ses i forlængelse af, at noget andet træder til, der hvor individuel vilje ikke er nok (Valverde 1998: 133). Det epistemologiske og ontologiske skifte, som Bateson mener, magtesløsheden repræsenterer, foranlediges af overgivelsen til en højere magt, der indstifter en relation mellem selvet og helheden præget af komplementaritet fremfor symmetri (2000: 333). Når magtesløsheden ikke bliver en unilateral omvendelse af selvforholdet, kan det derfor ses i forlængelse af den cybernetiske indlejring, som Bateson peger på, at indtrædelsen i 12-trinsfællesskabet kan ses som:

”Cybernetically speaking ”my” relation to any larger system around me and including other things and persons will be different from ”your” relation to some similar system around you. (...) In sum, the relationship of each individual to the ”power” is best defined in the words ”is part of.”” (Ibid. 332).

Hos Bateson bliver den højere magt et billede på fællesskabet (ibid. 333). Herved bliver det ikke magtesløsheden i sig selv, der virker ekspansivt på subjektiviteten, men den relation, den indstifter, mellem den enkelte OA'er og noget udenfor hende. Magtesløsheden kan således ses som forudsætningen for en anden standard, nemlig den højere magt, som den enkelte OA'er bliver afhængig af. Læst sammen virker disse to standarder subjektiverende, som det ses i sekvensen med Karen, hvor hun begynder at række ud til andre. Hun begynder at tro, at andre vil hende det godt, som hun senere siger (I02: 27), men denne subjektivering skal ses som den samtidige indstiftelse af

en *forbindelse* til fællesskabet, til den højere magt eller til sponsoren. Flere af OAs standarder har altså *forbundetheden*, som præmis. Men det betyder ikke, at subjektet udleveres til strukturelle determinationer. Forbundetheden er derimod forudsætningen for ekspansionen af subjektets handlemuligheder, således som det ses, når Karen bliver i stand til at række ud. Vi kan her tilslutte os Stengers, der i kor med Latour fremhæver, at *forbundetheden* er selve autonomiens forudsætning (Stengers 2005: 191, Latour 2005: 215). Lad os gå videre og se, hvordan OAs standarder videre tematiserer den.

2.1.2. Sygdom: genkendelse

Når man læser OAs tekster, er det svært at overse det ”vi”, der konstant figurerer, og både virker som en tentativ henvisning til en fælles erfaring og interPELLERER *mig*, der læser, som altid-allerede del af den (OA 1993: 2010; 2011). Intet sted kommer det måske tydeligere til udtryk end i forhold til sygdomsbegrebet:

”Allerede på det første møde, gik det op for os, at vi var i klørene på en farlig sygdom, og at den viljestyrke, følelsesmæssige stabilitet og selvtillid, som nogle af os engang havde haft, ikke var noget forsvar imod den.” (<http://www.oa-dk.org/trin.htm>)

OA-møder begynder med, at hver deltager præsenterer sig sammen med en affirmation af sig selv som tvangsoverspiser¹³. I litteraturen tematiseres den fælles erfaring i flere af traditionerne, fx i forbindelse med 8. traditions betoning af, at organisationen altid bør forblive ikke-professionel (OA 2010: 145) og af 12. traditions princip om anonymitet (ibid. 169), der sammen med sloganet ”en dag ad gangen” (ibid. 90) alle danner forudsætninger for en egalitær relation medlemmerne imellem (jf. Valverde 1998: 135). Den affirmation af sig selv som overspiser, som OA’eren foretager ved hvert møde, kan sammen med de nævnte teknikker til nivellering af individuelle forskelle mellem medlemmerne, medvirke til at etablere en *genkendelsesrelation*. Det blev tydeligt for mig i forbindelse med mine interviews:

Karen:

¹³ Om end de konkrete ord varierer fra deltager til deltager, ”madmisbruger”, ”overspiser” og ”tvangsoverspiser” og ”addict i recovery” er alle hyppige.

K: "(...)og det, som jeg tror, er supervigtigt – det var det i hvert fald for mig lige da jeg kom ind i OA – det var at det mørke blev delt, fordi det var – jeg var jo helt mørk, og jeg havde virkelig, Altså det største overhovedet, det er genkendelsen, altså, det slår alt.

A: Genkendelsen?

K: Ja genkendelsen, ja at jeg kommer og føler mig som et udskud og sådan lige kramper mig op til det der OA-møde og synes, det hele er pinligt, både at jeg er der, og at jeg er, som jeg er og alt det der, ehm og så kommer der ... Så sidder der nogen og siger nøjagtigt dét, jeg gør.

A: Ja

K: jeg har ædt tre mazarinkager, og var ved at kaste op, og jeg har vejet 50kg for meget, og jeg følte mig så grim – og jeg har altså alt det der ... Jeg kan ikke finde ud af noget, jeg orker ingen ting – altså hvad det nu er, der er det værste for mig – som jeg tror at ingen andre jo har." (I02: 5)

Ida:

"I: nej og hun syntes et eller andet, eller det ved jeg ikke. Det var det, jeg opfattede, at hun var lidt sådan: "Ja kom nu bare videre" eller sådan, ikke. Hvor, når du så kigger ind i øjnene på nogle af de andre, så kan du se, at de ved hvad man snakker om – og det er okay. For selvom man kommer til en eller anden psykolog, der ved noget om denne her sygdom eller... hvad fanden man skal kalde den, så ved de en masse på papir, men jeg vil sige, at man stadig føler det som om, man er den eneste i hele verden, ik'" (I01: 18)

OA-deltagerne ser ud til at opleve den fælles sygdomserfaring som central for forandringsprocessen. I kraft af magtesløsheden forsages muligheden i OA imidlertid for, at individet selv ved fx at praktisere selvkontrol gennem diæter og kure, skulle være i stand til at tage kontrol over spisningen (OA 2010: 13, 20, 26). Dermed indskriver sygdomsstandarden sig i de patologiseringstendenser af hverdagslivet, som fx Svend Brinkmann og Nikolas Rose beskriver (Brinkmann 2010a, 2010b; Rose 2010a, 2010b). Men når det sker, finder det eksplicit sted ud fra en

anden præmis end den påberåbelse af individuelt sundhedsansvar, som patologiseringstendenserne ofte går hånd i hånd med (jf. Galvin 2005, Stenner & Taylor 2008, Mol 2008). OAs brug af sygdomsmærkatet indgår i en dialog med bredere tendenser til stadig større udgrænsning af allehånde afvigelser fra en given norm (Brinkmann 2010: 283). Men når det sker, foregår det ved eksplicit at distancere sig fra den selventreprenante forholdemåde, som patologiseringstendenserne i Roses udlægning interPELLERER subjekter til at antage (Rose 2010a: 72; Rose 1996)¹⁴. Det er ikke lægen eller psykologen, der har bemyndigelse til at behandle overspisningen, som citatet fra Ida ovenfor viser, men andre OA'ere (Jf. Valverde 1998 om AA: 129). Herved forstærker sygdomsstandarden ikke forestillingen om et atomart og selvberørende subjekt, men legitimerer netop, at subjektet med nødvendighed forbindes til fællesskabet. Det accentueres af, at OA insisterer på en kvalitativ forskel mellem den normalspisende og overspiseren:

”Fælles for os alle er, at vores kroppe og sind tilsyneladende sender os signaler, som er ganske anderledes end de signaler, som en der spiser normalt, modtager. (OA 2010: 12)

Keane peger på, at det er den kvalitative forskel, der gør det nødvendigt for OA'eren at anlægge et bestemt forhold til maden med spiseplaner og afholdenhed fra bestemte fødevarer, som den enkelte mener, giver hende problemer (Keane 2002: 129). Den kvalitative forskel gør det muligt at se, hvordan der i OA etableres en demarkation mellem *dem* og *os*. Vi bliver dem, der, grundet de *særegne signaler, som vores krop og sind sender os*, må anlægge en bestemt restriktiv forholdemåde til maden. Samtidig udviser sygdomsstandarden forskellen mellem det patologiske og det normale, ved at gøre det op til den enkelte at afgøre, hvorvidt han eller hun er overspiser. Under overskriften ”Er OA for dig?”, kan man på OA's danske hjemmeside finde nogle spørgsmål, der skal hjælpe i den henseende:

1. *Spiser du, når du ikke er sulten?*
2. *Fortsætter du spiseriet uden nogen synlig grund?*
3. *Har du skyldfølelse og dårlig samvittighed efter overspisning?*
4. *Tænker du og bruger du for meget tid på mad?*
5. *Ser du med forventning og glæde frem til, at du kan spise alene?*

6. *Planlægger du disse ædeflip i forvejen?*
7. *Spiser du fornuftigt i selskab med andre og skejer ud, når du er alene?*
8. *Er din livsstil afhængig af, hvor meget du vejer?*
9. *Har du været på slankekur i en uge eller længere og alligevel ikke nået dit mål i vægt?*
10. *Føler du dig krænket, når andre fortæller dig, at du bør vise lidt viljestyrke for at holde op med at overspise?*
11. *Selv om det modsatte er bevist, bliver du så ved med at tro på, at du kan slanke dig ved egen hjælp?*
12. *Har du trang til at spise på visse tidspunkter udenfor måltiderne?*
13. *Spiser du for at flygte fra bekymringer og besvær?*
14. *Har du nogensinde været i behandling for fedme eller anden sygdom, der har med spisning at gøre?*
15. *Har du gjort dig selv eller andre kede at det, ved at spise på den måde du gør?*

(APP. D)

Spørgsmålene efterfølges af en henstilling til, at et ”ja” på mere end tre af spørgsmålene betyder, at der er stor mulighed for, at man enten er på vej til - eller allerede har - et problem med tvangsoverspisning (ibid.). Spørgsmålenes bredde gør imidlertid, at snart sagt alle typer spisning kan kvalificere sig som tvangsmæssig. Når den kvalitative forskel mellem overspisere og normalt spisende skaber et tilhørsforhold blandt de første, bliver det således samtidig op til den enkelte alene at afgøre, hvorvidt han eller hun i kan genkende sig selv som overspiser i OAs ”diagnostiske kriterier”. Herved bliver vi alle potentielt subjekter for et fællesskab som OAs, hvorved den kvalitative forskel, som forbinder OA-deltageren til fællesskabet, bliver noget, som alle, i kraft af kriteriernes åbenhed, kan genkende sig selv i. De udgrænsningsvirkninger, som er indbygget i sygdomsstandarden gennem påberåbelsen af den kvalitative forskel, muliggør altså samtidig organisationens overlevelse ved, at nye subjekter genkender sig selv som overspisere i OAs brede kriterier.

2.1.3. Sygdom: at finde sted

Et andet sted, hvor sygdomsstandarden også indstifter en dialog mellem det enkelte subjekt og OA-fællesskabet, er i begrebet om *recovery*. ”At komme sig” tematiseres i OA hele tiden som en abstrakt formuleret målsætning, fx i pamfletten *tools of recovery* (OA 2011) og i *Lifeline* med titler som fx *Recovery Through the Step Principles* (OA 2012), men betones samtidig som en umulighed:

”Det er vigtigt at pointere, at vi aldrig bliver helbredt for vores lidelse, men ved at komme i OA og arbejde med programmet kan vi opnå henstand på daglig basis. Det skal altså forstås på den måde, at vi er i helbredelse, men ikke helbredte.” (OA 2010: 6)

Tendensen til, at OAs sygdomsbegreb både etablerer forbindelser til genkendelige diskurser, men også overskrider dem, kan genfindes i forbindelse med recovery-begrebet. Cornett har peget på, at det, der ofte tænkes at komme igen i recovery er det autonome, stræbsomme selv, med ansvarlighed for egne valg, et individ der forpligter sig til sin særegenhed og som derigennem opnår en oplevelse af sundhed (Cornett 2003a: 84). I denne udlægning bliver recovery et udslag af individets aktive indsats, der i en selvoverskridende præstation frigør sig fra sygdommen og genindlemmes på lige fod med andre i samfundets almindelige subjektiverings- og kontrolmekanismer (ibid. 85). Denne forståelse af recovery rummer en norm om konformering, der hurtigt kan vende de ellers positive konnotationer, som knytter sig til begrebet, til en marginalisering af dem, som af den ene eller anden grund ikke formår at realisere genkomsten. De kan blive *inappropriated others* i Haraways forstand (1991) ved at falde udenfor idealet om det selvoverskridende subjekt, der sætter parentes om fx kropslige eller samfundsmæssige betingelser. Cornett peger her på, at en måde at omgå recovery-perspektivets marginaliserende slagside på er at vende blikket mod de måder, hvorpå subjektivitet kan ses som en præstation eller hændelse, som finder sted i de sociale processer, der kendetegner praksis (2003a: 86)

Om end recovery synes at foreligge som en faktisk mulighed i OA, et abstrakt forjættet land, som man stræber imod, er det også muligt at se OAs brug af recovery i forlængelse af den udlægning, som jeg her har citeret Cornett for. Det sker fordi recovery tematiseres som en umulighed (OA 2010: 6, 90), fordi magtesløsheden ikke skal overvindes, men fremskrives som et livsvilkår, der affirmeres hver gang et møde åbnes og OA-deltageren (igen) præsenterer sig som overspiser, og endelig fordi den eneste måde, hvorpå man asymptotisk kan nærme sig recovery, er ved hver dag at gentage de *helbredende handlinger* (Ibid. 77). Jeg tror ikke, at den asymptotiske tilnærmelse er tilfældig. Dobbelttheden af muligheden for at komme sig, der samtidig er umuligheden af helbredelse, tjener - på linje med magtesløsheden - til at forbinde den enkelte OA-deltager stærkere til fællesskabet. Hvert skridt, den enkelte tager i retning af at komme sig, er ikke et skridt henimod at frigøre sig fra det, men en dybere indrullering i fællesskabet, således som det fx kommer til udtryk i 12. trins betoning af *service* som et centralt moment i recoveryen (OA 2010:

90-91). Hvis vi med Cornett forstår recovery som *genkomsten af galskaben, som genkomsten af et udvidet repertoire af måder for subjektet at finde sted på* (Cornett 2003a: 86), bliver det her muligt at se, hvordan sygdom tematiserer nødvendigheden af forbindelse mellem den enkelte og fællesskabet. Teoretisk finder det et af sine klareste udtryk, når Mol fremstiller forskellen mellem de subjekter, som figurerer i *the logic of choice* og de, som figurerer i *the logic of care*:

”The logic of choice is concerned with individuals who wish to be free. The individuals who figure in the logic of care would die if they were left alone. They owe their very ability to act to others.” (Mol 2008: 72)

Med OAs betoning af sygdommen og den måde, hvorpå recovery tematiseres som en umulig mulighed, der kræver et fællesskab for at kunne finde sted, bliver det muligt at se, hvordan forbundetheden bliver subjektivitetens præmis, når subjektet på den ene eller anden måde får patient-status. Ordet bruges ikke i OA, men er alligevel præsent gennem OAs fastholdelse af sygdomsmærkatet. Hvis vi tentativt konciperer OA som en care-praksis, kan afhængigheden af kollektivet blive et korrektiv til en individualiserende og normativ recovery-konception, der, som Cornett siger, forudsætter fraværet af det oprindelige udelukkelseskriterium (eg. *galskaben, overspisningen, fedmen*) for at kunne realiseres. I OAs fællesskab ligger måske en mulighed for genkomsten af et udvidet repertoire for måder at være subjekt på, hvor overspisningen anerkendes som et reelt og betingende vilkår, fremfor at være noget, man i en selvoverskridende bevægelse frigør sig fra.

2.2. Anden del: Fra relation til dialog

2.2.1. ”At blive til” som social begivenhed

Jeg har fremhævet, hvordan OAs standarder etablerer et relationelt subjekt, og at det er gennem relationaliteten, at subjektets handlemuligheder udvides. I en kulturpsykologisk ramme kan OAs standarder derfor konceptualiseres som dynamiske regulatorer for subjektets meningsskabende processer. Forstår vi indtrædelsen i OA som indtrædelsen i en kultur, bliver det muligt at se, at subjektets appropriering af OAs kulturelle koder eller standarder, samtidig også tillader det individuelle subjekt at deltage i produktionen af kulturen. Det viser sig fx i *speaks* og *delinger*, der er en form for standardiseret måde, hvorpå den enkelte præsenterer sig selv på møderne og desuden er det gennemgående element i OAs månedsmagasin, *Lifeline*. *Speaks* er OA-deltageres fortælling

om deres møde med OA, de rummer typisk en tidsfølge, der beskriver tiden før indtrædelsen i fællesskabet, mødet med det, og hvordan deltagelsen i fællesskabet har forandret forskellige aspekter ved deres livssituation. Delinger er kortere beretninger, der typisk har udgangspunkt i OA-deltagerens umiddelbare livssituation. Delinger og speaks må ikke have adressat til nogen bestemt (OA 2010, især 2. tradition, Valverde & White-Mair 1999: 402) men idet de formidles indenfor rammerne af fællesskabet, bliver det muligt for andre at drage nytte af de erfaringer, som den pågældende har gjort sig. I *Lifeline* er enkelte OA-deltageres fortolkning af trin, principper osv. noget af dét, der hyppigst deles, som fx i nedenstående uddrag, hvor der til spørgsmålet om, hvordan man skal definere sin afholdenhed både refereres til en konkret anden OA'er (som refererer til sponsoren), til "andre" og til standarden om den højere magt:

A longtimer whom I respect always says, "Don't pick up the food no matter what." Others say, "Call your sponsor and get to a meeting." If I am abstinent today, I can be abstinent tomorrow. A slip or binge has no justification. Abstinence does not require me to be perfect, only that I let go of the food and have another Higher Power that is not food or myself.

(OA: 2013: 4)

Det er karakteristisk, at OA-deltagerne i speaks og delinger hele tiden trækker på citater, slogans og andres erfaringer, noget som også blev tydeligt for mig på de møder, jeg deltog i. I en kulturpsykologisk ramme, kan de sentenser, referencer, standarder osv., som den enkelte trækker på i sin fortælling, forstås som kulturelle ressourcer, en form for kanonisk ballast den enkelte både kan gøre brug af, men også er forpligtet på. Indenfor den narrative psykologiske tradition har Bruner fremhævet fortælling både som et apparatur til håndtering af det kanoniske og det særlige (Bruner 1990: 55). Når OA'eren fortæller sin historie gennem en speak eller en deling og herigennem trækker på kanonisk stof, kan det både ses som en handling, der forsyner det kanoniske med en bestemt subjektiv og intentionel erfaringshorisont, men samtidig sikrer, at "fællesskabet ikke bliver trukket centrifugalt fra hinanden af uundgåeligt modstridende interesser" (ibid. 59, 116). Hvis delingen konceptualiseres som et narrativ bliver det muligt at se den som en standard, der både har en konstitutiv funktion for fællesskabet og for det individuelle subjekt. I forlængelse heraf peger Michael White på betydningen af definerende ceremonier (White 2008: kap 4). Med henvisning til Barbara Myerhoffs studier af jødiske ældre i LA, fremhæver han, hvordan dét at have vidner til sin fortælling bliver en modgift mod isolation og marginalisering (ibid. 188-190). Vidnerne repræsenterer en mulighed for, at den enkelte kan blive set på egne præmisser som en person med

en egen værdi, vitalitet og væren, og viser, hvordan identitet snarere end at være en individuel bedrift er en offentlig og social frembringelse (ibid. 190). I mine interviews blev det tydeligt for mig, hvordan dét at føle sig anerkendt og at høre til var centralt for OA-deltagernes oplevelse af de forandringsprocesser, som deltagelsen i fællesskabet kunne afstedkomme:

Ida:

"(...)Ja, "kom nu bare videre" eller sådan ikke, hvor når du så kigger ind i øjnene på nogle af de andre, så kan du se, at de ved hvad man snakker om – og det er okay." (I01: 18)

Karen:

"Ja, altså det er et godt spørgsmål. Jeg ved bare, at når jeg sidder på et møde – og hvis jeg for eksempel gør det otte gange i træk og hele tiden siger, at det jeg har at sige ikke er vigtigt nok ikke er relevant, ikke kan interessere de andre, eh altså hele tiden har ... Det ikke en gang særlig bevidst, men det er den der "nej", hver gang der bliver, der er jo hele tiden et lille tomrum, hvor: "er der nogen der har lyst til at dele?" – og hvis jeg så hele tiden ikke lægger min lille kop ind ehm, men så bliver det til, at jeg føler, at jeg ikke hører til eller ikke altså ... Det føles lidt som at være på sådan en glat overflade, hvor jeg ikke griber fat altså...ehm og så er det lidt lige meget om jeg kommer eller ikke kommer – altså jeg kan ikke forklare det – jeg ved bare, at hvis jeg deler, så får jeg mere helbredelse, og så føler jeg mig som mere medlem." (I02: 4)

2.2.2. Fællesskab som individuel begivenhed

Idet fortællingen deles indenfor rammerne af et OA-møde eller nedfældes på papir og udgives i *Lifeline*, får den også en objektiv eksistensform og synes herved at stadfæste den enkeltes identitet, således som Valverde også har peget på i forbindelse med den sygdomsaffirmation, som alkoholikeren (og overspiseren) foretager ved begyndelsen af et møde ved at præsentere sig som alkoholiker, overspiser etc. (Valverde 1998). Men den objektive eksistensform, som fortællingen herigennem får, betyder også, at den bliver tilgængelig som en ressource, andre i fællesskabet kan trække på. Tydeligst bliver det måske i de speaks, som kan findes på nettet (fx <http://storiesofrecovery.org/OA.htm>; <http://millcreekmeeting.libsyn.com/>) og i de nedskrevne delinger, som *Lifeline* er fyldt med. Begge steder foreviges delingerne for eftertiden, enten gennem audio eller skrift, hvorved de kan danne udgangspunkt for, at nye standarder i OAs fællesskab kan opstå. Indenfor den kulturhistoriske skole, således som den fx er repræsenteret i den kritiske psykologi

(Nissen 2002, Dreier 2001) og kulturpsykologi (Valsiner 1997, 2000) kan processen beskrives som bevægelsen: *Betydning* → *Mening* → *Betydning*'. Den kultur, som vi fødes ind i - eller mere konkret i forhold til OA, den praksis, som man indtræder i – rummer bestemte kulturelle tegn, artefakter og standarder, til hvilke der knytter sig en bestemt betydning, som det enkelte subjekt, qua del af kulturen, bliver arvtager af (Valsiner 1997). Processen er ikke kun en passiv indoptagelse af kulturelle koder og standarder, men beskriver en dynamisk udveksling, hvor den objektive *betydning* får *mening* for subjektet. Idet subjektet er virksomt i kulturen bliver den subjektive mening også eksternaliseret og får form som ny betydning i kulturen, *Betydning*'. En sådan forståelse lægger op til en processuel udviklingsforståelse af såvel subjekt som kultur, karakteriseret ved gensidig internalisering og eksternalisering (Valsiner 2000). Subjektet hænger altså med nødvendighed sammen med kulturen, men i kraft af sin praksismæssige deltagelse i den, tager det også del i at forme den (Nissen in prepb: 16). OA-deltagerens delinger er netop konstitueret som en syntese af OA-kanoniske standarder, der blander sig med deltagerens personlige erfaringsverden. Men idet delingerne samtidig objektiveres som sproglige ytringer, fx på møder og via *Lifelines* tekster, er de samtidig led i en eksternaliseringsproces, der bidrager til skabelsen af nye kulturelle koder (standarder), som subjekter kan orientere sig i forhold til. Vi kan altså her hævde, at flere elementer i OAs praksis er orkestreret i overensstemmelse med en kulturel bidirektionel transaktionsmodel (Valsiner 2000), der tematiserer de dynamiske interaktionsprocesser, hvorigennem subjekter og standarder danner hinanden. Disse processer behandles videre i kap. 3s analyser.

Min deltagelse på møderne tillod mig at iagttage de gensidige interaktions- og dannelsesprocesser in vivo, da det her blev tydeligt for mig, at delinger ikke kun er en forudsætning for, at subjektet kan blive til, men også en forudsætning for, at fællesskabet kan opretholdes. Idet jeg til møderne sidder ved bordet sammen med OA-deltagerne, kan jeg ikke undgå at mærke en stærk opfordring til selv at dele, når ordet går på omgang, efter at vi har lyttet til en speak eller har læst en passage fra litteraturen. Det er bemærkelsesværdigt så meget desto mere, som jeg senere erfarer, at delinger er frivillige. Jeg vælger at dele på de første møder, men er bekymret over, om jeg ved at være et fremmed element forstyrrer mødet. Efter ved de første møder at have siddet med sammen med OA-deltagerne ved bordet, vælger jeg derfor af etiske årsager at flytte min stol et par meter væk fra kredsen til det næste møde. Efter mødet bliver jeg trukket til side af en deltager, der fortæller, at mit skift fra at have siddet ved bordet til nu at sidde lidt væk fra det, virker meget ubehageligt på hende. Hun fortæller, at det opleves som om, at jeg nu sidder og gransker hende, noget hun føler, at hun er

blevet hele sit liv. Jeg spørger hende, hvordan jeg bedst kan imødekomme hendes ubehag, og hun svarer, at det ville være mindre ubehageligt, hvis jeg satte mig tilbage ved bordet. Jeg fortæller hende, at jeg satte mig væk for at virke mere respektfuld, for ikke at forstyrre mødet. Jeg beslutter mig herfra for at sidde med ved bordet og deler også anledningsvist, da det synes at være den måde, hvorpå jeg griber mindst ind i mødet.

Sekvensen kan forstås i lyset af Althusers interpellationsbegreb (Althusser 1983), hvor staten i kraft af at have en ideologisk overbygning kan ses som et stort Subjekt, der prajer det lille individuelle subjekt ind i en subjektposition (ibid. 48-49). Heri vinder det lille subjekt sin selvbevidsthed, men må samtidig ses som altid-allerede indenfor ideologien (Althusser 1983: 49-51). Analogien til OA består her i, at fællesskabet udgør det store subjekt (Subjekt), der anråber det lille (fx mig) og konstituerer mig som altid-allerede deltager i fællesskabet, hvad enten jeg sidder med ved bordet eller et par meter væk fra det. Hvad interpellationsbegrebet imidlertid ikke alene kan få greb om, er den måde, hvorpå min deltagelse også griber ind i fællesskabet, noget som især blev tydeligt, da jeg satte mig i periferien af det. Nissen peger i den sammenhæng på, at fællesskabets (Subjektets) konstituering af deltagerens subjektivitet samtidig må ses som en rekonstituering af fællesskabet selv (2002: 78; 2004: 112). Som en procedural standard kan deltagelse gennem delinger på møderne dermed ses som en måde, hvorpå subjekt og fællesskab væves sammen og bliver afhængige af hinanden. I dialogiske termer udtrykkes gensidigheden som dét, at adressiviteten er en forudsætning for selvet (Holquist 1990: 19; Wertsch 1991: 52). Ligesom Bakhtins ytringer kun eksisterer i kraft af en henvendelsessammenhæng, således eksisterer subjekt og fællesskab også kun i kraft af hinanden. Denne figur går igen i flere af de procedurale standarder eller teknikker, som deltagerne i OA-fællesskabet gør brug af. I det følgende præsenterer jeg to andre procedurale standarder, *skrivepraksis* og *sponsorordning*, der ligeledes kan ses som relæer, der i en reciprok bevægelse både konstituerer det individuelle subjekt og den anden.

2.2.3. Nedskrivning som social praksis

Nedskrivning er et centralt element i OAs praksis, således som det fx tematiseres i forbindelse med *selvransagelser*, som er en del af trinarbejdet (OA 2010: 45, 68, 69, 79; OA 1993). I OA tematiseres skrivearbejdet som *helbredende*, fordi det hjælper den enkelte til at objektivere, afklare og afgrænse:

”Skriveprocessen kan være helbredende, fordi den mere end noget andet værktøj i vores program bringer os i kontakt med vores virkelige følelser. Nedskrivning afklarer følelser, der ellers har været uklare og dybt begravede, i nogle tilfælde i mange år. Når vi skriver vores klagepunkter ned

sort på hvidt, afgrænser vi dem også. Om redegørelsen fylder to afsnit eller tyve sider, om det tager os to minutter eller mange timer, finder vi til sidst ud af, at der er en grænse for, hvor meget vi er blevet gjort fortræd.” (OA 2010: 68-69)

Denne funktion af skrivningen danner en parallel til de nedskrivningspraksisser fra antikkens Grækenland, som Foucault beskriver med *selvskrivningen* (Foucault 1997a). Selvskrivningen kunne have form som personlige notesbøger, *hypomnémeta*, hvori sentenser, eksempler på handlinger, egne meditationer og andres refleksioner opsamledes med henblik på at bistå den pågældende med et reservoir af handleanvisninger, der kunne trækkes på i konkrete situationer (ibid. 209-211). Foucault peger på *hypomnémeta* som et relæ for diskursiv subjektivering (ibid. 210). Den var dermed både en måde, hvorpå subjektet konstituerede sig selv som subjekt gennem indoptagelsen af allerede eksisterende viden, en måde hvorpå det indprentede det sete og hørte i sit eget ”væv og blod” (ibid. 213), men samtidig også en måde, hvorpå den enkelte konstituerede sig selv som et singulært subjekt ved at *arrangere kunster, sentenser og opførselsmønstre fra mange forskellige epoker til ét hele* (ibid. 214). I OA-regi ses denne pointe omkring skrivningen eksemplificeret i *Lifeline*, hvori fx *afholdenhed* på den ene side udgør en standard, som de enkelte OA-deltagere trækker på, men samtidig giver en subjektiv valens ved fx individuelt at definere afholdenhed som dét ikke at spise desserter (OA 2013: 5). Med skrivepraksissen peger Foucault også på den omvendning af forholdet mellem tænkningen og de praktiske handlinger, som er gennemgående for hans arbejde med selvteknologierne (Foucault 1983; 1994; 1997a; 1997b; 2004a; 2004b), til hvilke skrivepraksissen hører. Med distinktionen *Gnothi Seauton - Epimeleisthai Sautou*, peger Foucault på, hvordan imperativet om *at kende sig selv*, accentueret af den kristne askese, idehistorisk er blevet opprioriteret på bekostning af et endnu mere fundamentalt princip, nemlig *at drage omsorg for sig selv* (Foucault 1997b: 226, 242-243). Ifølge Foucault var der intet modsætningsforhold mellem de to praksisser i antikkens Grækenland, omsorgen for sig selv, var derimod forudsætningen for overhovedet at komme til at kende sig selv (ibid.). Foucaults læsning af antikkens skrivepraksisser er bemærkelsesværdig, fordi den vinder genklang i 12-trinsfællesskabernes praksis. Med henvisning både til *Hypomnémeta* og den amerikanske pragmatisme peger Valverde på, at AA, snarere end at praktisere en kristen-dualistisk lutring af ånden og en forsagelse af kroppen, lægger sig i forlængelse af den græske selvomsorg, der betoner prosaiske øvelser og praktisk arbejde fremfor kontemplativ fordybelse (Valverde 1998: 140). Det genfinder vi i OA, når det tematiseres, at skrivepraksissen går forud for erkendelsen af, hvorfor og hvordan den virker:

”Nogle af os begyndte fjerde trin uden at vide, hvorfor det var nødvendigt. Vi gjorde det simpelthen, fordi vi fik at vide, at det ville hjælpe os i vores helbredelse fra tvangsmæssig spising. Vi prøvede det, og det virkede. Dette er et eksempel på, hvad vi mener, når vi siger, at vi i OA lærer at anvende, ikke analysere.” (OA 2010: 35)

Konkret i forhold til OAs nedskrivningsøvelser blev det endvidere tydeligt for mig, hvordan nedskrivningen syntes at være selverkendelsens forudsætning på linje med det, Foucault betonedede med omvendingen af forholdet mellem *Gnothi Seauton* og *Epimeleisthai Sautou*.”. Således Ida:

”(...) det er jo vigtigt at finde ud af hvad der er dine, hvad hedder det, dine adfærdsmønstre og sådan noget. Ehm, så jeg har skrevet ned, jeg har skrevet dagbog simpelthen om følelser alt muligt og så gav jeg den til min sponsor en gang om måneden, så læste hun den igennem og så kunne hun ligesom automatisk begynde at se, at der var et mønster. Og der fandt jeg så ud af det her med, at jeg spiser på mine følelser ik’ – altså for at ignorere dem, fordi jeg ikke kan li’ at føle dem – og så har jeg så arbejdet rigtig meget med at sige sådan: ”Nu er jeg vred” (ler) eller ”Nu jeg rigtig glad”, i stedet for bare at...” (I01: 12)

Ida beskriver, hvordan hun gennem skrivningen både blev i stand til at se mønstre i sin spising og i stand til at *føle*, hvorved vi kan ane en resonans til den kultivering af selvforholdet, som Foucault peger på er selvomsorgens rolle (Foucault 1983: 73; 2004a: 134). Samtidig er det bemærkelsesværdigt, hvordan muligheden for en kultivering af tænkningen og følelserne ikke tager form som en individuel proces, men bliver mulig, idet hun giver det nedskrevne til sin sponsor. I forlængelse af sin læsning af Foucaults *hypomnémeta-genre* peger Valverde på, at de skriveøvelser, som 12-trinsfællesskaberne gør brug af, ikke skal ses som individuelle, men som *sociale praksisser*. I det omfang, de er konstitutive for det individuelle subjekt, er de det samtidig ved at trække på andres erfaringer, kollektiv og/eller anonym visdom og andres eksempler til mulig personlig efterfølgelse (1998: 137, 141). Idas citat tydeliggør også, at skrivepraksissen er en social handling i videre forstand, idet det er gennem henvendelsen til sponsoren, at Ida vinder den bevidsthed omkring det skrevne, som tillader hende at begynde at føle. Forfølger vi Foucaults undersøgelse af selvteknologierne et stykke længere, opstår der her en dialog med *parrhesia* (Foucault 1983). Med sit *parrhesiastes*begreb beskriver Foucault, hvordan det i antikkens Grækenland ansås for nødvendigt at have en ven, der fortalte sandheden, fremfor blot at være en smigrer, der forstærkede én i en illusorisk selvforestilling (Foucault 1983: 68). Et gennemgående princip i OAs tekster er betoningen af den selvoptagethed, som ifølge teksterne kendetegner overspiseren, og som håndteres gennem

nedskrivningen af selvransagelsen (OA 2010: 34-35). Samtidig betoner OA vigtigheden af at have et kærligt vidne; der er ikke tale om en person, der docerer eller ”fixer”, men om én, der objektivt kan vejlede den pågældende gennem selvransagelsesprocessen (ibid. 50). Både i OA og i Foucaults læsning af parrhesia kan det således ses, *hvordan den anden bliver forudsætning for at man kan konstituere sig selv som subjekt*. I forhold til OA er det her bemærkelsesværdigt, at Foucault også peger på, at parrhesiastes ofte var en kollektiv handling, hvor man gensidigt tjente som parrhesia for hinanden (Foucault 1983: 57). Gensidigheden kan også findes i selvskrivningens korrespondance-litteratur:

”The letter one sends in order to help one’s correspondent – advise him, exhort him, admonish him, console him – constitutes for the writer a kind of training: something like soldiers in peacetime practicing the manual of arms, the opinions that one gives to others in a pressing situation are a way of preparing oneself for a similar eventuality. (...) The writing that aids the addressee arms the writer – and possibly the third parties who read it.” (Foucault 1997a: 215)

At lægge noget frem for den andens granskning er en objektiverende handling, hvori man gør sig selv permeabel for den andens blik, men parrhesia og korrespondancerne viser altså samtidig handlingens reciprokke natur. Den objektiverende bevægelse, hvori man åbner sig selv op for den anden, indebærer samtidig, at dén, man henvender sig til, foretager en tilsvarende objektivering af sig selv igennem sit svar. I OA finder vi måske denne gensidige konstitueringsproces tydeligst udspillet i relationen mellem sponsoren og sponsee’en. Når sponsoren hjælper Ida til at finde mønstre i det skrevne, hjælper hun ikke kun Ida til at kultivere sit eget selvforhold, men konstituerer samtidig sig selv som subjekt. I OA-litteraturen ses det ved, at vedvarende servicearbejde i organisation anses som centralt for at kunne bibeholde de forandringsprocesser, som man ved indtrædelse i fællesskabet har engageret sig i (OA 2011; OA 2010: 91). Det har jeg især erfaret i mit interview med Karen. Karen peger først på, hvordan dét at have en sponsor har hjulpet hende til at forblive afholdende, men også på, hvordan dét at hun selv engagerer sig i sponsorarbejde forstærker processen:

”(...)Og så skriver jeg om aftenen, hvad jeg har spist og den der sms om aftenen, jeg skriver til hende[sponsoren] om, hvad jeg har spist i løbet af dagen, den er supervigtig. Det er den vigtigste for mig, fordi det der min ærlighed er, det er der...”(I02: 15)

”K: (Ler) Det er også lige i overkanten [at have 5 sponsees], men det gør jo, at jeg beholder det, jeg har fået selv.

A: Så det er fastholdende, eller...?

K: Det er fastholdende – nogen – jeg forstiller mig nogen siger, ”hvis jeg ikke havde fået i hvert fald én, så var jeg blevet mindre afholdende selv.”” (I02: 20)

Sponsorarbejdets funktion er derfor gensidig. Det tillader både den, der sponsoreres, og den, der sponserer, at konstituere sig selv som afholdende subjekter. Den gensidighed, som jeg med Foucaults selvteknologier har vist også karakteriserer flere af OAs procedurale standarder, implicerer dermed en magtrelation. For at opnå helbredelse og afholdenhed, må man i OA bestræbe sig på at give det, man har lært i OA, videre til andre overspisere (OA 2010: 89), men da videregivelsen ofte formuleres som anbefalinger til at yde service, foranlediger den ikke kun til subjektivitet, men bliver også en måde, hvorpå den enkelte forbindes med nødvendighed til OA-fællesskabet. Idet den enkelte deltager konstituerer sig selv som subjekt via OAs procedurale standarder, kan der samtidig anes en bevægelse den modsatte vej, hvor subjektets mulighed for genkomst også bliver forudsætningen for fællesskabets fortsatte beståen.

2.3.1. Opsamling

Med analysen af et udvalg af OAs skriftlige standarder, *magtesløsheden, den højere magt og sygdommen* har jeg vist, hvordan OA etablerer en relation mellem det individuelle subjekt og fællesskabet, og peget på, at den forbundethed, som herigennem afstedkommes, kan virke forandrende for subjektet. At blive ”del af” kan føre til, at nye handlemuligheder udvikles. Med den efterfølgende analyse af nogle af OAs procedurale standarder, *delinger/speaks, mødedeltagelsen, nedskrivningsarbejdet og sponsorordningen* har jeg vist, at den konstituering af subjektet, som forbindelsen til fællesskabet udgør, også rummer en rekonstituering af fællesskabet selv. Samlet set indstifter OAs standarder dermed en dialog mellem det individuelle subjekt, andre OA’ere og fællesskabet som sådan. I det følgende vil jeg gå dybere ind i de meningsprocesser, som dialogen giver anledning til på individuelt niveau.

Kapitel 3. Analyse: Subjektets dialoger

Dagsorden

Gennem nærlæsninger af en række dialogsekvenser fra mine interviews viser jeg, hvordan mening og subjektivitet bliver synlig og/eller emergerer i interviewsituationen. Spændingen mellem interviewet som dialog og som særegent udtryk etablerer en parallel til Mols betoning af, hvordan fænomener i forskellige praksisser er *more than one, but less than many* (2002). I visse passager synes OA-deltagerens subjektivitet at være spændt ud mellem forskellige stemmer eller at emergere ud af polyfonien som en effekt af den flerstemmighed, der karakteriserer den pågældende sekvens i interviewet. Det kan ske ved at bestemte standarder, slogans og andre OA-deltagere bliver korrektiver for formationen af et bestemt standpunkt i forhold til de konkrete emner, vi behandler i interviewet. Andre steder træder subjektet frem som en agent eller autor, der aktivt orkestrerer stemmerne og skaber bestemte meningskonstruktioner ved at differentiere dem i forhold til hinanden gennem bestemte typer parafrasering og en bestemt sproglig stil. Igen andre steder trues OA-deltagerens status som autor af standarder eller stemmer, der ikke uden videre lader sig differentiere. Jeg behandler ikke min position i dialogen særskilt, men peger på, at også den skaber bestemte betingelser for dialogen, der både kan fremstille eller bestyrke bestemte polyfoniske effekter eller medvirke til, at OA-deltagerens subjektivitet viser sig i formationen af et standpunkt, der demarkerer *hende* fra *mig*. Jeg har valgt at dele analysen op i temaer, der gennem mikrogenetiske analyser af bestemte dialog-sekvenser illustrerer disse processer. Pointen er således ikke at beslutte sig for en konkret vægtning mellem subjektivitet som emergerende polyfonisk effekt eller som et a priori og uforanderligt udgangspunkt for konstruktionen af mening. Jeg vil i stedet vise *spændvidden* i de måder, hvorpå en interagerende og gensidigt konstituerende relation mellem standarder og subjektivitet kan udspille sig, når man interviewer OA-deltagere om deres anvendelse af programmet.

Som en anden akse, vil jeg til sidst i kapitlet inddrage et spørgsmål om magt, der destabiliserer forestillingen om et kontinuum mellem subjektiviteten som diskursivt-polyfonisk effekt eller essentialistisk a priori. Kapitlets sidste analyser viser, hvordan kontinuumets endepunkter i OA bliver hinandens *forudsætninger*, men peger også på de momenter af undertrykkelse og modstand, som dialogen i det enkelte interview røber.

3.1. Standard: reflektiv og individuel hypergeneralisering

I alle tre interviews er der en gennemgående tendens til, at standarder fremdrages i deltagerens fortælling og formidles som gengivelsen af bestemte, trin, traditioner eller slogans fra OA eller fra andre 12-trinsfællesskaber (fx I01: 1; I02: 18; I03: 3). Det kan give anledning til at betragte standarder som en form for hypergeneralisering, der fungerer som korrektiver i meningsprocessen (Valsiner 2007). I følgende udveksling taler jeg med Karen om dét at skrive, jeg lægger op til, at skriveprocessen skulle rumme en bevidstgjort kurativ funktion for Karen, hvilket hendes svar ikke umiddelbart bekræfter:

- (1) *"A: Det tænker jeg, der ligger også en ydmyghed i så være nødt til at skrive det ned for at kunne fastholde det eller... for at kunne ... det ved jeg ikke...?"*
- (2) *K: Altså, jeg gør det bare, fordi de siger, jeg skal*
- (3) *A: Ja, simpelthen*
- (4) *K: Fordi, jeg skal ikke tænke..*
- (5) *A: Men det er måske derfor også, at når det virker, så er det måske også derfor eller hvad?*
- (6) *K: Altså det er i hvert fald rigtig godt, at jeg ikke selv sorterer – fordi det har jeg gjort rigtig meget – og jeg har ikke forstand på den store helhed, altså jeg ved ikke hvad der er vigtigt, så jeg gør bare det de siger, og når det så virker fint, så bliver jeg bare ved med det.*
- (7) *A: Jeg synes det er spændende, at det er det, der ser ud til at virke også, sådan at have det hele samlet for sig selv og sådan noget*
- (8) *K: Jamen det er jo et af trinnene, det går jo ud på, at man siger, "jeg – altså helheden, verden, Gud, OA er så stor og jeg er så lille, og jeg ser verden her, jeg kan se det her*

område og jeg kan ikke se det hele, så jeg skal ikke tro, at jeg kan arrangere, for jeg kan kun se sådan en lille smule” Jeg analyserer stadig meget; men på det her punkt, der analyserer jeg ikke ret meget.”

(I02: 18)

Karens svar i (2) sker med reference til ”de” (formentlig andre OA’ere), der introduceres som et ankerpunkt, der legitimerer, at Karen ikke selv sorterer. I (7) bliver det tydeligt, at jeg ikke har sluppet min første indskydelse og stadig fokuserer på funktionen af dét at skrive. I (8) refererer Karen eksplicit til trinnene, uden at det imidlertid synes at have adressat til min bemærkning i (7). Fremdragelsen af ikke at skulle tro, at man kan arrangere det hele, slår temaet om magtesløshed an, således som det tematiseres i OAs første tre trin (OA 2010), samtidig med, at alle Karens replikker i sekvensen kan ses som en konkret gestaltning af OAs betoning af, at anvendelse går forud for tænkning og analyse (OA 2010: 35). I sekvensen opbygger Karen med andre ord et komplekst felt af referencer til andre OA’ere og til trin og passager fra OA-litteraturen. I dialogen med mig tillader det hende at fastholde et bestemt perspektiv om overgivelse til dét, de andre siger, til trods for, at jeg både i (1) og (8) lægger op til at ville forklare, *hvorfor* det virker. I parentes bemærket måske, fordi psykoterapiforskningens fokus på effekter og processer er en stemme, som en psykologistuderendes ytringer også står i et dialogisk forhold til. *OAs standarder kan altså internaliseres som en form for betydningsreservoir, der kan trækkes på i forskellige dialogiske situationer, hvorved et bestemt perspektiv stabiliseres, relativt til dét, interviewerens fx indtager.*

Det er imidlertid et fortegnet billede, hvis man på denne baggrund konkluderer, at standarder blot stipulerer et bestemt perspektiv eller en bestemt forholdemåde, som personen mekanisk gentager i mødet med andre perspektiver. Som også sekvensen ovenfor viser, er der tale om en reflektiv anvendelse af standarderne. Når Karen siger, *jeg gør det bare, fordi de siger jeg skal*, kan det selvsagt læses docilt, men med sin bevidste forholden sig til handlingen, etablerer hun også et hierarki af handlekorrektiver, således som det fx ses i Valsiners betoning af menneskers evne til at regulere deres forhold til omverdenen via semiotiske mediationsprocesser (Valsiner 1999). Her tillader etableringen af højere ordener, fx dét de andre siger, *Karen* at handle på en bestemt måde. Det understreges i følgende sekvens, hvor brugen af fx slogans interagerer med det, der i øvrigt rører sig i personens liv:

(1) *"K: Nej – altså jeg sagde til min storebror, hvorfor jeg ikke ville have, at hun skulle have det at vide og så sagde han, jamen det er også rigtigt – og det er den der lidt kritiske og lidt rynken på næsen og sådan noget – så og det var det, jeg ikke gad og ikke orkede og var sådan lidt ædr... Men nu har jeg mere overskud, så nu gider jeg godt hendes modstand.*

(2) *A: Ja, det klart, hvis man har lidt mere overskud, så kan man også bedre tage den kritik, der måtte komme*

(3) *K: Ja lige præcis. Og så var der nemlig en fra ehm... der anbefalede mig, at.. altså der er sådan et slogan i 12-trinsprogrammet, der hedder: "du er lige så syg som dine hemmeligheder" – så jo flere hemmeligheder, man ligesom kan få over disken, jo raskere bliver man. Og så sagde hun: "Gud tør du holde det hemmeligt for din mor?" og så vare jeg bare sådan: "nej, det burde jeg måske egentlig ikke"*

(4) *A: (Ler)*

(5) *K: Og nu har jeg også overskud til at klare hendes modstand, så nu bliver det"*

(I02: 2)

Ved en første læsning viser (3), hvordan sloganet fungerer som et handlekorrektiv, der diskvalificerer det ubehag, hun føler i forbindelse med at fortælle sin mor om deltagelsen i OA. Hvis vi samtidig er sensitive overfor sekvensens rækkefølge, kan sloganet også ses som blot ét led i en dialog, der allerede har været i gang med at udfolde sig inden. (1)'s *"men nu har jeg mere overskud, så nu gider jeg godt hendes modstand."* kommer forud for referencen til sloganet i (3) og gentages efterfølgende i (5). Samtidig er sloganet i (3) medieret af en andens stemme, hvilket etablerer en større distance, end hvis det var direkte implementeret i Karens tale. Snarere end at sloganet er et udefrakommende moment, der stipulerer en bestemt rigid forholdemåde, som subjektet bliver arvtager af, introduceres det altså i en dialog med allerede emergende motiver og modificeres endvidere ved at være gengivet som noget, en anden fortæller om. På den baggrund kan sloganet repræsentere muligheden for almengørelsen af et personligt ståsted ved at indgå i en synergistisk relation med (1)s betoning af at have det fornødne overskud til at fortælle moderen om OA. *Sloganet og dét at have det fornødne overskud bliver stemmer, der forstærker hinanden*

gensidigt, og peger på, at mening hverken på forhånd er givet eller dukker frem ud af ingenting, men opstår i en dynamisk interaktion mellem dét, der allerede er udviklet, og dét, som standarderne stipulerer. Den kritiske psykologi har betonet et lignende tema ved at pege på livsførelsen som både objektivt betinget og subjektivt begrundet (Dreier 1993, Holzkamp 2005), og at deltagelsen i én praksis må ses i relation til deltagelsen i de andre praksisser, som kendetegner en persons liv (Dreier 2008: 132). Når alt kommer til alt, er psykoterapi kun én del af klienters liv, siger Ole Dreier (ibid. 9), og vi kan måske ekstrapolere pointen til 12-trinsfællesskaber. Det er derfor værd at betone, at den mening, der etableres indenfor rammerne af OAs fællesskab, også tages med over i andre af hverdagslivets sammenhænge. Her en sekvens med Karen, hvor vi taler om at tro:

- 1) *"K: Nej, for så er der så sket det, at jeg tror på flere ting. Jeg tror for eksempel også på naturen - fordi jeg får det anderledes, når jeg er i naturen og jeg er meget naturvidenskabeligt interesseret - og jeg synes der er vildt mange fantastiske megaundere, når jeg dyrker naturvidenskaben. Dét tror jeg også er sådan lidt... Jeg bliver sådan lidt åndeligt til mode nogle gange, når jeg dyrker det*
- 2) *A: Ja, men det kan jeg godt forstå*
- 3) *K: Og så har jeg også... Faktisk tror jeg på det der Gud noget – og det ikke med vilje – for jeg går ikke ind for det, og jeg er opdraget helt ateistisk*
- 4) *A: Så du kan ikke lide tanken om, at du tror på Gud, men du tror faktisk på Gud?*
- 5) *K: Ne... jamen jeg har så vænnet mig til... jeg har jo haft den her sådan snak – lige fra jeg var barn, om Gud og ikke Gud, og den strenge Gud – og hele det her show med religionen og med alle de overgreb, der er blevet gjort i kristendommens navn og alt det pis, der er blevet sagt i 1800-tallet om folk, der ikke måtte have sex. Altså alt det der, som jeg ikke kan lide, og så er der min naturlige trang, som jeg ved, jeg har haft fra jeg var ... fra jeg hørte ordet første gang, min storesøster kom hjem fra skole og havde haft religion, der er noget, der hedder Gud – "dinggg", så har jeg forholdt mig til det ord siden – ehm og jeg har forholdt mig på alle mulige virkelig irriterende måder, og belastende måder og... jeg har*

taget det helt væk, fordi det var for dumt og for strengt og... Men nu kan jeg jo begynde at gå ind i det på en anden måde, fordi jeg fik hjælp til at gå ind i det”

6) *A: Nu var det lettere at forholde sig til*

7) *K: Det er simpelthen 27 gange lettere for mig nu at gå ind i. Så nu, jamen altså, jeg må jo så desværre indrømme – det gjorde jeg faktisk længe før jeg startede OA – men jeg må simpelthen indrømme, at jeg tror på Gud*

(I02: 26)

Læses (1) alene kan man få indtryk af en form for transmittorisk læringsproces, hvor dét, der læres indenfor rammerne af OA, konfliktfrit trækkes med over i andre sammenhænge (Dreier 2001). Idet vi følger sekvensen videre ned, bliver det i (5) imidlertid tydeligt, at de orienteringer omkring Gud, som hun udvikler på foranledning af OAs begreb om den højere magt, også vækker resonanser til spørgsmål, der har optaget hende tidligere i livet. Samtidig er det værd at bemærke, hvordan disse spørgsmål orkestreres gennem en dialog af forskellige stemmer, der differentierer hinanden gensidigt. I (3) etableres en opposition mellem hendes tro og dét at være opdraget ateistisk, hvor hun på den ene side betoner ikke at kunne lade være, men samtidig ikke går ind for det. I (5) etableres der en mere finkornet differentiering, hvor religiøsiteten nu er tostemmig, der er dels *den strenge Gud*, hvis stemme parafraseres med vendinger som ”hele det der show med religionen” og kraftudtryk som ”pis”. Heroverfor står en *naturlig trang*, der af to omgange formidles med referencen til andres stemmer, nemlig via søsteren og *hjælpen*, som hun accentuerer. For Karen er der tilsyneladende ikke nogen opposition mellem på den ene side at lade søsteren være den stemme, der vækker interessen for Gud og dét at kalde det en *naturlig trang*. Denne dobbelthed slår det tema an, som den samlede sekvens også tematiserer, nemlig, at måden, hvorpå OAs standarder bliver strukturerende for subjektiviteten, feeder ind i en orientering, som har ligget som en latent meget længere. Dobeltheden af en naturlig trang, der samtidig er formidlet af andre, viser på mikroplan, hvordan dét at blive fremstillet gennem interaktion og dét at udvikle et personligt perspektiv hænger sammen. På et overordnet plan viser sekvensen det ved at tematisere troen på Gud både som noget, der opstår og tages med over i andre sammenhænge, men hvor muligheden for, at det kan ske formidles af, at troen altid har været der. På konkret niveau ses dobbeltheden ved, at det personlige perspektiv ikke modstilles søsterens og hjælpens stemmer. Det ses af Karens replikker i (3) (5) og

(7), hvor den naturlige trang på én gang altid-allerede har været der, og på den anden side lutres gennem dialogen med andre stemmer. Sekvensen tydeliggør således, hvordan interaktionen mellem subjektivitet og standarder udvikler sig som en dialogisk relation mellem forskellige stemmer i OA-deltagerens tale. Denne pointe, vil jeg her gå videre med i det følgende.

3.2. Polyfoni: Flerstemmighed som semiotisk ressource

3.2.1. Dialog som personlig differentiering

I følgende sekvens taler jeg med Pia omkring den ambivalens, som hun indledningsvist følte i forbindelse med den måde, hvorpå hun af andre fik at vide, at hun skulle praktisere sin afholdenhed. Det giver anledning til, at en OA'er med en anden tilgang introduceres i hendes fortælling.

(1) *P: Ja altså sådan eh... det er svært at sige. Fordi, det skal jo stadig være krævende. Det skal jo stadig være hårdt. Du arbejder med en afhængighed. Men om det er - de talte om, at det her, det er "hård kærlighed" – og for mig er det lidt svært at forene de to ord med hinanden*

(2) *A: Det er selvmodsigende?*

(3) *P: Ja, det er det et eller andet sted for mig. Jeg kan godt tale om det der – det kan være disciplineret et eller andet – men de kunne godt li' det der med at kalde det for tough love - og sådan nogle ting. Hvor jeg sådan – og de personer de var – jeg ønskede ikke at blive som dem – der var ikke nogle af dem, hvor jeg tænkte: "Jeg vil gerne ha', hvad du har. Hvad har du gjort? - så vil jeg gerne blive som dig." Hvor hende her hun havde bare en varm udstråling, og jeg kunne li' den person det var. Jeg kunne også se hun ikke havde været sådan altid, og det var det her, der ligesom havde gjort, at hun var sådan. Ah, det lød dejligt og behageligt.*

(I03: 3)

I (1) ses det, hvordan en ambivalens opstår omkring andre OA'eres brug af udtrykket *hård kærlighed* i forbindelse med trinarbejdet, igennem en opposition mellem "de", som kalder det *hård*

kærlighed og Pia, som ser det som et oxymoron. I (2) forstærker jeg ambivalensen ved eksplicit at kalde udtrykket *selvmodsigende*. Herved bidrager min stemme til at differentiere perspektiverne; noget der viser sig i (3) ved, at det danske ”hård kærlighed” bliver til det engelske ”tough love”. Skiftet fra dansk til engelsk accentuerer oppositionen mellem ”dem” og ”mig”, idet ”tough love” bliver et fremmed og parafraseagtigt element i Pias tale, der cementerer, at hun distancerer sig fra denne udlægning af trinarbejdet. Det eksemplificerer, hvordan ytringer som (3) indbygget i sig rummer en reference til tidligere ytringer, som den står i et dialogisk forhold til. ”Hård kærlighed” bliver til ”tough love” idet jeg indtræder i dialogen og betoner det selvmodsigende i udtrykket. Udviklingen af et personligt standpunkt finder således sted som en relationel begivenhed, idet dialogen med den anden, her mig, tillader hende at forstærke en allerede eksisterende distance til en bestemt stemme. Det forhold, at sekvensen kan ses som den dialogiske fremvækst af et subjektivt standpunkt understreges endvidere, at ”hård kærlighed” og ”tough love” betones som *nogens udlægning*; der er ikke tale om et definitivt stipulat, men om en stemme, der aktivt modificeres, dels via dialogen med mig, dels ved, at en anden OA’er med en anden udlægning fremdrages.

Dialogen med andre stemmer tillader altså udviklingen af et personligt perspektiv. Det kan som her ske ved, at afstanden til andre perspektiver forstærkes gennem OA-deltagerens brug af bestemte stilistiske virkemidler, der tillader, at en bestemt udlægning forbliver et fremmed element i subjektets tale (jf. Bakhtin 1986: 91). Ovenstående sekvens kan give indtryk af, at subjektet udnytter dialogen retorisk for at konsolidere og hegemonisere en personlig orientering i forhold til standarder som fx trinarbejde og afholdenhed. Andre steder løser dialogen imidlertid ikke de potentielle flertydigheder, som standarderne giver anledning til, men synliggør i stedet et fragmenteret og polyfonisk subjekt. Her bliver det bemærkelsesværdigt, hvordan standarder kan inddrages som semiotiske markører, der gør det muligt for personen at træffe en beslutning, hvorved en samtidighed af fragmentering og integration bliver kendetegnende for subjektiviteten. Det vil jeg udfolde i næste afsnit.

3.2.2. Stemmer og standarder: gensidig differentiering.

Følgende lange replik er fra en sekvens, hvor jeg taler med Karen om at blive sponsor. Jeg har her for transparensens skyld nummereret de enkelte linjer:

- (1) ”K: Jamen jeg var kun kommet i starten af 4. trin - og der er nogle der siger man må først må
- (2) få sponsees, når man har overstået 4. trin – nogle siger man må få sponsees, når man har
- (3) overstået 9. trin og nogle siger, man må få sponsees, når man har overstået 12. trin. Og så der

(4)nogen der siger, man må tage det der bliver budt – sige ”ja” til det der bliver budt og sådan var
 (5)min sponsor dér, som jeg havde på det tidspunkt – jeg sagde: ”Nu der en der har ringet og sagt,
 (6)om jeg vil være hendes sponsor” Og jeg havde det bare sådan: ”at det skal jeg selvfølgelig sige
 (7)”nej” til for jeg er jo helt amatør til det her, for det kan jeg, jeg kan jo slet ikke...” Og så sagde
 (8)hun: ”men jeg synes da, du har noget at give videre – du har da en afholdenhed, du har haft et
 (9)år – du har gennemgået 1. 2. og 3. trin, det er da okay. Det kunne hun måske godt have brug for
 (10)hende der” – og så har man jo det der med, at det er tiltrækning fremfor agitation,” så der er
 (11)åbenbart en eller anden, der har sagt, hun har noget jeg gerne vil have – ”det vil jeg også
 (12)have” – og som ringer mig op - og det kan jeg ikke ... Det synes min sponsor ikke, at man kan
 (13)sige nej til – jo hvis man ikke kan overkomme det, og jeg synes ... men jeg kan ikke overkomme
 (14)det” Men så var jeg sådan lidt: ”jo, det kan jeg måske godt overkomme. Jeg kan ikke styre
 (15)hendes liv, jeg kan ikke være sandsigerske på hendes liv – jeg kan ikke være orakel – jeg kan
 (16)højst sandsynligt ikke hjælpe hende – men jeg kan, som er det eneste man skal, når man er
 (17)sponsor – give trinnene videre.””

(I02: 20).

De fire forskellige ”nogle’er”, som nævnes i (1) - (4) giver i første omgang anledning til en ambivalens. Det ses af det skift i tempus, som Karen foretager fra (6) til (7), hvor hun i gengivelsen går fra datid til nutid, idet hun taler om sine manglende evner som sponsor. Præsensformen kan ses som en måde, hvorigennem hun konsoliderer betragtningen om ikke at kunne være sponsor som reel, og herved fastholder ambivalensen mellem stemmerne. I (7) ses det også af sætningen ”jeg kan jo slet ikke”, hvor ”jo’et” almengør udsagnet. I (8) inddrages sponsorens stemme direkte i dialogen, først kortvarigt som 3. person i præteritum, hvorefter hun bliver til et ”jeg” i Karens tale, der henvender sig til hende via et ”du” i (8) og (9), sponsorens stemme bliver en form for generaliseret anden (Mead 1932). Gengivelsen af den andens tale kan opretholdes autoritativt, hvorved stemmen demarkeres som et fremmed element i personens tale (Wertsch 1991: 80), således som vi så det ovenfor i forbindelse med ”tough love”. Idet gengivelsen her får form som en nutidig dialog, der foregår mellem ”du” og ”jeg” synes den modsatte virkning at opstå. Indenfor perspektiver, hvor selvet betragtes som en narrativ handling (Holquist 1990: 37; Bruner 1990), bliver skiftet i pronominerne bemærkelsesværdigt, fordi et ”hun”, der bliver til et ”jeg”, der henvender sig til et ”du”, mindsker den distance og ambivalens, som de forskellige stemmer i (1) – (4) giver anledning til. Idet Bruner minder os om, at dét at fortælle også er en retorisk akt (1990:

85), kan skiftet i pronominer ses som en semiotisk medierende handling, hvori Karen træder frem som autor, der orkestrerer stemmerne indbyrdes. Umiddelbart efter den indre dialog mellem sponsoren og Karen har udfoldet sig, følger dette i (10): ”og så har man jo det der med at det er tiltrækning fremfor agitation”, der er en direkte reference til OAs 11. tradition: ”Vor udbredelse af kendskabet til OA er baseret på tiltrækning frem for agitation.” (OA 2010: 163) I (11) og (12) introducerer Karen en dialog med sin kommende sponsee, hvori Karen figurerer som et ”hun” og sponsee’en som et ”jeg”. Jeg’et er altså en andens stemme, der ved at stå i 1. person bliver et centrum i sekvensen. Vi kan ane to koncentriske ”jeg’er”, Karen som autor for hele fortællingen og det ”jeg”, hun gengiver med sponseen. Idet sponsee’en stemme bliver et ”jeg”, synes det, på linje med det vi så med pronominerne i (8) og (9), at nedtone en distance mellem Karen som autor-jeg og den stemme, som hun gengiver med sponsee’en. Da det kommer umiddelbart efter, at Karen har inddraget et stykke standardiseret OA-tekst i sin fortælling, kan vi foreslå, at OAs standarder på linje med pronominerne i (8) og (9) fungerer som semiotiske mediatorer, der tillader Karen at appropriere den andens tale. Herved smelter Karen som autor kortvarigt sammen med sponsee’en. *Inddragelsen af standarden synes således at kunne gøre flerstemmigheden til en semiotisk ressource, der muliggør formationen af et standpunkt.* Samtidig er det vigtigt at holde sig for øje, at introduktionen af standarden ikke nivellerer flerstemmigheden, der er stadig tale om en dialog, hvilket udvekslingen mellem hende og sponsoren i (12) – (14) viser. I modsætning til den ambivalens, som karakteriserede starten af sekvensen, virker flerstemmigheden til slut imidlertid ikke til at blokere meningsproduktionen: *”Jeg kan ikke styre hendes liv, jeg kan ikke være sandsigerske på hendes liv – jeg kan ikke være orakel – jeg kan højst sandsynligvis ikke hjælpe hende – men jeg kan, som er det eneste man skal, når man er sponsor – give trinnene videre.”* (14) – (17). I forbindelse med meningsproduktion, har Emily Abbey fremhævet, at forskellige niveauer af diskrepans mellem stemmerne i personens indre dialog giver anledning til forskellige mængder ambivalens (2012). Minimal eller ingen diskrepans får meningsprocessen til at stagnere, mens maksimal ambivalens kan give anledning til en rigid monologisk forholdemåde (ibid.). Mellem de to yderpunkter, ligger en zone med optimal spænding og ambivalens, der er befordrende for, at ny mening kan opstå (ibid.). Sekvensen viser, hvordan en situation med maksimal ambivalens af flere omgange medieres, således at den nedbringes til et niveau, der tillader personen at træffe en beslutning. Det sker dels gennem skift i pronominer, der vektoriserer en bestemt stemme, således at den bliver stærkere end de andre. Samtidig er personen i stand til at fremdrage standarder fra OAs tekster, der forstærker processen, hvorved flerstemmigheden går fra at producere stagnation til igen

at være befordrende for meningsproduktionen. Læg i øvrigt mærke til, hvordan (17) ligeledes er en dækket reference til en OA-standard, nemlig 12. trin:

”Når vi som følge af disse trin havde haft en åndelig opvågning, forsøgte vi at bringe dette budskab videre til madmisbrugere og at praktisere disse principper i alt, hvad vi foretog os.” (OA 2010: 89)

Meningsproduktionen foregår altså som en stadigt udfoldende proces, hvor stemmer og standarder regulerer hinanden og dels synliggør et handlende subjekt, der samtidig trækker på standarderne, de steder, hvor ambivalensen truer dets status som aktør. Analysen kan imidlertid give det indtryk, at den enkelte OA-deltager er en omnipotent eklektiker, der lader standarderne dumpe ind i fortællingen, dér hvor de passer ind i et idiosynkratisk og subjektivt univers. Som en indledningsvis problematisering af det eklektiske subjekt, vil jeg i næste afsnit vise, hvordan andre stemmer også skaber subjektiveringseffekter, der indebærer, at den enkelte deltager kommer til at se sig selv i overensstemmelse med standarden. Hensigten hermed er ikke at trække en agens-struktur-diskussion i en deterministisk retning. Det skal snarere ses som udgangspunktet for at kunne overskride dualismen, idet jeg efterfølgende inddrager magt-spørgsmålet i analysen, og i forlængelse af kapitel 2 peger på, hvordan underkastelse og subjektivitet i OA forudsætter hinanden.

3.2.3. Mulighed og virkelighed: den andens stemme bliver ”min”.

I den følgende sekvens taler jeg med Karen omkring at ringe til andre OA’ere i bestræbelsen på at forblive afholdende:

(1) *” K: Ja, nemlig, men det kunne jeg jo godt ... ja faktisk, jeg havde jo ikke arbejdet rigtigt, jeg havde ikke arbejdet eller slidt mig selv ned ved at prøve at ringe til folk. Det var jo egentlig lidt en ny opgave og den kunne jeg måske godt klare – og det kunne jeg faktisk godt, en opgave jeg godt kunne overkomme, som jeg blev sat på, som de sagde, ville give mig afholdenhed.*

(2) *A: Yes*

(3) *K: Okay men det kan jeg så godt, ringe til dem der – selvom det var lidt pinligt, ikke – og så var det ikke særligt pinligt alligevel, fordi de sagde hele tiden, fordi det siger man altid til*

nykommere: ”jeg bliver helbredt af at du ringer til mig. Så jeg vil meget gerne have ... jeg har brug for at du ringer til mig”.

(4) A: *Så du gjorde også en forskel for...*

(5) K: *for dem. Ja, og det troede jeg på, og det var selvfølgelig en god ting, og nu ved jeg jo selv, at når folk ringer til mig, at det er faktisk rigtigt. Hvis folk ikke ringer til mig, så mister jeg min afholdenhed, så det er faktisk meget nødvendigt, at folk ringer til én.”*

(I02: 10).

Replikken starter i fortid, hvor hun i (1) gengiver den andens tale direkte, som noget ”De sagde”. Vi har før set, hvordan måden, andres stemmer gengives på, kan skabe bestemte virkninger i forhold til subjektiviteten ved fx at accentuere eller nedtone distancen mellem Karen som autor og de stemmer, som viser sig i hendes fortælling. Her skaber ”de sagde, ville give mig afholdenhed” flertydighed, fordi (1) gennemgående tematiserer Karens villighed til at tage opgaven med at ringe til andre på sig. Gengivelsen som noget, *de sagde*, og brugen af ordet *ville*, kan i én udlægning ses som en måde, hvorigennem Karen distancerer sig fra, at man skulle tilegne sig standarden om afholdenhed ved at ringe til folk. Det sker fordi ”de sagde” bibeholder udsagnet som et fremmed element, der forsynes med en konjunktiv-form, *ville*, der kan udtrykke noget irreelt. *Af to omgange synes det, der siges denotativt, således at blive modereret af måden det siges på.* Samtidig er det imidlertid også muligt at udlægge (1) som en profeti, hvor *ville* ikke relativiserer, men *forudsiger*, at opkaldene faktisk *vil* give hende afholdenhed. Der består på dette tidspunkt i sekvensen således en dobbelthed, hvor det er uklart hvilken status ”de” har i Karens tale; er de formidlere af én (blandt flere) måder at opnå afholdenhed på, eller følger afholdenheden med nødvendighed af dét, de siger? Sagt på en anden måde: *er de andres udlægning af standardens håndtering tentativ eller definitiv?*

Vi genfinder dobbeltheden i (3), hvor ”de sagde hele tiden” gør, at brugen af telefonopkald bibeholdes som *nogens udlægning*. Det understreges af ”for det siger man altid til nykommere”, der kan indikere en diskrepans mellem det sagte og tingenes ’egentlige sammenhæng’. Samtidig er det også muligt at læse (3) som en måde, hvorpå dét, *de siger*, almengøres gennem den efterfølgende brug af ”man”. Jeg tror, der er en pointe i denne dobbelthed. Det kan understøttes af udviklingen i brugen af pronominer, hvor hun senere i (3) fra at have gengivet ”de andre” i 3. person som ”de”,

nu lader en dialog udspille sig, hvori de andre både figurerer i 1. og 2. person som ”jeg” og ”mig”. Det kan, som jeg har tematiseret det i ovenstående afsnit, vise hvordan diskrepansen mellem *deres* og *min* udlægning langsomt afløses af *vores*. Skiftet i pronominer vidner om, at Karen langsomt assimilerer den andens tale til sig selv.

Denne proces synes at finde sit foreløbige kulminationspunkt i (5), hvor Karen nu omtaler sig selv som et ”jeg” i præsens, parallelt med, at hun affirmerer, at *”hvis folk ikke ringer til mig, så mister jeg min afholdenhed”*. Fra (1) – (5) kan der derfor anes en bevægelse, hvor den andens stemme som fremmed og irreelt moment afløses af *genkendelighed* og *realitet*. Det ses også af skiftet i tempus, der går fra i (1) helt at være kendetegnet af præteritum, til i (3) at være en blanding af præteritum og præsens til i (5) helt overvejende at være karakteriseret af præsens. I passagen tematiseres det altså, hvordan det irreelle og distancen erstattes med realitet og nærhed; *den andens tale blender ind i min, den andens virkelighed bliver én, som jeg, fra mit 1.personsperspektiv, kan genkende mig selv i*.

Det er muligt at udlægge denne udvikling strukturalistisk og pege på, hvordan Karen via de andres stemmer underkaster sig OAs standarder, således som også disse andre tidligere har underkastet sig dem. Assimilationen af den andens stemme kan ses som et udslag af, hvordan strukturen subjugerer. Sekvensen kan imidlertid også læses som materialiseringen af et håb. Foucault fremhæver det, når han siger, at magt og modstand ikke er hinandens antiteser, men gensidigt konstituerer hinanden (1994). Cheryl Mattingly giver det form som et imperativ, når hun siger:

”reality needs to be exposed as a space of possibility and not only of imprisonment or structural reproduction.” (Mattingly 2010: 39)

Vi kan unægteligt opholde os ved kategorier og standarder som determinerende strukturer, der gør konformering og reproduktion synlig. Men vi kan med Mattingly også stille et andet spørgsmål, nemlig hvordan strukturer tillader et håb at materialisere sig (ibid. 47), hvordan de standarder, som OA-deltageren overgiver sig til, også bliver forudsætningen for, at nye muligheder kan opstå. Det er dét, som viser sig i min analyse, når konjunktiv og den andens tale bliver til Karens realitet, hvordan der gennem hendes tilegnelse af det *irreelle andet* opstår en konkret mulighed for at blive afholdende: *”og nu ved jeg jo selv, at når folk ringer til mig, at det er faktisk rigtigt – hvis folk ikke ringer til mig, så mister jeg min afholdenhed – så det er faktisk meget nødvendigt, at folk ringer til én.”* Det slår et tema om overgivelse an, der, som Nissen har fremhævet, viser hvordan

forudsætningen for at blive deltager er, at den enkelte underkender sin selvberoenhed (2010: 242), men at deltagelsen på sin side også indebærer fællesskabets anerkendelse af deltageren som singulært subjekt (ibid. 247). Ovenstående sekvens kan herved ses som udtryk for den dialektiske bevægelse, som Nissen genfinder i overgivelsen til 12-trinsfællesskabet, hvor symmetri og identitet afløses af forskel, idet den enkelte bliver ”del af” og herved i første omgang afegner sig sin subjektivitet, men igennem deltagelsen i OAs praksis samtidig transformerer fællesskabet og herved vinder sig den anerkendelse der gør, at hun fremtræder som subjekt på et dialektisk andet niveau end før overgivelsen (ibid.). Ved at betone de handlemuligheder, der vokser frem af at overgive sig til andres udlægning af, hvordan man opnår afholdenhed, synes spørgsmålet om magt derfor at trænge sig på i analysen. Det sker fordi den sidste analyse, vi har foretaget, slår magten an som et produktivt moment, der kan resultere i fremvæksten af nye færdigheder, således som Heyes også har vist det i forhold til andre vægtpraksisser (2007). Mere overordnet trænger spørgsmålet om magt sig på, fordi det kan udgøre en anden akse, der sætter spørgsmålstegn ved subjektiviteten som enten strukturalistisk konformering til standarder eller som en essens, der kun realiserer dem i overensstemmelse med sin personlige autentiske kerne.

3.3. Magt: Når subjektet overhales indenom

Om end jeg i de forgangne analyser både har betonet, hvordan subjektet aktivt træder frem ved at differentiere forskellige stemmer og standarder i forhold til hinanden, men også har peget på, hvordan standarder og stemmer bliver retningsanvisende for subjektiviteten, kan relationen mellem subjektet og de stemmer og standarder, som viser sig i dets tale, alligevel forekomme *funktionalistisk*. Det, der stadig spøger, er det omnipotente subjekt; en selekterende instans, der gør både konformering og distancering fra bestemte stemmer og standarder til en funktionel handling, der skal bestyrke den pågældende i hendes meningsproduktion eller i fremvæksten af nye færdigheder. Trods alle hensigtserklæringer kan jeg så alligevel komme til at fremskrive subjektet som et atomart a priori, der *vælger* og træffer beslutninger i overensstemmelse med et autentisk og u-korrumpet indre selv. Det forekommer mig problematisk, fordi OAs standarder til trods for ikke at have nogen standard for den korrekte brug alligevel konstant betoner de farer, der er forbundet til overspisningen, og gør den til både en ”sindssyge”, der kræver konstant pleje, og til en lidelse, som man aldrig kan blive helbredt fra (OA 2010: 19, 15, 90, 6). En betoning af flertydigheden og muligheden for subjektiv differentiering af standarderne harmonerer dårligt med den fatalisme, som

også ligger i OA. Flere har peget på, at standarder implicerer *styring* og *magt* (Nissen in prepa; Busch 2011: 13) og at standarder indebærer, at visse handlinger privilegeres, mens andre sanktioneres (Bowker & Star 1999: 14). Hvis jeg ser bort fra disse aspekter for i stedet at betone subjektets instrumentelle anvendelse af OAs ressourcer, kan min bestræbelse på med OA at artikulere et alternativ til Mols *logic of choice* ende som vældig affirmation af selvsamme. Det eklektiske subjekt, der bruger tegn, kulturelle koder og andre mennesker i overensstemmelse med vedvarende realisering af et personligt selvudviklingsprojekt, der tillader, at man vælger verden til og fra efter forgodtbefindende, løsrevet fra enhver betingende omstændighed. Den idealisme, som det atomare subjekt repræsenterer, kan så alligevel snige sig ind ad bagvejen. I første omgang fraveg jeg spørgsmålet om magt ved at afstå fra at bestemme OA som enten en forstærkelse eller et brud med en neoliberalistisk forestilling om et frit vælgende og autonomt subjekt, der engagerer sig i et livslangt entreprenant arbejde med sig selv, således som Rose har beskrevet det (Rose 1996; 2007; 2010). Når spørgsmålet nu alligevel trænger sig på, er det vidnesbyrd om dét, Foucault fremhæver omkring magten, nemlig, at hvis man vil studere den, skal man gå til dens virkning, til dens implementeringspunkter i konkrete praksisser og teknikker, løsrevet fra konkret ejerskab og enkelte personers eller institutioners interesser (1976: 231-232). OAs standarder åbner op for et brugerdrevent perspektiv ved konstant at give rum for *en anden udlægning*. Det har jeg vist i mine analyser ved at pege på, hvordan subjektet skaber mening ved at trække på standarder, ved at lade andre OA'eres personlige udlægning af dem være toneangivende, ved at distancere sig selv fra dem eller til andres forståelse af dem. I magtens perspektiv betyder disse handlinger stadig fremkomsten af subjektivitet og individualitet, men det ville være forkert at påstå, at det personlige perspektiv, som heri blotlægges, skulle være produktet af denne eller hin subjektive orientering, der som en mælkebøtte bryder frem af asfalten trods allehånde strukturelle determinationer. Brugerdrevne standarder, måske, men idet magten ikke praktiseres på trods af menneskers frihed, men i kraft af den, som Rose siger (1999), kan det forekomme hult at fastholde dem alene som en given plads for autenticiteten og subjektivitetens overskridelse af strukturel udlevering. Den overskridende bestræbelse var altid-allerede magtens, subjektets tilsynekomst var også magtens virkning, og dét – subjektet – var allerede engageret i et entreprenant arbejde med at opfinde sig selv (Nissen in prepb: 10, Rose 1996). Hvad vi således ét sted fra har betragtet som emergensen af et 1. persons perspektiv, der ikke underkaster sig standardiseringens strukturelle tvang, kan samtidig ses som den måde, hvorpå magten overhaler subjektet indenom ved ikke at virke mod det eller på trods af det, men *gennem* det (jf. Foucault 1976: 234). Hvor bevæger man sig hen herfra? Sidst i sit forfatterskab

begynder Foucault at betone det transformative potentiale, der ligger i, at subjektet påtager sig et bestemt arbejde med sig selv. I denne bestræbelse er der hverken tale om, at subjektet er frit af magten, men heller ikke om, at magten virker som totalitær struktur, men at subjektets underkastelse samtidig betyder fremvæksten af nye kapaciteter (Heyes 2007). Jeg med har med Nissens anerkendelsesdialektiske læsning af AA beskrevet en lignende bevægelse, hvori subjektet overgiver sig til fællesskabet, og herved sætter parentes om sin subjektivitet for til gengæld at blive ophøjet til deltager i fællesskabet. Idet deltagelsen realiseres i praksis, sker der en transformation af både subjekt og fællesskab (Nissen in prepb: 13; 2010: 47). Jeg skal som afslutning på dette kapitel foretage to sidste analyser af sekvenser fra mit interview med Ida, der tematiserer, hvordan underkastelse og subjektivitet går hånd i hånd. Idet man for at studere magten må gå til dens kapillære virkningspunkter i konkrete praksisser (Foucault 1976: 232), vil jeg gøre brug af samme mikrogenetiske metode som i de foregående analyser. Jeg vender mig igen mod ytringernes detaljer, denne gang for at vise, at emergensen - eller den a prioriske eksistens - af subjektiviteten også er en virkning af magten. Det skal vise sig i måden, hvorpå stemmer og standarder trods bestræbelser på at nivellere eller assimilere dem til ét bestemt standpunkt, alligevel bryder frem og giver fortællingen en anden nuance end den har på det denotative plan, hvor Ida synes aktivt at lægge afstand til bestemte stemmer og standarder. Eksplicit distancering, involverer på sprogligt plan etableringen af en *tættere* forbindelse til fællesskabet. Lad mig rekapitulere: jeg foretager *ikke* denne analyse for at vise, hvordan subjektiviteten så alligevel er begrænset af determinerende strukturer, men for at vise den dialogiske bevægelse, hvor subjektet og OA-fællesskabet differentierer hinanden gensidigt som funktion af magten.

3.3.1. Genkendelse: *underkastelse som overskridelse*

Her følger en længere sekvens, hvor jeg taler om spiseplaner og afholdenhed med Ida:

(1) *A: Ja, ja så nogle gange er det også bare noget med at komme videre..*

(2) *I: Ja, det er det i hvert fald for mig*

(3) *A: Ja. Så noget mere sådan konkret. Altså I OA der snakker I/de om den der spiseplan, så tænkte jeg "var det så noget du brugte mere?", det var sådan mere konkret end det der åndelige spirituelle og sådan noget..?*

- (4) *I: Altså, det varierer meget, synes jeg, fordi det kommer an på hvilken periode jeg er inde i, fordi nogle gange, så er jeg sådan: "hul i det hele og fuck det hele" og sådan noget og andre gange, så er det meget sådan: "nu gør vi sådan her og så er det hele lagt op, og nu er jeg så kommet mere dertil, at det faktisk er en dårlig ting for mig ..."*
- (5) *A: At have en spiseplan?*
- (6) *I: Ja*
- (7) *A: Okay*
- (8) *I: Fordi det trigger faktisk mig*
- (9) *A: Det forstærker på en eller anden måde...?*
- (10) *I: Ja, lige pludselig så, så trigger det bare..*
- (11) *A: Hvordan trigger det?*
- (12) *I: Det er sådan noget med, at hvis du går så lang tid og fornægter dig selv noget – så lige pludselig så bliver man meget sådan – ja men så smider man bare håndklædet i ringen og så kommer der nok nogle af de største anfald jeg overhovedet har haft, hvis jeg lever meget struktureret.*
- (13) *A: Okay, men hænger det så sammen med den der afholdenhed.. at du vælger et eller andet du skal være afholdende fra, og det er så pissehårdt i sidste ende eller..?*
- (14) *I: Det er fordi, ja men det er jo fordi tingene primært jo altid bliver en eller anden form for diæt, så du udsulter din krop, ik', og så lige pludselig så gider du bare ikke det mere eller sådan...*
- (15) *A: Det gør spiseplanen os'?*

(16) I: *Nej det behøver den ikke at gøre, den er jo meget op til dig selv jo – om du vælger at holde noget afholdent eller om du vælger at sige: ”jeg spiser kun det her”, og nogle mennesker har jo – altså min sponsor fx hun laver små madpakker, det er det eneste hun må spise udover, hvor jeg sådan at jeg... ja det virkede for mig en periode, men det virker ikke for mig nu – jeg bliver ikke glad af det.”*

(I01: 6-7)

Det er helt gennemgående for interviewet med Ida, at hendes betoning af, hvad der har virket, og hvad hun synes er problematisk efterfølges af en moderator, typisk "det er det ihvertfald for mig." (Hun siger "for mig" 36 gange i løbet af interviewet) således som det også ses i (2). Hvis vi betragter mening både som dialogisk samkonstruktion mellem stemmer i personen og som noget, der udfolder sig i dialogen med mig, bliver det forståeligt, at jeg bagefter vakler mellem at spørge til "I" eller "de". Hun har cementeret en distance mellem sig og de andre, som jeg svarer på. I (4) svarer hun ikke med adressat til min pronominal-forvirring, men lægger til gengæld eksplicit afstand til madplanen, der er et fast element i OAs tools of recovery (OA 2011). Da jeg i (11) spørger ind til, hvordan madplanen trigger hende, synes distancen accentueret. I (12) bevæger hun sig gennem pronominerne du - man - jeg. Bevægelsen kan ses som en måde, hvorpå hun først med "du'et" indstifter en relation mellem hende og mig som to, der genkender hinanden i at se spiseplanen som et problem. Fra at have indstiftet dialogen mellem os som en relation med mulighed for genkendelse, kommer "man'et" derefter til at virke som en form for almengørelse af den subjektive oplevelse, som vi grundet hendes "du" bliver fælles om. Efter "man'et" følger "jeg'et", der affirmerer det, problematiske i madplanen: "*og så kommer der nok nogle af de største anfald, jeg overhovedet har haft, hvis jeg lever meget struktureret.*" Hvis vi tillader os selv at betragte ordklassernes konfiguration som betydningsbærende, tydeliggør pronominerne sekventialitet, at den distancering, som Ida indledningsvist foretager i forbindelse med spiseplanen, også er en relationel begivenhed. Hendes beskrivelse i (10): "så det trigger det bare" kræver forklaring, hvis jeg skal kunne forstå den i interviewsituationen. Det sker ved, at hun først etablerer en relation mellem os i "du'et", der derpå objektiviseres i "man'et" og endelig gør det muligt for "jeg'et" at indfinde sig med en forklaring på, hvordan madplanen kan trigge. Læst således er Idas subjektivitet hverken "hjemmegroet" eller strukturelt foranlediget, men skal nærmere ses som en *dialektisk*

proces; det subjekt, som Ida er, da hun siger "og så kommer der nok nogle af de største anfald, jeg overhovedet har haft, hvis jeg lever meget struktureret" er således ikke det samme subjekt, som initialt lægger afstand til spiseplanen. I stedet konsolideres det igennem en intersubjektiv relation, der almengøres og lader subjektet træde transformeret frem igen. Den processuelle 'bliven subjekt på ny' gennem opløftelse til deltager i dialogen synes, efter mit efterfølgende udsagn at dømme, at have fået momentum, idet min brug af vendingen "pissehårdt" i (13) kan ses som en bestræbelse på via et kraftudtryk at cementere min anerkendelse af dét, hun forinden har sagt. Processen accentueres yderligere i (14), hvor Ida uddyber, ikke med brug af "jeg", men af "du", der endvidere almengøres gennem brugen af ordet "jo". På sprogligt niveau ses det altså, hvordan Ida bestræber sig på at indstifte en relation mellem os, der legitimerer hendes perspektiv, ved at være ét, vi deler. Det ses videre af "så du udsulter din krop, ik", hvor "ik" i sammenhæng med resten af sekvensen kan ses som en måde, hvorpå afstanden mellem hende og mig mindskes. Da jeg i (15) bibeholder det almengørende ved at spørge, om spiseplanen også bliver en diæt, er det påfaldende, hvordan hun i (16) faktisk modsiger sig selv: "Nej det behøver den ikke at gøre, den er jo meget op til dig selv." Hvorefter hun henviser til den løsning, som hendes sponsor har valgt. I forhold til pronominerne ses det, hvordan den sekventialitet, som karakteriserer starten af sekvensen, her afløses af en polyfoni af forskellige stemmer, hun går fra "dig" til "du" til "jeg" til "nogle mennesker" til "min sponsor, hun" til "jeg", "mig" og "jeg". Da hun med replikken eksplicit lægger afstand til, at spiseplaner entydigt er en skidt ting, virker samtidigheden af forskellige pronominer som en måde at accentuere denne pointe på. I den samlede sekvens kan polyfonien også ses som en måde, hvorpå en dialektisk bevægelse slås an. Dét, at madplanen kan være god for nogle, men skidt for hende, eksisterer side om side ligesom de divergerende stemmer; *en syntese, der inkorporerer den andens stemme eller perspektiv, men samtidig tillader, at subjektet konsoliderer sit eget.*

Sproget slår altså dét tema an, som jeg også har beskrevet i kapitel 2, dvs. hvordan overgivelsen ikke kun betyder objektivisering, men også subjektivisering idet indlejringen i fællesskabet kan blive forudsætning for subjektiviteten, som jeg har tematiseret det med Bateson, Nissen og Foucault. I dialogiske og narrative perspektiver, hvor subjektet betragtes som en autor, der orkestrerer forskellige stemmer, kan (16) ses som fremkomsten af *novelness*. Divergerende perspektiver eksisterer parallelt uden at blive reduceret til hinanden; men det betyder ikke, at værket bryder sammen; det betyder ikke, at Idas meningsproces desorganiseres. Tværtimod slår det personlige perspektiv med al tydelighed igennem i sekvensens sidste sætning: "ja det virkede for mig en periode, men det virker ikke for mig nu – jeg bliver ikke glad af det.". Læst således er der

intet modsætningsforhold mellem flerhed af perspektiver og dét, at blive subjekt. Når Idas stemme i sekvensens sidste sætning viser sig med den nuancerede betoning af, at noget ikke virker for mig nu, men har gjort det, og at det desuden sagtens kan virke for andre, synes det at forudsætte etableringen af en relation til den anden, til OA-fællesskabet eller - via interviewsituationen - til mig.

3.3.2. Generøse og knap så generøse begrænsninger

Et andet eksempel på denne bevægelse kan også ses i måden, hvorpå mening udvikler sig som en dialogisk relation mellem Ida som interviewperson og mig som interviewer. Følgende sekvens, hvori Ida problematiserer det åndelige aspekt ved OA-programmet tjener eksemplarisk:

(1) *I: Jamen også bare det der med, altså nu har du været til nogle af møderne ik', med det der med, så er der nogen, der har været afholdende i så og så lang tid så sender de sådan en mønt rundt, som man skal sidde og sende gode vibrationer ind i, hvor jeg er sådan lidt....*

(2) *A: Det synes du er noget bullshit på en måde....*

(3) *I: Ja, ja det gør jeg lidt... jeg kan godt forstå det, især hvis man sådan er misbruger eller sådan noget, men lige med det her, det synes jeg er sådan lidt – lidt for meget, begynder og... min højere magt - og nogle af dem - de er altså meget, altså meget åndelige*

(4) *A: Mmm*

(5) *I: Altså så åndelige, at jeg nærmest ikke kunne være med ik'. Ehm så jeg har valgt – mig og min sponsor har så valgt - at gøre det på en helt anden måde altså jeg tror stadig, at de første to trin er vigtige at tage, men at man tager dem på sin egen måde. Altså fordi, jeg tror, jeg tog 1. trin, før jeg startede i OA. Altså ...*

(6) *A: Mm altså du have... du var egentlig nået dertil, hvor du sagde: "jamen jeg er magtesløs overfor det her" ...?*

(7) I: *Ja, det er jo derfor, man søger hjælp ik' – eller jeg havde søgt hjælp før også, ik', eh så derfor fandt jeg ud af ... jeg gik selv ... jeg kan ikke styre det her, der er nogen der må hjælpe mig ik'?*

(I01: 10)

En første læsning af passagen giver indtryk af, at subjektiviteten opstår via en aktiv afstandtagen fra bestemte aspekter ved OAs praksis. Men når det sker, er der ikke tale om en distancering, der som subjektivitetens brøl om frihed udgår fra en autentisk kerne i Ida. Når hun demarkerer sig sker det i (1) gennem en henvendelse til mig om min deltagelse på møderne: *”altså nu har du været til nogle af møderne ik’”*. For at etablere en distance til OA, forudsætter det etableringen af en genkendelsesrelation, hvor jeg anerkender hende. Jeg cementerer i (2) indstiftelsen af anerkendelsesrelationen med brugen af mit kraftudtryk: *”det synes du er noget bullshit”*, der kan ses som en måde, hvorpå hendes læggen afstand til åndeligheden genkendes og anerkendes af mig. Det tematiseres igen efterfølgende i (5), hvor sponsoren inddrages som aktør: *”Ehm så jeg har valgt – mig og min sponsor har så valgt(...)”*. Parallelt med, at hun lægger afstand til åndeligheden, indstifter hun en dialog med både mig og sponsoren. Jeg bliver én, *der ved, hvad hun snakker om*, sponsoren bliver én, *som hun træffer sine beslutninger i samråd med*. Indstiftelsen af dialogen er her interessant, fordi selvet i det dialogiske perspektiv er en relationel begivenhed. Når Ida kan lægge afstand til OAs åndelige dimension, skal det derfor ses i forlængelse af, at hun samtidig opløftes til deltager i andre relationer. Herigennem tematiseres magten som både allestedsnærværende og produktiv. *At demarkere sig fra OAs spiritualitet betyder samtidig overgivelsen til noget andet, til mig og til sponsoren - vi kan ikke være udenfor magten* (jf. Foucault 1994). Samtidig synes Idas læggen afstand til visse dele af programmet, fx ved at betone, at hun allerede havde taget 1. trin inden hun begyndte i OA, også at give hende vanskeligheder. I særdeleshed ses det i forhold til *den højere magt*¹⁵, hvor hendes personlige udlægning af den får form som *kemi* (I01: 11). Ida peger flere gange på, at kemien har virket for hende som en måde at fralægge sig skyld på (I01: 19, 20), men at det er vanskeligt for hende at kunne tro på, at den også kan *give* hende noget (I01: 23), hvilket ellers synes at være *den højere magts* helt centrale funktion (OA 2010: trin 3). Det er her bemærkelsesværdigt, at hun også refererer til *overspisningen* som kemisk ubalance i hjernen (I01: 2). Herved kollapses to forskellige standarder i OAs fællesskab, nemlig den højere magt og magtesløsheden over spisningen, fordi Ida gør dem begge til udslag af

¹⁵ Jeg gengiver ikke sekvenser her, da jeg trækker på flere passager i interviewet, jf. evt. med I01.

kemi. Det kan derfor foreslås, at den meningshorisont, som Ida bygger op i forbindelse med OAs standarder, bliver en forhindring for, at hun kan drage fuld nytte af programmet. Hun kan ikke forbinde sig til dét større, fordi hun kæmper med at *tro* på kemien som andet og mere end blot en biologisk forklaring af overspisningen. Idas subjektivitet lider under, at hun ikke lader sig objektivere. I forlængelse af Foucaults betoning af magtens produktive virkninger (Foucault 1977) peger Gomart med sine *generøse begrænsninger* på det illusoriske i, at det fuldstændigt ubundne individ også skulle være et subjekt med flere handlemuligheder: "(...) in order for a creature to resist, constraints need not be eliminated but *added* and varied." (Gomart 2004: 95). Idas vedvarende iteration af "for mig" mimer en bevægelse, hvor hun kæmper for at cementere sig som subjekt, men har besvær med det, fordi hun ikke kan tilegne sig standarden om at overgive sig til den højere magt.

3.3.3. Opsamling

Vi er her nået frem til en nerve i selve standardbegrebets anatomi, nemlig den smudsige, taktiske polyvalens (Nissen in prepa: 4), der gør, at den både kan fungere som et netværk, der forbinder ting, personer og steder og herigennem skaber handlemuligheder, men at den også kan blive vendt til marginalisering, når nogen ikke kan eller ikke vil bruge den (ibid.). Måden hvorpå standarder interagerer med subjekter i OA komplicerer denne betragtning, fordi der ikke er nogen anden standard end subjektet selv, der dikterer, hvornår man lever op til standarden; *det er en standard uden standardisering*. Det kan give anledning til at se OA som en grænseløs ressource for menneskets entreprenante arbejde med sig selv, hvor standarder og andre OA'ere ad hoc bistår OA-deltageren i at blive et selvforfattende og standpunktsindtagende subjekt. Samtidig har jeg vist, hvordan indstiftelsen af det *dialogiske* er forudsætningen for de forandringsprocesser, som OA kan igangsætte. Med de sidste to analyser har jeg accentueret det ved at pege på, at emergensen af subjektiviteten også er en magtmæssig virkning af, at OA-deltageren overgiver sig til det relationelle, hvad enten det indstiftes i dialogen med mig eller med OA-fællesskabet. Fællesskabet, siger Cornett, er et sted for subjektet at finde sted. Måske kan vi med de analyser, som jeg her har forestået, ekstrapolere pointen til at gælde dialogen som sådan, både den, der udspiller sig mellem to subjekter i interviewsituationen, og den, der udspiller sig mellem OA-deltageren, standarderne og de stemmer i hvilket mund standarden var, før den var i subjektets egen. Hvad vi imidlertid ikke har fået greb om, og som viser sig med særlig tydelighed i den sidste analyse er, at OA-standarderne - til trods for, at de med deres brugerdrevne perspektiv lover subjektivitetens genkomst - alligevel

synes at forudsætte bestemte forholdemåder for at blive subjektdannende. Det er som om, der under fraværet af standarder for, hvordan man bruger de enkelte standarder alligevel løber en række betingelser: *Hvorfor kan Ida ikke tro på noget større udover kemien? It works, if you work it*, siger man i 12-trinsfællesskaber, men hvad forudsætningen er for at ”worke det”, forbliver subjektet selv målestok for. Dermed rummer overgivelsens subjektiverende potentiale også dét paradoks, at det kun er personens egen afgørende viljeshandling, der tillader det at blive subjekt i fællesskabet, men hvilken instans kan der appelleres til, når subjekter som Ida ikke kan eller vil tage dette skridt fuldt ud? Udleveres Ida så ikke alligevel til sig selv?

Kapitel 4. Konkluderende perspektivering: Ekspansive dialoger

Jeg har i kapitel 2 og 3 vist, hvordan interaktionen mellem OAs standarder og deltagernes subjektivitet kan beskrives som dialogiske processer. I første del af kap. 2 har jeg vist, hvordan flere af OAs skriftlige standarder bl.a. *magtesløsheden*, *den højere magt* og *sygdomsbegrebet* indskriver en relationalitet og forbundethed i subjektet, der gør dét at komme sig til en *social* eller *kollektiv* proces. Med anden del af kapitel 2 har jeg med et udvalg af OAs procedurale standarder, *delinger*, *skrivning* og *sponsorordning* vist, hvordan indstiftelsen af det sociale afhængighedsforhold også betyder rekonstitueringen af fællesskabet eller af den konkrete anden, som OA-subjektet står overfor. De forandringsprocesser, som OA engagerer subjektet i, synes herved at operere ud fra en anden præmis end den individualisering af sundhedsansvaret og atomisering af subjektet, som jeg indledningsvist skrev mig op imod. Det bliver en påmindelse om, at socialiteten fremfor at blive et problem for subjektet, snarere er et grundvilkår, der kan spille en central rolle i håndteringen af overspisning, hvis det indtænkes i udviklingen af interventioner, der fungerer på kollektivt fremfor individuelt niveau (jf. også Nissen 2010; White 1997). Med kapitel 3 har jeg kunnet vise, hvordan interaktionen imidlertid ikke forløber som uniforme tilegnelsesprocesser. OA-deltagerens subjektivitet er ikke kun en diskursiv effekt af stipuleringen af standarder, men sætter sig i interviewsituationen også igennem som et personligt engagement, der synliggør hvordan deltageren både tilegner sig, men også differentierer sig fra OAs standarder eller bestemte udlægninger af dem. Samtidig kan inddragelsen af standarder gøre flerstemmigheden og flertydigheden i OA-deltagerens fortælling til en semiotisk ressource, der netop muliggør at subjektiviteten kan finde udtryk. I forhold til min indledningsvise bestræbelse om med OA at artikulere et bidrag til en grundteoretisk diskussion af subjektets dannelses- og forandringsprocesser, kan mine analyser af interaktionen

mellem standarder og subjektivitet således ses som et økologisk korrektiv. Det sker dels gennem kap. 2s betoning af subjektivitet som en gensidig udvekslingsproces mellem individ og omgivelser, dels ved gennem kap. 3 at forsyne disse udvekslingsprocesser med et individualpsykologisk moment, der viser, hvordan OAs standarder både fungerer som stabiliserende og stilladserende betydningselementer for subjektive meningsprocesser, men samtidig fordrer et bestemt selvforhold af subjektet for at kunne virke. Denne sidste iagttagelse danner udgangspunkt for i det følgende at præsentere nogle videre perspektiver om subjektivitet og standarder, der fortsat kræver undersøgelse i forbindelse med udviklingen af interventioner overfor overspisning. Jeg trækker her overvejende på pointer fra interviewet med Ida.

4.1. At ”kunne ville”

Overgivelsen synes at være central for forandringsprocesserne i OA: *”Vi besluttede at lægge vor vilje og vort liv over til Gud, sådan som vi opfatter ham.”* (OA 2010: 25). Hvad forudsætningen er for at *kunne ville* beslutte sig (Dreier 1993: 99) forbliver OA imidlertid anonym om. Ida peger i interviewet på, at jeg er nødt til at kende hendes livshistorie for at kunne forstå, hvordan hun har anvendt programmet:

”Ja, det er jo svært at forklare uden at vide hele forløbet, synes jeg selv. Det er også ret svært at snakke om – sådan fortælle hele historien eller sådan, ikke. Hm.. fordi meget af det ligger jo i oplevelser og netop følelser for mig ehm – for ligesom at forstå, hvorfor er det så helt præcist at man skal handle – altså det handler jo meget om, at det er det første, jeg har tænkt på om morgenen og det er det sidste, jeg tænker på om natten – og så kan jeg drømme om det – altså det er jo så forfærdeligt. (I01: 28)

Mine analyser i kapitel 2 er abstrakte; de kunne gælde når som helst med et hvilket som helst subjekt. Med analyserne har jeg selv engageret mig i produktionen af standarder ved at fremhæve den rolle, som OAs standarder spiller for subjektiviteten, og hvordan subjektet er medkonstituerende for fællesskabet. Med kapitel 3 har jeg forsøgt at få greb om den konkrete side af sagen ved at pege på, hvordan det i interviewsituationens dialoger viser sig, at den enkelte interagerer med, transformerer og overskrider OAs standarder. Idas besvær med at kunne tro på, at den højere magt også kan give hende noget frembyder imidlertid en erkendelsesmæssig barriere i mine analyser, en apori på subjektets vegne. *Hvorfor kan Ida ikke tro?* I et sociokulturelt perspektiv

er viden om personens livsverden helt central for at kunne nå til forståelse af de subjektive meningsprocesser, som den enkelte engagerer sig i (Fx Hviid 2012; Zittoun 2012; Højholt 2011, Wertsch 1991), noget som citatet fra Ida ovenfor udgør den levede erfarings pendant til. Om end mine interviews bestræber sig på at økologisere subjektet ved at undersøge, hvordan mikrointeraktionen mellem subjekt og standard finder sted som en begivenhed i interviewets dialog, er den stadig kun et kulturelt og historisk dekontekstualiseret vidnedsbyrd om det menneske, som Ida er. Til et spørgsmål om, hvordan hun har det med OAs åndelige dimension peger hun eksplicit på vanskeligheden ved at kombinere den med sin naturvidenskabelige baggrund (I01: 3). De smuglig, som vi igennem interviewet får i Idas erfaringsverden, bliver således en falsifikation af, at subjektivitetens interaktion med OAs standarder forløber som en gnidningsfri transaktionsproces og peger i stedet på den paradoksale annullering af subjektiviteten, som kræves af Ida for, at hun kan blive subjekt på ny gennem deltagelsen i OAs fællesskab. I forhold til den undersøgelse, som jeg med afhandlingen satte mig for at udføre, rejser der sig her nogle videre spørgsmål, der skal besvares, hvis de dannelses- og forandringsprocesser, som mennesker engagerer sig i ved at deltage i OA, ikke skal forblive restriktive ved at tilsløre de magtrelationer, som anvendelsen af programmet underforstår.

- Hvordan forbinder subjektet sin deltagelse i OA-fællesskabet med dét, der i øvrigt foregår i hendes liv?
- Hvordan udvikler interaktionen mellem subjektivitet og standarder sig over tid og hvordan relaterer disse udviklinger sig til dem, som foregår andre steder i personens liv? Med andre ord: Kan forudsætningerne for at ”kunne ville” *werke* programmet tænkes at ændre sig over tid?
- I hvilken udstrækning har mennesker forskellige forudsætninger for at drage nytte af OA-programmet?

Med disse spørgsmål placerer jeg mig i forlængelse af den kritisk-psykologiske iagttagelse af, at subjekters livsførelse er dybt indlejret i strukturerende arrangementer, der udgør objektive betingelser i den enkeltes liv (Dreier 1993, 2008). For at forstå de muligheder og begrænsninger,

som deltagelsen i OAs praksis afstedkommer for den enkelte, må vi paradoksalt nok ikke kun kigge *ind* i interaktionen mellem subjekt og standard, men også have blik for interaktionens yderside:

”Finally, it takes different things to pursue changes in different contexts. After all as persons move into other contexts their possibilities vary, there are other standards for doing things and for what to take into consideration (Taylor 1995a), and other arrangements define other suitable modes of participation.” (Dreier 2008: 132).

Deltagelsen i forskellige praksisser kan stå i et antagonistisk forhold til hinanden. Mine læsninger af OA har betonet, hvordan subjektivitetens dannelsesmoment er forbundet til dét at blive ”del af”, der repræsenteres ved almengørelsen af den personlige bestræbelse på at afholde sig fra at spise tvangsmæssigt. Den fælles velfærd foranstilles individuelle særinteresser og bliver i sig selv middel for subjektets helbredelse, således 1. tradition:

”Vor fælles velfærd bør komme først,

personlig helbredelse

afhænger af OA som helhed.” (OA 2010: 97)

Men hvor lutringen af det fælles udgør en effektiv modgift mod det omnipotente og selvkontrollerende subjekt, kan den imidlertid også i et kritisk psykologisk perspektiv implicere en restriktiv eller tydende tilgang til subjektiviteten (Holzkamp 2005, Dreier 1993). Det sker fordi deltagelsen i OA effektivt synes at blive afkoblet fra deltagelsen i andre praksisser, gennem traditionernes betoning af, at en klar demarkation mellem *udenfor* og *indenfor* bør opretholdes for at organisationen kan bestå (OA 2010: især trad. 4,5,6,7, 8, 10, 11, 12). Det paradoksale er imidlertid, at en bestræbelse på at almengøre den enkeltes deltagelse, således, at denne ikke står i et konfliktfyldt forhold til andre dele af personens liv, samtidig risikerer at true OA-organisationens sammenhængskraft. Der rejser sig således et spørgsmål om, i hvilken udstrækning standarderne i organisationen kan udvikles således, at de stadig virker koordinerende og forbindende, men samtidig er fleksible nok til at kunne håndtere individuelle forskelle i betingelserne for at gøre brug af dem. En af de måder, hvorpå dette spørgsmål i praksis håndteres indenfor 12-trinsfællesskaberne er ved, at nye og stadigt mere specifikke 12-trinsfællesskaber opstår, når deltagernes behov ikke længere stemmer overens med dét, som det oprindelige fællesskab tilbyder. Fra det oprindelige OA er der fx nu udsprunget et fællesskab specifikt for bulimikere og anorektikere

(<http://aba12steps.org/about/>). Det er muligt at læse knopskydningstendensen som endnu en udløber af Mols *logic of choice*, idet den stadige differentiering af 12-trinsfællesskaberne gør det muligt for alle, uanset den specifikke fortrædelighed, at begive sig ud i et entreprenant arbejde med at *opfinde sig selv* (Jf. Rose 1996). Samtidig kan der i knopskydningen også anes mulighed for artikulationen af en anden logik, hvori individuelle forskelle håndteres gennem differentiering af dét, som det enkelte 12-trinsfællesskab tilbyder. Kritik handler om at vende sig mod 'i dag' og undersøge, hvilken forskel dette 'i dag' introducerer relativt til 'i går' (Foucault 1997c). I min bestræbelse på med OA at artikulere et alternativ til en individualistisk subjektoplevelse, har jeg kunnet fremhæve, hvordan OAs standarder tillader en *forbundet, gensidig* og herigennem også *selvoverskridende* subjektivitet at indfinde sig. Som eksempelvis knopskydningerne viser, er artikulationer imidlertid ikke værdifri. Når jeg med OA forsøger et alternativ til afkoblingen af subjektet, indlader jeg mig også med magten og fremdrager visse aspekter på bekostning af andre. Kritik kan derfor ikke praktiseres som et tribunal, der, svævende over vandene, dømmer nogen som tabere og andre som vindere, men må praktiseres *indefra* de problemstillinger, den undersøger. Med OA har jeg indladt mig på en sådan kritik ved på den ene side at mobilisere en vrede mod det bestående, men ved samtidig med OA at foreslå en vej ud ved at tilbyde et dialogistisk og relationelt alternativ til individualismen. De standarder, som jeg herigennem selv har engageret mig i produktionen af, er imidlertid heller ikke selv absolut inklusive, således som det fx er blevet synligt i forhold til Ida og den højere magt. Noget andet, der grundet afhandlingens problemfelt skulle påkalde sig særlig interesse, synes ligeledes at falde udenfor de dialogiske standarders formateringer: *Hvad er kroppens og spisningens status for det subjekt, der dannes igennem deltagelsen i OA?*

4.2. Kroppen som gen-stand: *igennem* eller *udenom*?

Jeg har med mine analyser tematiseret *forbundetheden* som et moment ved OAs standarder, der både virker subjekt- og fællesskabende. Samtidig har jeg antydnet, at OAs standarder på trods af det brugerdrevne perspektiv, alligevel, eller måske netop derfor, indebærer magt. Om end OA eksplicit betoner, hverken at være en diæt eller en kalorierklub og retter opmærksomheden mod de åndelige aspekter af overspisningen fremfor de fysiske (OA 2010: 26-27,11), ville det stadig være forkert at hævde, at kroppen er fraværende i OA. Tværtimod er den helt gennemgående til stede gennem dét fravær, som OAs standard om afholdenhed fra at spise tvangsmæssigt installerer. Afholdenhed er OAs eneste erklærede mål og dermed en af de mest globale standarder i fællesskabet. Ligesom de

standarder, jeg tidligere har analyseret, er afholdenheden i litteraturen kendetegnet ved fraværet af eksterne kriterier:

”Vi er individuelle personer med individuelle ernæringsbehov, og vi har opdaget, at hvad der er sundt for den ene, kan være dødsensfarligt for den anden.” (OA 2010: 27)

Så meget desto mere påkalder det sig opmærksomhed, når Ida peger på, at fx dét at tale om mad på møderne bliver kraftigt sanktioneret:

”I: Nej, nej det må du godt – men du må ikke nævne specifikke madvarer til møderne

A: Nej

I: du må slet ikke nævne det

A: Nej okay

I: så der skal du sige, når jeg spiser det. Jeg kom til at sige det en af de første gange, og jeg blev høvlet ned, og der var nogle som var fuldstændig – der blev fuldstændig trigget af det...” (I01: 26)

Samt, at der på nettet kan findes speaks, hvor der bombastisk argumenteres for, at overspisning er en biokemisk problemstilling, der fordrer total afholdenhed fra de fleste typer kulhydrater, fx hvede, sukker osv. (Gwen E: Food Frenzy – Eating Sober in Recovery <http://storiesofrecovery.org/OA.htm>).

Under fraværet af kriterier for, hvornår man spiser afholdende, opstår der således alligevel de facto standarder for, hvordan standarden skal praktiseres, idet visse forholdemåder sanktioneres mens andre privilegeres. I forbindelse med spisepraksisser har Mol fremhævet, at forskellige kostlogikker i nogen udstrækning fremstiller forskellige kroppe (Mol 2013), og at fx selvkontrol kun er ét blandt flere måder at praktisere et spisende selvforhold på (ibid, Mol & Vogel in prep.). En person, der konstant har opmærksomhed rettet mod, hvad hun indtager, kan hurtigt komme til at stå i opposition til kollektivet, således Mol:

”Finally, the drawing of a subdivided plate addresses a diner who, seated at a common table, freely serves herself a large portion of vegetables, regardless of the amounts available and no matter what her table companions do.” (Mol 2013: 9)

Her rammer vi ind i samme paradoks, som sås ovenfor i forbindelse med afkoblingen af OA fra andre praksisser. Den kvalitative forskel mellem normalspisende og overspisere, er dét, der binder mennesker sammen i OA og gør en stringent madplan nødvendig. Fællesskabet om den kvalitative forskel synes at fremmedgøre den enkelte deltager fra bestemte momenter i spisningen, fx dens nydelsesmæssige og sociale dimensioner, hvorved OA kan komme til at promovere rigiditet og restriktive forholdemåder snarere end den fleksibilitet, som andre eksperter forbinder med et sundt spisemønster (Jf. Brændgaard & Damborg 2012, Kahn 2009, Russel-Mayhew 2010, Keane 2002, Mol & Vogel in prep). Den relationalitet, som OAs standarder forsyner subjektet med, ved at forbinde det til fællesskabet, risikerer dermed samtidig at fungere som en afkobling af, hvad andre ville kalde *kroppens naturlige tilskyndelse til at spise* (Keane 2002: 129) ved at frakende begær og nydelse muligheden for også at være konstituerende for subjektet. Det peger på nogle generelle spørgsmål om standarder i selvorganiseret socialt arbejde, der må adresseres, hvis ikke den genkomst af subjektiviteten, som OA lover, skal blive vendt til marginalisering, når nogen ikke kan eller vil bruge en standard om fx afholdenhed fra visse fødevarer.

- Hvordan opstår der nye standarder i OA-fællesskabet i og med subjekters praksis i det, og hvordan kan de udvikles i en inkluderende retning?

Og mere generelt:

- Hvordan kunne det økologiske perspektiv på subjektiviteten, som den dialogiske relation mellem den enkelte OA'er, standarderne, andre OA'ere og fællesskabet indstifter, udvikles, således at fx også madmæssig nydelse, begær osv. blev integreret som aspekter både i subjektiviteten og i interventionsudviklingen?

Jeg har gennem mine analyser fremhævet, hvordan *forbundetheden* mellem selv og anden, mellem deltager og fællesskab, del og helhed, rummer potentiale for en udvidelse af subjektets handlemuligheder. Herved har jeg forsynet subjektiviteten med en relationalitet, der kan inddrages som et gavnligt element i udvikling af interventioner overfor overspisning. Videre endnu kunne man spørge, hvordan det overspisende subjekt ville tage sig ud, hvis kroppens tilskyndelser aktivt blev inddraget som en del af subjektets dialoger, hvis det anerkendtes, at vi ikke er subjekter på trods af vores krop, men i kraft af den (jf. Merleau-Ponty 1965: 189 Crossley 1995: 48.). Der ligger heri en besinden sig på kroppen som en mulighed, som en kultivering af nydelsen fremfor en

forsagelse af den (Brændgård & Damborg 2012, Mol & Vogel in prep). OA har tilbudt os en række reintegrerende muligheder, ved at tilkoble det atomare subjekt en socialitet, der er større end det selv er; muligheder, der virker som et sundt korrektiv til individualiseringen af sundhedsansvaret ved at stille dialogen i stedet for monologen. Men der består stadig et arbejde med at integrere kroppens begærs- og nydelsesdimensioner i indsatser overfor overspisning og overvægt. Således er bolden givet op, og min eget bidrag indføjjet i en videre bestræbelse.

Litteraturliste

- **Abbey, E** (2012): "Ambivalence and Its Transformations." In: J. Valsiner (Ed.), *The Oxford Handbook of Culture and Psychology*. New York: Oxford University Press.
- **Althusser, L & Balibar, E** (1970): *Reading Capital*. Part 1: From *Capital* to Marx's philosophy. New York: Pantheon Books
- **Althusser, L** (1983): *Ideologi og ideologiske statsapparater*. Grus.
- **Bakhtin, M.M.** (1981): *The Dialogic Imagination*. Austin: University of Texas Press
- **Bakhtin, M.M.** (1986): *Speech Genres & Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press
- **Bakhtin, M.M.** (1984): *Problems of Dostoevsky's Poetics*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- **Bateson, G.** (2000): The Cybernetics of Self: A Theory of Alcoholism. In G.Bateson (Ed.), *Steps to an Ecology of Mind*. New York: Ballantine Books. p. 309-337
- **Barad, K** (2007): *Meeting the Universe Halfway – Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press
- **Bento, T., Cunha, C.C., Salgado, J.** (2012): "Dialogical Theory of Selfhood." In J. Valsiner (Ed.), *The Oxford Handbook of Culture and Psychology*. New York: Oxford University Press.
- **Bergson, H** (1946/1992): "The Perception of Change". In: *The Creative Mind. An Introduction to Metaphysics*. Carol Publishing Group.
- **Bordo, S** (1993): *Unbearable Weight*. London: University of California Press
- **Bowker, G.C. & Star, S.L.** (2000). *Sorting Things out – classifications and its consequences*. Massachusetts: The MIT Press
- **Brinkmann, S.** (2010a): "Patologiseringsstenen: Diagnoser og patologier før og nu." In: Brinkmann, S. (red): *Det diagnosticerede liv – sygdom uden grænser*. Århus: Klim. 15-31
- **Brinkmann, S.** (2010b): "Patologiseringsstenen: En kartografi over nutidens patologiseringsprocesser." In: Brinkmann, S. (red): *Det diagnosticerede liv – sygdom uden grænser*. Århus: Klim. 273-285
- **Brinkmann, S** (2012): *Qualitative Enquiry in Everyday Life*. London: SAGE
- **Bruner, J** (1999): *Mening i Handling*. Århus: Klim.
- **Brændgaard, P. & Damborg, U** (2012): *Mindful Spisning*. København: Pretty Ink.
- **Busch, L.** (2011): *Standards - Recipes for Reality*. Cambridge, Mass: MIT Press.

- **Carnera, A. Sørensen, B.M.** (2005): Kombattanten som kritisk figur - en kritisk kommentar til Stjernfeldt og Thomsen www.Turbulens.dk
- **Cornett, J.A.** (2003a): "Fællesskabende: En problematisering af recovery-tænkningens individualisering og et udkast til en community psykologisk socialpsykiatri". *Social Kritik* 86/2003
- **Cornett, J.A.** (2003b): "Hjælp": Fremstilling af subjektivitet. *Nordiske Udkast* Nr. 2/2003
- **Crossley, N** (1994): *The politics of Subjectivity: Between Foucault and Merleau-Ponty*. Aldershot: Avebury
- **Crossley, N** (1995): Merleau-Ponty, the Elusive Body and Carnal Sociology. *Body & Society* 1995 1: 43
- **Deleuze, G. & Guattari, F.** (1977): *Anti-Oedipus, Skizophrenia and Capitalism*. London: Athlon
- **Deleuze, G, Guattari, F** (1980/2005): *Tusinde Plateauer. Kapitalisme og skitzofreni*. Det Kongelige Danske Kunstakademis Billedkunstskoler
- **Deleuze, G** (1992): Postscript on the societies of control. *The MIT Press*. Oktober, Vol. 59 (Vinter, 1992), p. 3-7
- **Despret, V.** (2004): *The Body We Care For: Figures og Antropo-zoo-genesis*, I *Body and Society*, vol:10 (2-3), p.111-134
- **Dreier, O** (2001): "Virksomhed – Læring – Deltagelse" in: *Nordiske Udkast*, 29, 2.
- **Dreier, O.** (1993): *Psykosocial Behandling*. Dansk Psykologisk Forlag.
- **Dreier, O.** (2008): *Psychotherapy in everyday life*. Cambridge, Cambridge University Press.
- **Engelsted, N.** (1989). "What is the psyche and how did it get into the world?" In: N. Engelsted, L. Hem & J. Mammen (eds.): *Essays in general psychology. Seven Danish contributions*. Århus: Aarhus University Press, p. 13-48.
- **Engeström, R.** (1999): *Imagine the World you Want to Live in: A study on developmental Change in Doctor-Patient Interaction*. *Outlines* 1999
- **Foucault, M.** (1976a): *Disciplinary Power and Subjection*. In: Lukes, S. (ed.)(1986) *Power - readings in social and political theory*. New York: New York University Press, p. 229-242
- **Foucault, M.** (1980): "Body/Power", in: C. Gordon (ed.) *Power/Knowledge*. Brighton: Harvester. p. 55-63
- **Foucault, M.** (1982): "The Subject and Power." *Critical Inquiry*, Vol. 8, No. 4, The University of Chicago Press. p. 777-795

- **Foucault, M.** (1983): *Parrhesiastes – Six Lectures* by Michel Foucault at University of California, Berkeley, Oct-Nov 1983. <http://72.52.202.216/~fenderse/Parrhesiastes.htm>
- **Foucault, M.** (1997a): “Self Writing” In: Rabinow, P. (Ed.) *Ethics Subjectivity and Truth. Essential Works of Foucault 1954-1984*. USA: The New Press p. 207-222
- **Foucault, M.** (1997b): “Technologies of the Self”. In: Rabinow, P. (Ed.) *Ethics Subjectivity and Truth. Essential Works of Foucault 1954-1984*. USA: The New Press. p. 223-251
- **Foucault, M.** (1997c): “What is Enlightenment?”. In: Rabinow, P. (Ed.) *Ethics Subjectivity and Truth. Essential Works of Foucault 1954-1984*. USA: The New Press. p. 303-319
- **Foucault, M.** (2000). *Overvågning og Straf*. Frederiksberg: DET lille FORLAG.
- **Foucault, M.** (1994): *Seksualitetens Historie I: Viljen til viden*. Frederiksberg: DET lille FORLAG
- **Foucault, M.** (2004a): *Seksualitetens Historie II: Brugen af nydelserne*. Frederiksberg: DET lille FORLAG
- **Foucault, M.** (2004b): *Seksualitetens Historie III: Omsorgen for sig selv*. Frederiksberg: DET lille FORLAG
- **Galvin, R.** (2002): Disturbing Notions of Chronic Illness and Individual Responsibility: Towards a Genealogy of Morals. *Health (London)* 2002 6: 107
- **Gard, M & Wright, J.** (2005): *The Obesity epidemic science, morality and ideology*. New York: Routledge
- **Garfinkel, H.** (2002): *Ethnomethodology's Program. Working Out Durkheim's Aphorism*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- **Gomart, E.** (2004). Surprised by Methadone: In Praise of Drug Substitution Treatment in a French Clinic. *Body & Society*, 10, 85-110..
- **Gorm Hansen, B.** (2007): (Speciale indleveret på Institut for psykologi): *Ekspansiv Empirisme*.
- **Grogsån, M & Orvig, A.N.** (2011): Dialogism and dialogicality in the study of the self. *Culture & Psychology* 2011 17: 491
- **Hacking, I.** (2007). *Kinds of people: Moving targets*. Paper presented at the British academy lecture.
- **Haraway, D.** (1988): Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, Vol. 14, No. 3. (Autumn, 1988), pp. 575-599.

- **Haraway, D.** (1991): A cyborg manifesto: science, technology, and socialist-feminism in the late twentieth century. *Simians, cyborgs and women: the reinvention of nature*, 149-181.
- **Heyes, C.** (2007): *Self-Transformations: Foucault, Ethics and Normalized Bodies*. New York: Oxford University Press
- **Holquist, M** (1990): *Dialogism. Bakhtin and his World*. London: Routledge
- **Holzkamp, K** (2005): Mennesket som subjekt for videnskabelig metodik. *Nordiske Udkast*. Nr. 25-33
- **Hviid, P.** (2012). "Remaining the Same" and Children's Experience of Development." in Hedegaard, M., Aronsson, K., Højholt, C., Ulvik, O. (Eds.): *Children, Childhood and Everyday Life*. Charlotte: Information Age Publishing Inc.
- **Jespersen & Møller** (2010): "Det sygeliggjorte fedt." in: Brinkmann (ed.): *Det Diagnosticerede Liv*. Aarhus: Klim
- **Keane, H** (2002): *What's Wrong with Addiction?* Malaysia: Melbourne University Press
- **Keat, R. & Abercrombie, N.** (Eds.) (1991): *Enterprise Culture*. London: Routledge
- **Kvale, S.** (1997): Interview – En introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Hans Reitzels Forlag
- **Køppe, S.** (1998): Videnskabelige Modeller. *Semiotik*. 14, 33-47
- **Latour, B** (1993): *We have never been modern*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
- **Latour, B** (2004a): How to Talk About the Body? The Normative Dimension of Science Studies. *Body & Society* 10
- **Latour, B** (2005): *Reassembling the Social*. New York: Oxford University Press
- **Lourenço, P., Basto, I., Cunha, C., Bento, T.** (2013): Dialogism in detail: Per Linell's *Rethinking language, mind, and world dialogically* and its potentials. *Culture & Psychology* 2013 19: 421
- **Lumsden, S** (2013): Habit and the Limits of the Autonomous Subject. *Body & Society* 2013 19: 58
- **Lupton, D** (1996): *Food, the Body and the Self*. London: Sage
- **Malins, P.** (2004): Machinic Assemblages: Deleuze, Guattari and an Ethico-Aesthetics of Drug Use. *Janushead Summer 2004* | 7.1 <http://www.janushead.org/7-1/malins.pdf>

- **Mann, T., Tomiyama, A.J., Westling, E., Lew, A.M., Samuels, B., Chatman, J.** (2007): Medicare's search for effective obesity treatments: Diets are not the answer. I: *American Psychologist*, Vol. 62, no. 3, p. 220-233.
- **Martin, D.D** (2002): From Appearance Tales to Oppression Tales: Frame Alignment and Organizational Identity. *Journal of Contemporary Ethnography* 2002 31: 158
- **Mattingly, C.** (1998): *Healing Dramas and Clinical Plots*. Cambridge: Cambridge University Press.
- **Mattingly, C., Jensen, U.J. og Throop, C.J.** (2009): "Narrative, Self and Social Practice." IN: Mattingly, C. og Jensen, U.J. (red): *Narrative, Self and social practice*, (s. 5-36.) Philosophia.
- **Mattingly, C.** (2010): *The Paradox of Hope. Journeys Through a Clinical Borderland*. Los Angeles, California: University of California Press.
- **Mead, G.H.** (1934/1967): *Mind, Self and Society*. Chicago: The University of Chicago Press
- **Merleau-Ponty, M** (1962): "The Body". *The Phenomenology of Perception*. London: Routledge
- **Merleau-Ponty, M** (1965): *The structure of Behaviour*. Boston: Beacon Press
- **Merleau-Ponty, M** (1968): *The Visible and the Invisible*. Evanston: Northwestern University Press
- **Mol, A:** *Alexander von Humboldt Lecture: What methods do*
(http://www.youtube.com/watch?v=O_WSQQNuAQc) lokaliseret d. 28.10.2013
- **Mol, A.** (2002): *The body multiple*. Durham and London: Duke University press.
- **Mol, A.** (2008a). *The Logic of Care*. New York: Routledge.
- **Mol, A** (2008b): I Eat an Apple. On Theorizing Subjectivities. *Subjectivity* (2008) 22, 28–37.
- **Mol, A** (2013): Mind your plate! The ontionorms of Dutch dieting. *Social Studies of Science*. June 2013, vol. 43 no. 3 379-396
- **Mol, A & Vogel, E** (in prep.): Enjoy your food. On weight loss and pleasure.
- **Nissen, M.** (2002): Det Kritiske Subjekt. *Psyke & Logos*, 2002, 23, 65-85
- **Nissen, M.** (2004): "Communities og interPELLerende fællesskaber." In: Berliner, P. (Ed.), *Fællesskaber: en antologi om community psykologi*. Frydenlund.
- **Nissen, M.** (2010): "Det syge selv, fortællingen og overgivelsen." In: Brinkmann, S. (Ed.), *Det diagnosticerede liv - sygdom uden grænser* (pp. 226-253). Aarhus: Klim

- **Nissen, M.** (2011): *The Subjectivity of Participation. Articulating Social Work Practice with Youth in Copenhagen*. London: Palgrave MacMillan.
- **Nissen, M.** (in prepa): Brugerdrevne standarder danner drevne brugere – en kulturhistorisk tilgang til subjektivitetens almengørelse. Bidrag til antologi om SUBSTANce projektet
- **Nissen, M.** (in prepb): Could Life Be... Producing Subjectivity In Participation.
- **Nissen, M.** (in prepc): “Standarder og standpunkter i social arbejde”. Norsk antologi under forberedelse
- **OA** (1993): *The Twelve-Step Workbook of Overeaters Anonymous*. Rio Rancho, New Mexico: Overeater Anonymous Inc.
- **OA**, Gwen E of San Francisco, Food Frenzy - Eating Sober in Recovery.
<http://storiesofrecovery.org/OA.htm> Lokaliseret d. 28.10.2013
- **OA** (2007): (Tom L, 26.11.07 <http://millcreekmeeting.libsyn.com/webpage/2007/11>)
Lokaliseret d. 21.8.2013
- **OA**(2010): *Tolv trin og tolv traditioner i Anonyme Overspisere*. Danmark: Overeaters Anonymous Inc.
- **OA** (2011): Suggested Meeting Format. Overeaters Anonymous Inc. www.oa.org
- **OA** (2012a): Er OA for Dig? <http://www.oa-dk.org/eroaforDig.htm> Lokaliseret d. 9.9.2013
- **OA**: (2012b): *Lifeline. A Meeting on the Go*. Recovery through the Step Principles. August. Rio Rancho, New Mexico: Overeater Anonymous ®, inc.
- **OA**: (2013): *Lifeline. A Meeting on the Go*. The Year of Abstinence Awareness. Januar. Rio Rancho, New Mexico: Overeater Anonymous ®, inc.
- **Rappaport, J.** (1994): “Narrative Studies, Personal Stories, and Identity Transformation in the Mutual-Help Context” In: Powell, T. (ed.): *Understanding the self-help organization – framework and findings*. Sage Publications.
- **Rose, N. Miller, P** (1992): Political power beyond the State: problematics of Government. *The British Journal of Sociology*, Vol. 43, No. 2. (Jun., 1992), pp. 173-205.
- **Rose, N** (1996): *Inventing our Selves. Psychology, Power, and Personhood*. Online ISBN: 9780511752179.
- **Rose, N.** (1999): *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- **Rose, N** (2001): The Politics of Life Itself. *Theory Culture Society* 2001 18: 1

- **Rose, N.** (2009): *Livets politik – biomedicin, magt og subjektivitet i det 21. århundrede*. Dansk Psykologisk Forlag.
- **Rose, N** (2010): Normality and Pathology in a Biomedical Age. *The sociological review* vol. 57 pp. 66-83
- **Sedgwick, E.** (1993): *Tendencies*. Duke University Press
- **Shai, I. & Stampfer, M.J.** (2008): Weight-loss diets – can you keep it off? I: American Journal of Clinical Nutrition, Vol. 88, No. 5, p.1185-1186.
- **Stengers, I & Prigogine, I** (1976): “The reenchantment of the world”, In: Stengers 1997, *Power and invention –Situating science*, University of Minnesota Press, Minneapolis
- **Stengers, I.** (2005a): “Introductory notes on an ecology of practices.” *Cultural Studies review*, vol. 11, n 1, p 183-196
- **Stengers, I.** (2008): Experimenting with Refrains: Subjectivity and the Challenge of escaping Modern Dualism. *Subjectivity* (2008) 22, 38–59.
- **Stenner, P. & Taylor, D.** (2008). Psychosocial welfare: reflections on an emerging field. *Critical Social Policy*, 28, 415-437.
- **Stenner, P** (2008): A.N. Whitehead and Subjectivity. *Subjectivity* (2008) 22, 90–109.
- **Stjernfelt, F** (2005): Kritik af den negative opbyggelighed. www.turbulens.net
- **Sundhedsstyrelsen, Center for Forebyggelse** (2003): *Oplæg til national handlingsplan mod svær overvægt*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Sørensen, J., Hornsted, C. og Andersen, L.B. (2005):
http://www.sundhedsstyrelsen.dk/publ/PUBL2005/CFF/MODELLERING/MODELLERING_POTENTIELLE_SUNDHEDSOEK_KONSEKVENSER.PDF
- **Taylor, C** (2002): *Modernitetens ubehag: Autenticitetens etik*. Aarhus: Forlaget Philosophia.
- **Timmermans, S. & Berg, M.** (2003). *The Gold Standard. The Challenge of Evidence-Based Medicine and Standardization in Health Care*. Philadelphia: Temple University Press.
- **Valsiner, J.** (1997): *Culture and the Development of Children's Actions*. Kap. 5. p 168-208. New York: John Wiley.
- **Valsiner, J.** (1999): I Create You to Control Me: A Glimpse Into Basic Processes of Semiotic Mediation. *Human Development* 1999 42: 26–30
- **Valsiner, J.** (2000): *Culture and Human Development*. London: Sage

- **Valsiner, J** (2005): Scaffolding within the structure of Dialogical Self: Hierarchical dynamics of semiotic mediation. *New Ideas in Psychology* 23 (2005) 197–206
- **Valsiner, J** (2007): *Culture in Minds and Societies. Foundations of Cultural Psychology*. New Delhi: Sage
- **Valverde, M** (1998): *Diseases of the Will. Alcohol and the Dilemmas of Freedom*. New York: Cambridge University Press.
- **Valverde, M & White-Mair, K** (1999): ‘One Day at a Time’ and other Slogans for Everyday Life: The Ethical Practices of Alcoholics Anonymous. *Sociology* 1999 33: 39
- **Van Wormer, K** (1994): “Hi, I’m Jane: I’m a Compulsive Overeater”. Fallon, P, Katzman M.A., Wooley, S. C. (eds.): *Feminist Perspectives on Eating Disorders*. New York: The Guilford Press
- **Wertsch, J.V.** (1991): *Voices of the Mind. A Sociocultural approach to mediated action*. USA: Harvard University Press
- **Willig, C** (2013): *Introducing Qualitative Research in Psychology: Adventures in Theory and Method*. Open University Press
- **White, M.** (1997): Challenging the Culture of Consumption. Rites of passage and communities of acknowledgement. In: Raven, M. (ed.): *New Perspectives on Addiction*. Adelaide, AU: Dulwich Center.
- **Wing, R. R. & Phelan, S.** (2005): Long-term weight loss maintenance. *American Journal of Clinical Nutrition*. Vol. 82, No. 1, Supplement: p. 222-225.
- **Whitehead, A. N.** (1920/2006): The Concept of Nature. Project Gutenberg’s (e-bog). www.gutenberg.org
- **Worre-Jensen, A.N., Heitmann, B.L., Sørensen, T.I.A. Borg, V., Hannerz, H., og Mikkelsen, K.L.** (2007): http://www.sum.dk/Tal-og-analyser/~media/Filer%20-%20Publikationer_i_pdf/2007/De%20samfunds%20B8konomiske%20konsekvenser%20af%20sv%C3%A6r%20overv%C3%A6gt.ashx
- **Yates-Doerr, E** (2012): The Weight of the Self: Care and Compassion in Guatemalan Dietary Choices. *Medical Anthropology Quarterly*
- **Zittoun, T.** (2012): On the Emergence of the Subject. *Integr Psych Behav* (2012) 46:259–273
- **Zittoun, T.** (in prep): Three Dimensions of Dialogical Movement. *New Ideas in Psychology* xxx (2013) 1–8

- **Åkerstrøm, N.A.**(2003): *Borgerens Kontraktliggørelse*. København: Hans Reitzels forlag

Appendiks A - Interviewguide til OA

Rammespørgsmål

Hvordan kom du ind i OA?

Hvor længe har du været der?

Ved din omgangskreds, at du er med eller har været det?

Spørgsmål til praksis

Hvor tit deltager/deltog du i møderne?

Deler/delte du på møderne?

Hvad deler/delte du?

Er/var der noget, du ikke deler/delte?

Har/havde du en spiseplan?

Hvordan er/var den en del af din hverdag?

Måler/vejer du din mad?

Er du afholdende fra noget bestemt? Hvorfor lige dét?

Hvad er trinarbejde for dig?

Laver/lavede du det? Hvordan greb du fx 1. og 2. trin an?

OAs arbejdsbog

Skriver/skrev du ned? Hvad skriver/skrev du?

Kan du sige noget mere om dét, du skriver/skrev ned?

Har du eller har du haft en sponsor?

Hvad bruger/brugte du din sponsor til?

Er du selv eller har du været sponsor?

Hvad indebærer det at være sponsor?

Er du eller har du været aktiv i OA-organisation ud over at deltage i møderne?

Hvad indebærer det for dig at være aktiv? (Service osv.)++

Hvad er din Højere Magt?

Har den et navn?

Hvad giver/gav du den indflydelse på?

Kan du sige noget mere om den?

OA og hverdagslivet

Ses du med mødedeltagere uden for møderne?

Hvis ja, hvad laver/lavede I så sammen?

Spiser/spiste I sammen?

Er du/har du været med i andre 12-trinsfællesskaber ?

Appendiks B – De 12 Trin i OA

1. Vi indrømmede, at vi var magtesløse over for mad, og at vi ikke kunne klare vort eget liv.
2. Vi kom til den erkendelse, at en magt større end os selv, kunne give os vor sunde fornuft tilbage.
3. Vi besluttede at lægge vor vilje og vort liv over til Gud, *sådan som vi opfattede ham*.
4. Vi foretog en grundig og uforfærdet moralsk selvransagelse.
5. Vi indrømmede over for Gud, for os selv og for et andet menneske, nøjagtig hvordan det forholdt sig med vore fejl.
6. Vi var helt indstillede på at lade Gud fjerne alle disse karakterbrist.
7. Vi bad ham ydmygt fjerne alle vore fejl.
8. Vi lavede en liste over de mennesker, vi havde gjort fortræd, og vi var villige til at gøre det godt igen.
9. Vi gik direkte til disse mennesker og gjorde det godt igen, såfremt vi ikke derved ville såre dem eller andre.
10. Vi fortsatte vor selvransagelse, og når vi havde fejlet, indrømmede vi det straks.
11. Vi søgte gennem bøn og meditation at forbedre vor bevidste kontakt med Gud, *sådan som vi opfattede Ham*. Idet vi alene bad om at få at vide, hvad der var Hans mening med os, og om at få styrke til at udføre den.
12. Når vi som en følge af disse trin havde haft en åndelig opvågnen, forsøgte vi at bringe dette budskab videre til andre tvangsoverspisere og at praktisere disse principper i alt, hvad vi foretog os.

Appendiks C – De 12 traditioner i OA

1. Vores fælles velfærd bør komme først, personlig helbredelse afhænger af OA som helhed.
2. Når det drejer sig om gruppens anliggender, er der kun en autoritet, en kærlig Gud, sådan som Han udtrykker sig i vores gruppesamvittighed. Vore ledere er kun betroede tjenere, de bestemmer ikke.
3. Den eneste betingelse for medlemskab af OA er et ønske om at holde op med at misbruge mad.
4. Hver gruppe bør være selvstyrende undtagen i sager, der angår andre grupper eller OA som helhed.
5. Hver gruppe har kun et formål, at bringe dette budskab til den madmisbruger, som stadig lider.
6. En OA-gruppe bør aldrig yde økonomisk støtte eller låne OA-navnet ud til noget beslægtet formål eller noget fremmed foretagende, for at penge-, ejendoms- og prestigespørgsmål ikke skal aflede os fra vores primære formål.
7. Hver OA-gruppe bør klare sig selv økonomisk og afslå bidrag udefra.
8. OA bør altid forblive ikke-professionel, men vores servicecentre kan ansætte specialuddannede folk.
9. OA som sådan bør aldrig organiseres, men vi kan nedsætte arbejdsudvalg og komiteer, der er direkte ansvarlige over for dem, de tjener.
10. OA tager ikke stilling til spørgsmål uden for OA. Vort navn bør derfor aldrig drages ind i offentlig debat.
11. Vores politik med hensyn til udbredelse af kendskabet til OA er baseret på tiltrækning frem for agitation. Når det gælder presse, radio, film, og TV bør personlig anonymitet altid bevares.

12. Anonymitet er det åndelige grundlag for alle vores traditioner, der til stadighed minder os om at princippet går forud for personen.

Appendiks D: ”Er OA for dig?” <http://www.oa-dk.org/eroafordig.htm>

Er du tvangs-overspiser?

Velkommen til Anonyme overspisere OA, denne række af spørgsmål kan hjælpe dig til at afgøre om du er tvangsoverspiser:

1. Spiser du, når du ikke er sulten?
2. Fortsætter du spiseriet uden nogen synlig grund?
3. Har du skyldfølelse og dårlig samvittighed efter overspisning?
4. Tænker du og bruger du for meget tid på mad?
5. Ser du med forventning og glæde frem til, at du kan spise alene?
6. Planlægger du disse ædeflip i forvejen?
7. Spiser du fornuftigt i selskab med andre og skejer ud, når du er alene?
8. Er din livsstil afhængig af, hvor meget du vejer?
9. Har du været på slankekur i en uge eller længere og alligevel ikke nået dit mål i vægt?
10. Føler du dig krænket, når andre fortæller dig, at du bør vise lidt viljestyrke for at holde op med at overspise?
11. Selv om det modsatte er bevist, bliver du så ved med at tro på, at du kan slanke dig ved egen hjælp?
12. Har du trang til at spise på visse tidspunkter udenfor måltiderne?
13. Spiser du for at flygte fra bekymringer og besvær?
14. Har du nogensinde været i behandling for fedme eller anden sygdom, der har med spising at gøre?
15. Har du gjort dig selv eller andre kede at det, ved at spise på den måde du gør?

Har du svaret ja på mere end tre af spørgsmålene? Så er der stor mulighed for, at du er på vej til eller allerede har et problem med tvangs-overspisning. Vi har fundet ud af, at vejen til at standse denne progressive sygdom er at leve efter tolv-trins programmet fra anonyme overspisere.

OA, anonyme overspisere, er et fællesskab af mennesker, som, ved at dele erfaring, styrke og håb, er under helbredelse fra tvangsmæssig overspisning. Enhver, som har et ønske om at holde op med

at spise tvangsmæssigt, er velkommen. Der betales intet gebyr eller medlemskontingent; vi er selvforsynende gennem egne, frivillige bidrag, idet vi hverken anmoder om eller accepterer bidrag udefra OA er ikke tilknyttet nogen offentlig eller privat organisation, politisk parti, ideologi eller religiøs overbevisning; vi tager ikke stilling i uvedkommende sager. Vort primære formål er at afholde os fra at spise tvangsmæssigt og at bringe dette budskab videre til de der stadig lider.

Er OA for dig?

Kun du kan besvare det spørgsmål. Ingen andre kan træffe denne afgørelse for dig. Vi som er i OA nu, har fundet en måde at leve på, som gør os i stand til at leve uden behovet for at tvangsspise. Vi tror på at tvangsoverspisning er en progressiv sygdom, der ligesom alkoholisme og andre sygdomme, kan standses.

Husk på at det ikke er en skam at indrømme, at du har et problem; det vigtigste er at gøre noget ved det.

Hvis du har besluttet dig for at give OA en chance, så kig videre på næste side og se om der ikke er et møde i nærheden af dig.

